

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Simonas Bernotas

Intermedialiujų literatūros studijų programa

Autobiografinio rašymo strategijos Mindaugo Nastaravičiaus poezijoje

Magistro darbas

Darbo vadovė prof. Brigita Speičytė

Vilnius, 2022

Simonas Bernotas, *Autobiografinio rašymo strategijos Mindaugo Nastaravičiaus poezijoje; Autobiographical Writing Strategies in the Poetry of Mindaugas Nastaravičius*, Magistro darbas, vadovė prof. dr. Brigita Speičytė, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2022, 71 p.

Raktiniai žodžiai: Mindaugas Nastaravičius, šiuolaikinė lietuvių poezija, autobiografiškumas, autobiografinis paktas, autobiografinio rašymo strategijos.

Keywords: Mindaugas Nastaravičius, contemporary Lithuanian poetry, autobiography, autobiographical pact, autobiographical writing strategies.

Anotacija

Magistro darbe analizuojamos autobiografinio rašymo strategijos šiuolaikinio lietuvių poeto Mindaugo Nastaravičiaus kūryboje. Immanentiniu metodu tiriama autobiografiškumo raiška poezijoje, aptariama autobiografinio pakto reikšmė. Darbe apimant visą iki 2018 m. pasirodžiusią autoriaus poetinę kūrybą (rinkiniai *Dėmėtų akių, Mo, Bendratis*) ir epitekstus analizuojami M. Nastaravičiaus kūrybos aspektai, susiję su autobiografiniu pasakojimu, žymintys autoriaus kūrybos autentiškumą šiuolaikinės lietuvių poezijos lauke. Darbe ginamos tezės, jog autobiografinio rašymo strategija yra M. Nastaravičiaus kūrybos autentiškumo pagrindas, autobiografinių patirčių modifikacija supinta su kultūrine tradicija – kūrybos pagrindas.

Annotation

This master's thesis is an analysis of autobiographical writing strategies in the writings of Mindaugas Nastaravičius, a contemporary Lithuanian poet. Close reading approach is implemented to explore how autobiographical themes manifest in the poems and to describe the significance of the autobiographical pact. This study includes all of the author's poetry that was published up until 2018 (Collections *Of Blotchy Eyes, Mo, Infinite*), as well as the epitexts; the writings of M. Nastaravičius are analysed in relation to the autobiographical narrative, thus highlighting the authenticity of this author's work within the field of Lithuanian poetry. Here we offer an argument that the works of M. Nastaravičius are authentic because of the autobiographical writing strategy; while the conflation of modified autobiographical experiences and cultural tradition is the basis of author's writings.

Santrauka

Magistro darbe imanentinės teksto analizės principais tiriama autobiografinių rašymo strategijų raiška Mindaugo Nastaravičiaus eilėraščiuose. Šiuolaikinio lietuvių poeto kūrybos recepcijoje literatūrologai yra užfiksavę darbo temai aktualų jos ypatumą (autobiografiškumą). Tyrimui poeto kūryba pasirinkta šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke ryškėjant autobiografiškumo tendencijoms. Autobiografinio rašymo strategijos reiškiasi poetiniais elementais, implikuojančiais teksto subjekto ir autoriaus ryšį. Darbe teigiama, kad M. Nastaravičiaus poezijos atveju, autoriaus ir subjekto ryšys įtvirtinamas konkrečiais paratekstais, epitekstais ir eilėraščio naratyvumo aspektais.

Poezijos autobiografiškumo motyvacija suvokiama kaip galinti tapti individualia poezijos raiška. Teorinėje tyrimo dalyje atskleidžiama autobiografiškumo raiškos poezijoje problematika. Autoriaus funkcijos samprata rodoma kaip kintanti priklausomai nuo pasirinktos teorinės prieigos. Autobiografinis paktas tarp autoriaus ir skaitytojo pristatomas kaip lemiantis tai, kad teksto skaitymas veda prie subjekto ir autoriaus sugretinimo galimybės. M. Nastaravičiaus autobiografinės poezijos atvejis aptariamas atsižvelgiant į lietuvių literatūros lauko tendencijas, lyginant su kitais reikšmingais lietuvių poezijos atvejais.

M. Nastaravičiaus poezijos atveju, išreiškiama autoriaus-subjekto abejonė poetinės reikšmės kūrimo galimybe. Rašymo refleksija autoriui tampa reikšminga poetinio naratyvo dalimi, jį komplikuo-dama, bet kartu redukuodama „proziškumo“ efektą. Subjekto tapatybės kaitą žymi neišsipildymo refleksija, prisiimama silpnojo subjekto laikysena. M. Nastaravičiaus kūryboje kultūrinių autoritetų atžvilgiu pasirenkama nuosaiki pozicija. Autoritetų poezija tampa svarbiu pirmųjų dviejų M. Nastaravičiaus rinkinių kūrybos inspiraciniu šaltiniu, o trečiajame rinkinyje *Bendratis* unikalus autoriaus balsas susiformuoja per savitos poetinės raiškos paieškas.

Poetiniame naratyve atsiskleidžia autobiografinės patirtys ir jų fiksavimo problemos, sietinos su kultūriniais kodais, lemiančiais autobiografiškumo raišką. M. Nastaravičiaus kūryboje autobiografinis pasakojimas išreiškiamas iš laiko distancijos, per ankstesnio gyvenimo kultūrinėje periferijoje refleksiją. Poetinis gyvenimo pasakojimas tampa poezijos reikšminės struktūros dalimi.

M. Nastaravičiaus poezijoje kuriamas savitas autobiografinis simbolinis kodas – choras, turintis kelias reikšmes: eilėraščiuose veikiančios bendruomenės narių susibūrimą ir epitekste minimą lietuvių literatūros bendruomenę. Kultūrinė refleksija paremtos ir autobiografinės patirties rašymo strategijų derinimas tampa M. Nastaravičiaus poezijos pagrindu. Autobiografinio rašymo strategija ima dominuoti trečiajame rinkinyje *Bendratis*,

kuriame tiesiogiai sugretinamas ir vystomas eilėraščio ir paties autoriaus gyvenimo pasakojimas. M. Nastaravičiaus kūryboje pasakojimo fragmentų anekdotiškumas tampa kitos plotmės pasakojimo simboliu naratyvu.

Poetiniame autoriaus pasakojime svarbiomis tampa atminties figūros, kuriančios dinamišką ryšį tarp autobiografinio pasakojimo dalyvių; apibrėžiančios eilėraščiuose veikiančios kaimo bendruomenės kultūrą; žyminčios egzistencinį ir kultūrinį bendruomenės sunykimą. Agrarinei aplinkai priklausanti tėvo figūra įteisina M. Nastaravičiaus poetinio pasakojimo kūrimą ir funkcionuoja kaip svarbus naratyvo teminis elementas.

Poezijoje reflektuojama individualizmo krizė ir keliamas klausimas apie poetinės raiškos prasmę. *Bendraties* laiko perspektyvų pažeidimai suteikia galimybę kurti gyvenimo pasakojimo užrašymo refleksiją. Autobiografinio rašymo strategija tampa M. Nastaravičiaus poezijos kūrybos galimybe, lemiančia autentišką raišką.

Turinys

Santrauka	3
1. Įvadas.....	6
2. Autobiografiškumo raiška poezijoje.....	9
2.1. Autoriaus ir subjekto ryšys	9
2.2. Autobiografinio laiko elementai: pasakojimas ir retrospekcija	13
2.3. Autobiografinio pasakojimo dalyviai	15
3. Autoriaus-subjekto tapatybės formavimasis.....	18
3.1. M. Nastaravičiaus <i>ars poetica</i> : „Istorija apie praeitį, dabartį ir visa kita, ko nebus“.....	19
3.2. Talento problema – individualizmo krizės apraiška	23
3.3. Rašymo refleksija	25
3.4. Silpnasis subjektas.....	29
4. Veikėjų vaidmuo autobiografiniame pasakojime	34
4.1. (Ne)įvardijimo reikšmė.....	36
4.2. Autoriaus-subjekto santykis su „Kitu“ ir „Kita“.....	39
4.3. Bendruomenės narių funkcijos	41
5. Choras kaip autobiografinio pasakojimo simbolinis kodas.....	44
5.1. Autoriteto pėdsakai anotacijose	46
5.2. Kultūrinės tradicijos ir autobiografinio rašymo strategijos sankirta	47
6. <i>Bendraties</i> – autobiografinio pasakojimo tęstinumas	53
6.1. Autobiografinio kompozicijos reikšmė ir pasakojimo struktūra	53
6.2. Atmintis – pagrindinė autobiografinio pasakojimo medžiaga	55
6.3. Atminties figūros autobiografiniame pasakojime.....	59
Išvados.....	63
Literatūros sąrašas	66
Abstract.....	70

1. Įvadas

Tyrimo objektas. Esminis šio magistro darbo tyrimo objektas – autobiografinio rašymo strategijos šiuolaikinio lietuvių poeto Mindaugo Nastaravičiaus eilėraščių rinkiniuose. Šios strategijos tiriamos trijose ligšiol pasirodžiusiose autoriaus poezijos knygose. *Dėmėtų akių*, *Mo*, *Bendratis*. Poeto kūrybos recepcijoje kritikai yra pastebėję darbo temai aktualią jos specifiką. Autobiografiškumas yra minimas Giedrės Kazlauskaitės¹, Manto Toločkos² recenzijose, tačiau jose šis bruožas laikomas šalutiniu arba nesvarbiu. Rinkinyje *Dėmėtų akių* ryškus poetinių įtakų įsivardinimas, autoritetų paieškos, poetinio balso formavimasis, siekis įsitvirtinti literatūriniame lauke. Jurga Tumasonytė recenzijoje³ aptaria debiutinėje knygoje dominuojantį žmogaus tapatybės nuo kūdikystės iki jaunystės formavimosi aspektą. *Mo* ryškesnė subjekto sąmonės kaita per santykius su bendruomene. Rimantas Kmita apžvelgia⁴ poezijos rinkinį *Mo*, akcentuodamas atminties svarbą poezijoje, sąsają su autobiografiškumu. Lyginant su debiutine autoriaus knyga, pastebimas vengimas daugiažodžiauti. *Bendratis* žymi savito poetinio balso galutinį susiformavimą. G. Kazlauskaitė recenzijoje mini⁵ knygos epinį pobūdį, pasakojimo svarbą. Tyrimo medžiaga pakankamai gausi, kad autoriaus kūryboje būtų galima išvelgti autobiografiškumo raiškos tendencijas ir specifiką.

Tyrimo tikslas. Darbu siekiama praplėsti kritikų įžvalgas ir ištirti M. Nastaravičiaus poezijos autobiografinio rašymo strategijas, jų reikšmę autoriaus kūryboje, remiantis hermeneutinėmis teorinėmis prieigomis, kurios leidžia išskleisti platesnį autobiografiškumo problematikos lauką, į jį įtraukiant tapatybės klausimus, analizuojant šiuolaikinės lietuvių poezijos autobiografiškumo tendenciją.

Darbo naujumas ir aktualumas. Autobiografinio rašymo strategijos M. Nastaravičiaus poezijoje nėra išsamiau tyrinėtos. Kritikoje M. Nastaravičiaus eilėraščių autobiografiškumas pažymimas, tačiau dažniausiai lieka tik postuluojuamas. M. Nastaravičiaus poezija nagrinėta Gintarės Visockytės, analizavusios šio ir dar dviejų poetų (Dainiaus Gintalo, Sigito Parulskio) metafizinio fiziologizmo apraiškas poezijoje⁶. G.

¹Giedrė Kazlauskaitė, „Krumpliaratis“, *Poetinis Druskininkų ruduo*. Internetinė nuoroda: <http://www.pdr.lt/lt/tekstai/item/132-krumpliaratis> [tikrinta 2022 02 15].

²Mantas Toločka, „Apie bendratį“, *Naujasis Židinys-Aidai*, Nr. 1, 2019, p. 64-65.

³Jurga Tumasonytė, „Pro svetimas akis“, *Šiaurės Atėnai*, 2010 11 05. Internetinė nuoroda: <http://www.satnai.lt/2010/11/05/pro-svetimas-akis/> [tikrinta 2022 02 15].

⁴Rimantas Kmita, „Visai netyčia išlankstyta tikrovė“, *Šiaurės Atėnai*, 2014 09 02. Internetinė nuoroda: <http://www.satnai.lt/2014/09/02/visai-netycia-islankstyta-tikrove/> [tikrinta 2022 03 17].

⁵Giedrė Kazlauskaitė, *op. cit.*, Internetinė nuoroda: <http://www.pdr.lt/lt/tekstai/item/132-krumpliaratis> [tikrinta 2022 02 15].

⁶Gintarė Visockytė, *Metafizinis fiziologizmas Sigito Parulskio, Dainiaus Gintalo ir Mindaugo Nastaravičiaus poezijoje*: Magistro baigiamasis darbas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016.

Visockytės tyrimas orientuotas į poezijos metafizinės fiziologijos aspektų ir bjaurumo estetikos poezijoje komparatyvistinę analitinę interpretacinę analizę, remiantis Gintaro Beresnevičiaus, Aristotelio, Alfonso Lingio, Theodor'o Adorno estetinėmis ir filosofinėmis prielaidomis. Tyrėja teigia, kad M. Nastaravičiaus poetinė pozicija lyginant su kitais dviem autoriais yra nuosaikesnė.

Šiame darbe M. Nastaravičiaus poezija pasirinkta nagrinėti dėl šiuolaikinėje lietuvių literatūroje išryškėjusios autobiografinės lyrikos tendencijos, poezijos išpažintiškumo⁷. Autobiografiškumo problematika išsamiai tyrinėta Virginijos Cibarauskės disertacijoje *Literatūrinė biografija kaip kultūros atminties struktūra: Nijolės Miliauskaitės ir Sigitos Parulskio atvejai*⁸, tačiau joje aptariami kitos kartos autoriai ir daugiausiai dėmesio skiriama jų kūrybos raiškai sociokultūriniame diskurse. Autofikcijos šiuolaikinėje lietuvių prozoje atvejai irgi yra svarbūs ir verti aptarimo (išryškėja tendencija rekonstruoti dešimtojo dešimtmečio patirtis, pavyzdžiui, R. Kmitos romanas *Pietinia kronikas*, 2016; V. Kulvinskaitės – *Kai aš buvau malalietka*, 2019), tačiau poezija šiuo aspektu mažiau tyrinėta⁹, bet ne mažiau reikšminga. Šiame darbe siekiama aptarti vieno svarbiausių šiandieninių lietuvių autorių poezijos atvejį.

Tyrimo perspektyva ir metodologinės gairės. Eilėraščiai analizuojami remiantis imanentinės teksto analizės principais. Siekiant nustatyti autobiografinio rašymo strategijas ir jų reikšmę, tyrimo eigoje remiamasi ir autoriaus kontekstiniais pasisakymais, interviu kaip papildomu interpretaciniu žiūros tašku. Įvairiose medijose paskelbtuose interviu fiksuojami autoriaus komentarai, tampantys literatūriniu faktu. Į autorinį komentarą žvelgiama kaip į medžiagą, galinčią patvirtinti ar papildyti analizuojant poetinį tekstą kylančias prielaidas. Autobiografinio rašymo strategijos šiame darbe bus traktuojamos kaip poetinės raiškos elementai, implikuojantys teksto subjekto ir autoriaus sąsają. Autobiografiškumas matomas kaip dėmuo, apimantis autoriaus-subjekto ryšio problematiką, o autorystės problema yra matoma kaip išskylanti ir pačioje M. Nastaravičiaus poezijoje. M. Nastaravičius, kurdamas autobiografinį naratyvą, labiausiai sutelkia dėmesį į rašymo ir *ars poetica* kūrimo klausimą.

Darbo struktūra. Darbą sudaro teorinė ir tiriamoji dalys. Teorinėje dalyje aptariamos autobiografiškumo literatūroje teorinės tyrimo prielaidos, atskleidžiama autobiografiškumo

⁷Virginija Cibarauskė, „Išpažintinė poezija šiandien – ar vien tik apie jausmus?“, *Skaitymo metai*, 2017. Internetinė nuoroda: <http://specialistams.skaitymometai.lt/index.php?-1968974662> [tikrinta 2022 03 17].

⁸Virginija Cibarauskė, *Literatūrinė biografija kaip kultūros atminties struktūra: Nijolės Miliauskaitės ir Sigitos Parulskio atvejai*: Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017.

⁹Iš lietuvių poezijos autofikcijos tyrimų paminėtini: Aušros Tamaliūnaitės straipsnis „Tylos skambėjimas: Nijolės Miliauskaitės gyvenimas ir poezija“, *Darbai ir dienos*, 2005, Nr. 42, p. 7–56; Dainos Julijos Venskevičiūtės *Tomas Venclova: asmeninės legendos kontūrai*: Magistro baigiamasis darbas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007.

sąvokos problematika. Tiriamąją dalį sudaro keturi pagrindiniai skyriai. Pirmajame skyriuje susikoncentruojama į autoriaus-subjekto tapatybės raidą. Svarbiais motyvais tampa nesėkmės ir neišsipildymo refleksija, silpnojo subjekto laikysena.

Antrajame skyriuje nagrinėjamas veikėjų vaidmuo autoriaus-subjekto raidos istorijoje, problemiškas santykis su „Kitu“ ir su „Kita“, bei aptariama bendruomenės svarba išryškinant veikėjų portretus, anekdotiškumo aspektas personažų biografijose.

Trečiajame skyriuje aptariamas choro simbolinis kodas M. Nastaravičiaus poezijoje ir jo reikšmė. Dėmesys skiriamas kultūrinio ir patirties laukų susidūrimui ir šio susidūrimo rezultatui.

Ketvirtajame skyriuje aptariamas pasakojimo vaidmuo M. Nastaravičiaus kūryboje, naratyvumo ir autobiografiškumo santykis, tiriama atminties reikšmė. Šiame skyriuje analizuojamas vienas konkretus autoriaus rinkinys (*Bendratis*), sudarytas kaip vientisas pasakojimas – istorija.

Darbas užbaigiamas išvadamis ir literatūros sąrašu.

2. Autobiografiškumo raiška poezijoje

Norėčiau [eilėraštį „Judesys vietoje“ – S. B.] dedikuoti žmogui, su kuriuo vakar kalbėjomės vakare. Jisai klausė, kodėl aš ne poeziją rašau, o kažkokių dienoraščių, tai dar tiesiog tokį dienoraščio lapą ir atvežiau į Rudenį.

Mindaugas Nastaravičius¹⁰

2.1. Autoriaus ir subjekto ryšys

Autoriaus funkciją įprasta matyti aktualizuojantis skaidymosi procese tarp kalbinio ir realaus subjekto. Istoriskai autoriaus ir subjekto ryšys, leidžiantis suvokti teksto subjektą kaip užtekstinio autoriaus (asmens) kalbinę išraišką, susiformavo romantizmo epochoje ir literatūriniame diskurse įtvirtino tvarų polinkį sieti subjektą, išreikštą „aš“ forma, kalbantį pirmuoju asmeniu, su teksto autoriumi. Skirtingose kultūrose skirtingais laikmečiais poetai kūrė iliuziją nuoširdaus balso, kuris atskleisdavo intymiausias paslaptis, nors skyrėsi įtikinimo lygmenys¹¹. Autobiografiškumas siejasi su individualumo teigimu ir savo patirties išskyrimo iš kitų siekiu. Išskirtinumo pajauta skatina autorių kurti (auto)biografiją.

Autentiškos patirties sureikšminimas ir iškėlimas kitų patirčių atžvilgiu žymi unikalų autorinį braižą. Autobiografinės medžiagos panaudojimas literatūriniame kūrinyje tampa originalios literatūros pamatu. Linda Anderson išvelgia autobiografiškumo problemą, nes jis gali būti atrandamas visur, jei tik yra implikuotas tekste ir jo ieškoma¹². Kita vertus, daryti prielaidą, kad visa poezija autobiografiška, yra klaidinga, nes poetai siekia kurti įtikinamą artefaktą vaizduotei¹³. Autobiografinis rašymas yra viena iš dominuojančių rašymo strategijų šiuolaikinės lietuvių literatūros lauke.

Po Rolando Barthes'o¹⁴, Michelio Foucault¹⁵ autoriaus kategorijos teorinių refleksijų, poezijos autobiografiškumas tampa problemiškas, jis nebegali būti vertinamas tiesmukai. Autoriaus funkcija – konstruktas, tarpininkaujantis tarp realumo ir fiktyvumo. Anot M. Foucault, autoriaus funkcija reikšminga dėl rašytojo ir pasakotojo atskirties – jų padalijimo

¹⁰Mindaugas Nastaravičius, įžanginis žodis Poetinio Druskininkų Rudens konkursų laureatų apdovanojimų metu prieš perskaitant eilėraštį. 2013 spalio 5 d. Druskininkai, Internetinė nuoroda: https://www.youtube.com/watch?v=d0CJHz4aaPw&ab_channel=žiemosžodžiai [tikrinta 2022 05 07]

¹¹Kate Sontag and David Graham, „Containing multitudes“, Editors: Kate Sontag and David Graham, *After Confession: Poetry as Autobiography*, , Saint Paul: Graywolf Press, 2001. p. 7.

¹²Linda Anderson, *Authobiography*, London: Routledge, 2001. p 1.

¹³Peter Abbs, „Autobiography and Poetry“, *Encyclopedia of Life Writing. Autobiographical and Biographical Forms*. Vol. I. Editor: Margaretta Jolly. London/Chicago: Fitzroy Dearborn, 2001. p 81.

¹⁴Roland Gérard Barthes, „Autoriaus mirtis“, iš prancūzų k. vertė Paulius Jevsejevas, *Metai*, Nr. 4, 2022, p. 104-112.

¹⁵Michel Foucault „Kas yra autorius?“, iš anglų k. vertė Vida Gumauskaitė, *Metai*, Nr. 9/10, 1992, p. 129-139.

ir distancijos¹⁶. Šis reiškinys nėra taikytinas tik prozai ar poezijai, „kvazidiskurso“ kontekstui, o visam diskursui, palaikančiam šią „autoriaus funkciją“, yra būdingas šis ego pliuralizmas. Autoriaus ir subjekto santykiuose atsiskleidžia subjekto decentralizacija. Autoriaus funkcija literatūroje reiškiasi netiesiogiai, o per išreikšiamą turinį, pasakymą, stiliaus ypatybes.

Autoriaus vaidmens samprata kinta priklausomai nuo literatūrinės raidos ir literatūrinės teorijos. R. Barthes išskiria dvi autoriaus sampratas: „Autorius turįs *maintinti* knygą, jis egzistuoja prieš knygą, mąsto, kenčia, gyvena dėl jos; jį su kūrinium sieja toks pat pirmesnio ir paskesnio ryšys, koks sieja tėvą su jo vaiku. Užtat modernusis skriptorius gimsta kartu su tekstu, jis neturi jokios būties, ankstesnės ar viršijančios jo rašymą, jokių ypatybių, paverčiančių jį subjektu, kurio atžvilgiu knyga būtų predikatas; nėra kito laiko, tik sakymo laikas, todėl kiekvienas tekstas amžinai užrašomas *čia* ir *dabar*.“¹⁷. M. Nastaravičiaus tekstuose dažnai funkcionuoja abi R. Barthes įvardintos autoriaus kategorijos (tiek autoriaus, tiek moderniojo skriptoriaus), bet autorius-subjektas eilėraščiuose susiduria su savo ribotumu, abejoja užrašymo galimybėmis ir prasme, nėra savipakankamas. Anot M. Foucault, rašymas klostosi kaip žaidimas, kuris neišvengiamai peržengia savo taisykles ir galiausiai jų nebesilaiko¹⁸. M. Nastaravičiaus poezijos atvejis patvirtina šį teiginį, poezija kuriama subtiliai konstruojant autoriaus-subjekto santykį, neretai manipuliuojant eilėraščio erdvėlaikiu, plėtojant atminties ir užmaršties priešpriešos temą. M. Nastaravičiaus autoriaus-subjekto ypatybes plačiau aptarsime tiriamojoje darbo dalyje.

Autobiografinis paktas reikalauja skaitytojo perspektyvos įtraukimo. Subjektas gali reikštis kaip autoriaus projekcija skaitytojo interpretacijos dėka. R. Barthes autoriaus recepcijos kritikoje teigia, jog kūrinio paaiškinimo buvo ieškoma jį sukūrusiame žmoguje, tarsi per daugiau ar mažiau skaidrią grožinės literatūros alegoriją galiausiai visada patikimai prasiskverbavo vieno ir to paties žmogaus – autoriaus balsas¹⁹. Struktūralistinėje teorijoje autoriaus figūra netenka svarbos, svarbesnė yra skaitytojo interpretacija (skaitytojo teksto interpretacija yra lygiavertė autoriaus interpretacijai). Autoriaus-subjekto ir skaitytojo santykį apibrėžia autobiografinis paktas.

Šiame darbe pasitelkiamas literatūrologinis terminas „autobiografinis paktas“ – prancūzų teoretiko, Philippe'o Lejeune'o²⁰, sukurta sąvoka, kuria jis siekė pabrėžti skirtumą tarp autobiografinės literatūros ir romano. Pagrindinis skirtumas, anot jo, išryškėja dėl

¹⁶*Ibid.*, p. 135.

¹⁷Roland Gérard Barthes, *op.cit.*, p. 109.

¹⁸Michel Foucault, *op. cit.*, p. 129.

¹⁹Roland Gérard Barthes, *op. cit.*, p. 106.

²⁰Philippe Lejeune, *L'autobiographie en France*, Paris: Armand Colin, 1998.

pasakotojo ar veikėjo ir autoriaus menamo ryšio buvimo (autobiografiško kūrinio atveju) arba nebuvimo (neautobiografiško kūrinio atveju) skirties. Šiam paktui atsirasti reikalingi tam tikri teksto signalai, grindžiantys skaitytojo patikėjimą kuriamos istorijos autobiografiškumu, t. y. nusiteikimą tapatinti teksto autorių ir veikėją. Autobiografinis paktas lemia dinamišką autoriaus ir skaitytojo santykį. Autoriui priskiriamas neva tradicinis, jau nuo romantizmo laikų įsitvirtinęs vaidmuo, kai jis yra tapatinamas su subjektu arba pasakotoju ir tampa kūrinio išeities tašku. Tačiau šis paktas negalioja, jei skaitytojui netektų atsakomybė, autoriaus pastangos būtų niekinės, jei nepaveiktų skaitytojo-teksto interpretatoriaus ir neįtikintų autoriaus ir pasakotojo ryšiu.

Autobiografinis eilėraštis turi trimis būdais pasireiškiančius autoriaus-subjekto ryšio ženklus tekste: (1) eilėraštyje gali būti nurodomas toks pat kaip autoriaus vardas ir taip pažymimas artimumas su subjektu; (2) ryšys tarp autoriaus-subjekto atsiskleidžia konkrečiais peritekstais, epitekstais; (3) eilėraštyje autobiografiniai motyvai reiškiasi kaip naratyvo elementai. Pirmasis būdas yra lengviau identifikuojamas ir turi sąryšį su autofikcija. Terminas autofikcija vartojimas gali būti problematiškas poezijos diskurse, nes šis terminas dažniausiai pasitelkiamas prozos tyrimuose, ir poezijoje autoriaus įsivardijimo atvejų pasitaiko rečiau. Antrasis ir trečiasis būdai yra sudėtingesni, jiems reikalingi akylesnė analizė. M. Nastaravičiaus poezijai būdingi šie pastarieji autoriaus-subjekto ryšio tipai.

Remiantis struktūralistiniu mąstymo modeliu, teksto prasmės formuojasi iš kalbos intencijų, tačiau Linda Anderson pabrėžia intencionalumo, liudijančio apie autoriaus buvimą užtekstiniame lygmenyje, svarbą²¹. Autobiografinis paktas tarp autoriaus ir skaitytojo lemia, kad teksto skaitymas veda prie subjekto ir autoriaus sugretinimo galimybės. Intencionalumas atlieka svarbų vaidmenį įvedant skirtumą tarp autoriaus, pasakotojo ir veikėjo. Autobiografinėje literatūroje aktualiu tampa autoriaus nuoširdumo klausimas ir tiesosakos problema. Svarbu kelti autoriaus patikimumo klausimą, autoriaus-subjekto ryšio aspektu, ir kokiais kriterijais remiantis būtų galima jį išspręsti. Teksto įtikinamumo realizacijai būtinas skaitytojo pasitikėjimas autoriumi ir jo kuriama istorija. Įtikinamumo aspektą nulemia autobiografiško eilėraščio raiška.

Moderniojoje ir postmoderniojoje poezijoje autoriaus-subjekto ryšys komplikuojasi, tačiau autobiografinio rašymo strategijos iš naujo grįžta į poezijos diskursą per naratyvinius elementus – kuriamus personažus ir istorijas. Anot Dalios Satkauskytės, „galima daryti prielaidą, kad stiprėjant poetinės kalbos savimonei, smarkiai keičiasi subjekto funkcionavimas poezijos kūrinyje. Lyrinis aš nuo romantizmo tradiciškai laikytas kone

²¹Linda Anderson, *op.cit.*, p. 2.

vienintele subjekto raiška poezijos tekste, linksta apleisti savo tvirtas pozicijas.“²² Vienas iš aspektų nurodančių tolimesnį autoriaus ir subjekto ryšį yra asmens perspektyva – pirmo asmens perspektyva artimesnė autoriniam balsui nei trečio asmens perspektyva. Trečio asmens perspektyva suponuoja distanciją tarp subjekto ir autoriaus, objektyvų pasakojimą. Eilėraščio subjektas gali būti apibendrintas, išlikti anonimiškas, pats eilėraščio naratyve veikti tik minimaliai arba iš viso atsiriboti nuo eilėraščio vyksmo. Kai kuriais atvejais subjekto ir autoriaus balsas gali visiškai nesutapti, taip nutinka eilėraščiuose veikiančio personažo atveju.

Lietuvių poezijoje XX a. 8–9 dešimtmečiais ryškiai atsiskleidė personažų kūrimas (Marcelijaus Martinaičio Kukutis, Gintaro Grajausko Santaliučija), kuris kiek vėliau perėjo į ryškesnį ego eksploatavimą tekstuose, bandant apibrėžti savo santykį su asmenine biografija. Ši tendencija pradeda ryškėti skirtingose poetinėse kryptyse: kuriamo pasakojimo būdu (S. Parulskio ankstyvosios poezijos atvejis), taip pat poezijoje, kuri vadinama išpažintine vakarietiška prasme (G. Kazlauskaitė, Dovilė Zelčiūtė, Lina Buividavičiūtė). Pabrėžtina, kad šiame darbe turima omeny platesnė išpažintinės poezijos samprata, neapimanti vien XX a. 6–7 dešimtmečiais JAV išryškėjusio poezijos tipo. Šiuolaikinėje lietuvių poezijoje išsivertina išpažintinis kalbėjimas, tačiau visgi autobiografiškumo aspektas yra platesnis ir apima ne vien išpažintinę lyriką. Išpažintinei poezijai dažnai būdingas asmenišką trauminę patirties atskleidimo aspektas. M. Nastaravičiaus poezijai netinka tokia išpažintinės lyrikos samprata, nes ji, nors ir reflektuoja skaudžias patirtis, nepasižymi ryškiu psichologinės trauminės patirties aspektu. Autobiografiškame poetiniame tekste galimai konstruojama autoriaus-subjekto tapatybė, remiantis jį formuojančiomis patirtimis.

Šiuolaikinės lietuvių literatūros lauke autobiografiškumas tampa vienu iš pagrindinių jos ypatybių. Anot V. Cibarauskės, „XX a. pabaigos lietuvių poezijoje (o taip pat ir prozoje, ypač eseistikoje) gausu autobiografinių elementų, pastebima pakitusi, nauja tematika (traumos, seksualumas, komplikuoti santykiai su tėvais, saviidentifikacijos problemos) bei raiška – poetinė leksika priartėja prie kasdienės, pastebimas poezijos „proziškėjimas“.“²³ XXI a. pradžios temų plėtotės dar labiau paaštrėja, kai kuriais atvejais tampa dar radikalesnės (pavyzdžiui, plačiau analizuojamos psichologinės traumos, socialinės problemos, seksualinių mažumų patirtys). Temos, anksčiau buvusios lietuvių poezijos lauko periferijoje, vis labiau stumiasi centran. Šis reiškinys kuriasi dėl literatūros nuolatinio atsinaujinimo

²²Dalia Satkauskytė, *Lietuvių poezijos kalbinė savimonė: raidos tendencijos*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1996, p. 10.

²³Virginija Cibarauskė, *Literatūrinė biografija kaip kultūros atminties struktūra: Nijolės Miliauskaitės ir Sigitos Parulskio atvejai*: Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017, p. 22.

poreikio, šiais laikais vyraujančios individualizmo raiškos. Literatūros radikalėjimas neretai skatina nusigręžti nuo tradicijų ir tradicijos nuneigimas pamažu virsta tradicija. Šiuolaikinės lietuvių poezijos lauke vis rečiau pasitaiko autorių, sekančių poetiniu kanonu. Vienas iš tokių retų atvejų būtų Aivaras Veiknys, nes jis nesistengia įsteigti naujo poetinio balso, neturi polinkio maištauti, pasikliauna literatūros korifėjais (Vytautas Bložė, Sigitas Geda, S. Parulskis *etc.*). *Parulskiškajai* poezijos „linijai“ priklauso ir M. Nastaravičiaus poezija. Plačiau M. Nastaravičiaus poeziją paveikusias įtakas ir autoritetus, jų sąsajas su autobiografinėmis rašymo strategijomis aptarsime tiriamojoje darbo dalyje.

Šiuolaikinės lietuvių literatūros lauke maištas prieš tradiciją arba jos neigimas klesti, tačiau autoriaus identifikacija vis tiek vyksta per kultūrinę patirtį ir visiškas atsiribojimas nuo jos neįmanomas. Anot Virginijos Cibarauskės, literatūrinė biografija tampa medžiaga poetiniams tekstams ir visų pirma literatūrinės, o ne asmeninės, privačios biografijos kontekste mąstoma apie biografijos ir literatūros tekstų siužetų tapatumą.²⁴ Autobiografinė poezija neišvengia kultūrinės tradicijos įtakos, tačiau svarbiausia išlieka autoriaus-subjekto sąsaja.

Kalbančiojo ir autoriaus balsas nebūtinai sutampa, tačiau poezijoje iš visų literatūros formų dažniausiai numanomas kalbančiojo ir autoriaus balso artimas ryšys dėl poezijos esminio sąryšio su intymiu kalbėjimu. Autobiografinėje poezijoje ryšys tarp subjekto ir autoriaus yra itin artimas, ir tai yra viena svarbiausių šios poezijos tipo ypatybių. Autobiografiškoje poezijoje išryškėja autoriaus poreikis apsibrėžti tapatybę per tekstus.

2.2. Autobiografinio laiko elementai: pasakojimas ir retrospekcija

Autobiografija (gr. autos – pats + gr. bios – gyvenimas, gyvybė + gr. graphō – rašau) – autoriaus atmintimi paremtas pasakojimas. Savo etimologine reikšme šis terminas pozicionuoja užrašymo svarbą. P. Lejeune'as savo veikale įveda tokį autobiografijos apibrėžimą: „Autobiografija yra retrospektyvus prozinis kieno nors pasakojimas apie savo paties gyvenimą, kai daugiausia dėmesio skiriama individualiai istorijai, ypač – asmenybės tapsmui.“²⁵ Autobiografija poezijoje tampa autoriaus-subjekto tapsmo istorija.

Autobiografiškumas poezijoje gali reikštis subjekto gyvenimo naratyvu ir jo elementais. Žanriškai pasakojimas nėra visada būdingas poezijai ir poetiniuose tekstuose dažniausiai reiškiasi fragmentiškai. Autobiografijos kūrime itin svarbią funkciją atlieka tam tikrų svarbių įvykių akcentavimas ir jų išryškinimas kitų įvykių atžvilgiu. Ši atranka leidžia

²⁴*Ibid.*, p. 23.

²⁵Philippe Lejeune, *op. cit.*, p. 10.

sukurti individualią poetiką, kuri yra paženklinta autoriaus patirtimi. Autobiografinio laiko elementai kuria gyvenimo tarpsnių seką (autoriaus-subjekto praeitis – autoriaus-subjekto dabartis), asmeniškai reikšmingų įvykių (pavyzdžiui, tėvo mirtis) refleksiją ir įtraukia atminties perspektyvą. Svarbų vaidmenį atlieka cikliškumas, kuris M. Nastaravičiaus poezijoje ryškiausiai atsiskleidžia rinkinyje *Bendratis*, kuriame aptariamos tėvo ir sūnaus/sūnaus ir tėvo ryšys (autorius-subjektas reflektuoja tiek buvimą sūnumi, tiek tapimą tėvu savo sūnui). Kūryboje asmeniškios patirtys persipina su universaliomis ir daugeliui atpažįstamomis. Atsiveria poezijos dvilypumo galimybė – viena vertus, pasakojama unikali istorija, paženklinta patirtimis, kurios nutiko būtent autoriui-subjektui ir niekam kitam (jos yra įrėmintos erdvėje, laike, kultūroje, bendruomenėje). Kita vertus, patirtys yra archetipinės (tėvo ir sūnaus santykis, socialiniai vaidmenys *etc.*).

Autobiografiškumo specifiką poezijoje lemia autoriaus-subjekto atminties faktorius. Anot Tomas'o Tranströmer'io, mūsų ankstyviausios patirtys dažniausiai yra nepasiekiamos. Perpasakojimai, prisiminimų prisiminimai, rekonstrukcijos, pagrįstos nuotaikomis, įsiplieskia gyvenime staiga.²⁶ Užrašymas gali veikti kaip būdas prisiminti, kuris leidžia atsiskleisti individualiai atminties kokybei ir jos selektyvumui. Atmintis tampa poetinės raiškos galimybe, rašymo dingstimi autoriui. Prisiminimas gimsta kaip eilėraščio eilutė: impulsyviai, netikėtai, tai nėra pastovi sąmonės dalis. Atsiminimai glūdi pasąmonėje ir iš jos išnyra, sąlygoti tam tikrų aplinkos veiksnių, kurie kaip Marcel'io Proust'o madlena sužadina atmintį. Prisiminimo ir užrašymo sąlyginis ryšys susikuria dėl jų panašios prigimties.

Autobiografiškumas poezijoje yra postmodernios poetikos bruožas. Anot Frauke Bode, viena vertus, poezija gali tiksliai parodyti, kaip postmodernus gyvenimas ir pasakojimas apie gyvenimą skyla į fragmentus, neturinčius vientiso naratyvo. Kita vertus, poststruktūralistiniu požiūriu poetinės autobiografijos įrodo tai, kas būdinga kiekvienam autobiografiniam žanrui (proza ar poezijai): autobiografijai visada būdinga autofikcinė tendencija, kylanti iš ontologinio skirtumo tarp faktografinio ir fikcinio diskurso.²⁷

M. Nastaravičiaus autobiografinis pasakojimas ir jo elementai tampa jo poezijos reikšminės struktūros dalimi. Kūryboje su autobiografinio pasakojimo elementais rašymas reflektuojamas kaip gyvenimo istorijos sukūrimas. Autorius užrašo savo gyvenimo istoriją siekdamas įprasminginti savo būtį, įsirašyti į literatūrą, papasakoti savo bei kitų (artimųjų,

²⁶Tomas Tranströmer, *Memories look at me: A Memoir*, New York: New Directions, Robin Fulton (trans.), 2011, p. 2.

²⁷Frauke Bode, „Autobiographical/Autofictional Poetry“, Martina Wagner Egelhaaf (ed.), *Handbook of Autobiography/Autofiction*, Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2019, p. 481.

bendruomenės narių) istorijas.

2.3. Autobiografinio pasakojimo dalyviai

Autobiografiškumo poezijoje tyrimas yra svarbus estetikos klausimų kėlimo aspektu. Pasak literatūrologo Stefan'o Kjerkegaard'o, autobiografinė poezija pasižymi literatūrologus dominančiomis problemomis: kaip lyriškumas ir naratyvumas veikia tarpusavyje šio tipo eilėraščiuose ir kaip jų sąryšis veikia poetinį balsą? Kiek jiems būdingas fiktyvumas? Kokią reikšmę įgyja specifinės poetinės priemonės?²⁸ Tyrimas bus orientuotas į poezijos estetinių problemų išryškinimą. Didžiausia autobiografinės poezijos vertė yra dėmesio į fundamentalias estetiškes problemas refokusavimas, o ne jų išsprendimas.²⁹ Autobiografinis pasakojimas, kurio būtinieji elementai – „aš“ perspektyva ir to „aš“ gyvenimo įvykių seka – į akiratį įtraukia kitus tų įvykių dalyvius – šeimos, bendruomenės narius. Šis įtraukimas išreiškia poezijos subjekto identifikacijos pobūdį, neatsiejamą nuo estetiškes problematikos: poetinės kalbos, poetinės reprezentacijos specifikos. Šiuo požiūriu autobiografiniai / autofikciniai poezijos elementai, pasakojimo fragmentai pereina ir į J. Lotman'o nagrinėtos literatūrinės biografijos lygmenį.

Autobiografinių elementų vartojimas poetinio sakymo strategijoje itin būdingas XX a. pab. – XXI a. pr. lietuvių autorių kūrybai. Viena vertus, pasikeičia raiška – poetinė leksika priartėja prie buitinės: vartojami keiksmažodžiai, žargonas, nenormatyvinė kalba. Kita vertus, pokytis įvyksta ir temų požiūriu: visuomenė išlaisvėja, todėl Ezopo kalba tampa nebeaktuali, o poetai, pasirinkę šį kalbėjimo būdą, pasislenka į literatūros lauko paribį (pavyzdžiui, Juliaus Kelero poezijos atvejais). Autobiografiškumo aspektas lemia adresato patirties lūkestį: autorius turi būti išgyvenęs tam tikras patirtis, nulėmusias jo užrašomą istoriją.

Šiuolaikinės lietuvių poezijos lauke yra ne vien susitelkimo į savo istorijos papasakojimą, bet ir kito (nebūtinai artimo) istorijos fiksavimą. Nemažai dėmesio sulaukė³⁰ paribio žmonių portretai Enrikos Striogaitės poezijos rinkinyje³¹, kuris primena Edgardo Lee Masterso *Spūn Riverio antologijos* versiją: kiekviename eilėraštyje fiksuojama vieno

²⁸Stefan Kjerkegaard, „In the Waiting Room: Narrative in the Autobiographical Lyric Poem, Or Beginning to Think about Lyric Poetry with Narratology“, *Narrative*, Vol. 22, No. 2, 2014, p. 185.

²⁹Kate Sontag and David Graham, „Containing multitudes“, Kate Sontag and David Graham (eds.), *After Confession: Poetry as Autobiography*, Saint Paul: Graywolf Press, 2001. p. 8.

³⁰Lina Buividavičiūtė, „2020 metų laimėtojas. Kategorija: Poezijos knygos“, *Skaitymo metai*, 2020. Internetinė nuoroda: <https://skaitymometai.lnb.lt/index.php?2696940817> [tikrinta 2022 04 26].

³¹Enrika Striogaitė, *Žmonės*, Kaunas: Naujasis lankas, 2019.

gyventojų patirtis, iš jų perspektyvos pasakojamos asmeninės istorijos.

M. Nastaravičiaus poezijos istorijų kūrimui būdingas savitas humoro jausmas, kurį suteikia pasakojimo fragmentų artimumas anekdotiškumui. Galėtume bandyti teigti, kad humoro aspektas šiuolaikinėje lietuvių literatūroje dalija poeziją į dvi skirtis: rimtąją (pavyzdžiui, Rimvydo Stankevičiaus eilėraščiai) ir nerimtąją (pavyzdžiui, Juozo Erlicko kūryba). Tačiau toks skirstymas būtų reliatyvus, nes *rimtieji* autoriai kartais parašo *nerimtą* poezijos knygą³² arba jų poezijai būdingas humoro jausmas, ryškiau atsiskleidžiantis kai kuriose knygose³³. M. Nastaravičiaus atvejis šiuolaikinėje lietuvių poezijoje yra išskirtinis, nes humoras tampa svarbiu jo autobiografinės kūrybos bruožu, bet ne pagrindine jo poezijos ašimi. Humorą poeto kūryboje yra susijęs su autobiografinio pasakojimo dalyviais ir autobiografinė raiška. M. Nastaravičiaus eilėraščių istorijų anekdotiškumas yra vienas iš aspektų, skiriančių jo kūrybą nuo išpažintinės poezijos, kuriai būdingas rimtas kalbėjimo tonas.

Autobiografiškumas poezijoje gali vienalaikiškai reikštis ir autoriaus-subjekto autobiografinio pasakojimo fragmentais, ir šio pasakojimo dalyvių biografiniais punktyrais. Dėl šios priežasties autorius-subjektas ir jo autobiografinio pasakojimo veikėjai svarstyti J. Lotman'o terminais – atsižvelgiant į autobiografinį pasakojimą veikiančius kultūrinius kodus. Anot J. Lotman'o, autobiografijos vertas „žmogus realizuoja ne esamam laikui ir sociumui būdingą rutininę, įprastą elgsenos normą, bet sunkiai įgyvendinamą ir neįprastą, „keistą“ kitiems ir iš jo paties reikalaujančią didžiausių pastangų.“³⁴ Autoriaus įvaizdžiui suformuoti vienas iš svarbiausių elementų yra savitos biografijos kūrimas. Autoriaus žinomumą ir atpažįstamumą nulemia ne vien jo literatūros kokybė, bet ir biografinės aplinkybės. Kultūros lauke kuriami autorių mitai, suromantinti kūrėjų įvaizdžiai. Konkretūs individo bruožai, neatitinkantys nusistovėjusių visuomenės normų, suformuoja kūrėjo stereotipinį įvaizdį. Šiuolaikinėje visuomenėje vis dar gajus požiūris į poetą kaip į ekscentrišką, charizmatišką bohemių. Kai kurių autorių kuriamas įvaizdis šiuos stereotipus patvirtina, tokių atvejų galime atrasti ir šiuolaikinės lietuvių literatūros lauke (pavyzdžiui, Gintaro Patacko, Kauno poeto bohemių įvaizdis). Autobiografinio rašymo strategijas lemia asmeninio ir viešo gyvenimo realizacijos strategijos, kūrėjo vaidmuo ir įsirašymas į kultūros lauką.

Į autobiografinį pasakojimą neišvengiamai įtraukiami veikėjai, neapsiribojama vien

³²Pavyzdžiui: Kęstutis Navakas, *Iš gyvenimo garstyčių bei krienuų: pokštai – eiliuoti ir ne*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2007. Knygos tekstams būdinga satyra, farsas.

³³Pavyzdžiui: Antanas A. Jonynas, *Naujieji sonetai*, Vilnius: Tyto alba, 2020.

³⁴Jurij Lotman, „Literatūrinė biografija kultūros istorijos kontekste (Apie tipologinį teksto ir autoriaus asmenybės santykį)“, iš rusų k. vertė Virginija Cibarsuskė, *Colloquia*, 2014, Nr. 32, p. 139.

autoriaus savirefleksija. Pasak J. Lotman'o, „taip atsiranda kultūriniai šventpaikšio ir plėšiko, šventojo ir herojaus, burtininko, bepročio, goliardo, liumpeno, bohemiečio, čigono ir daugybė kitų vaidmenų, kuriems suteikiama ypatinga išskirtinio elgesio (arba antielgesio) teisė. Priklausomai nuo kultūros kodų pobūdžio, kiekvienas šių ir panašių personažų gali būti įvertintas teigiamai arba neigiamai, bet jie visi įgauna teisę turėti biografiją, o jų gyvenimas ir vardas – teisę būti įtraukti į kultūros atmintį kaip gėrio arba blogio ekscesai.“³⁵ Autobiografiškoje kūryboje sukuriamos ir kitų žmonių biografijos, jie įtraukiami į poetinį naratyvą. M. Nastaravičiaus poezijos atveju daugiausiai dėmesio skiriama išskirtiniams personažams. Šiuo atžvilgiu galime juos skirstyti į dvi grupes, kurios kartais sutampa arba bent jau nėra viena kitai visiškai svetimos: veikėjų išskirtinumas pasireiškia autoriaus-subjekto formavimesi (pavyzdžiui, įtaką autoriaus-subjekto vaikystėje, paauglystėje turėję autoriaus tėvai), jų išskirtinumas pasireiškia jų savybėse, tai gali būti tiek fizinės ypatybės, tiek neįprasti charakterio bruožai, įpročiai, o dažniausiai M. Nastaravičiaus poezijoje pasireiškia jiedu abu (pavyzdžiui, poezijoje kuriami bendruomenės gyventojų portretai). Anot J. Lotman'o, tik „žmogus, turintis biografiją“ (o tuomet tokiu laikytas tas, kuris pats išgyveno žmogiškuosius pakilimus ir nuopusius) turi teisę kurti kitų žmonių gyvenimo aprašymus.³⁶ J. Lotman'as čia pažymi kokybinį (auto)biografiją rašančiojo aspektą, tačiau šis matmuo neapsiriboja gyvenimo išskirtinumu, svarbus yra gebėjimas kokybiškai papasakoti/užrašyti savo ir kitų istorijas.

M. Nastaravičiaus poezijos atvejis įdomus dėl aiškaus naratyvumo ir ryškiai apibrėžtos geografinės ir socialinės nuorodos į gyvenimą kultūrinėje periferijoje, kai asmenybės branda socialiai žemesniame sluoksnyje supoetinama į ją žvelgiant iš laiko distancijos. Autorius-subjektas, apmąstantis autobiografinės patirtis bei jų užrašymo problematiką ir taip kuriantis autobiografinį pasakojimą, nustato savo santykį su kultūriniais kodais, reguliuojančiais autobiografiškumo raišką. Tiems kodams priklauso ir J. Lotman'o aptartos „biografijos turėjimo“ sąlygos bei konkrečiai kultūrai būdinga poeto biografijos kultūrinė forma. Santykis su literatūrine biografija apibrėžia subjekto-autoriaus vietą kultūros lauke.

³⁵*Ibid.*, p. 140.

³⁶*Ibid.*, p. 152.

3. Autoriaus-subjekto tapatybės formavimasis

M. Nastaravičiaus poezijoje subjektas pozicionuoja save kaip poetą („mokykloje parašiau tik vieną eilėraštį“³⁷, „šį eilėraštį nusprendžiau parašyti“³⁸, „sėdžiu kambary, užsirakinęs, skaitau / šį eilėraštį – kaip jį pabaigti vakar“³⁹). Subjekto-poeto tapatybė suformuoja autobiografinį autoriaus-subjekto ryšį. Paratekstuose, rinkinių palydimuose žodžiuose, patvirtinamas šis ryšys, pavyzdžiui, pirmosios knygos ketvirtame viršelyje rašoma: „Viename eilėraščių rašau apie lazda, kurią vaikystėje mėgdavau iškėlęs nešioti. Papasakojo sesuo, pats neprisimenu, tačiau tikiu, kad taip buvo.“⁴⁰ Polinkis sieti pirmu asmeniu kalbantį eilėraščio subjektą ir autorių yra tvari kultūrinė konvencija. Autobiografiškumas reikalauja skaitytojo tikėjimo autoriaus ir subjekto ryšiu. Šis ryšys formuoja sukurtos kalbinės figūros – subjekto – esaties modusą (subjekto esatis pagrindžiama autoriaus esatimi); o M. Nastaravičius, poezijoje autobiografiniu rašymu apeliuodamas į autoriaus-subjekto ryšį, įvairiškai atskleidžia subjekto nesaties, pabrėžtino sukurtumo aspektus, „esaties iš nesaties“ ir atvirksčiai paradoksus, būdingus poetiniam sakymui. Anot Dovilės Kuzminskaitės, M. Nastaravičiaus poezijoje „žaidžiama rašytojo padėtimi: jis yra ir išgyvenantis, ir užrašantis, ir abiejuose šiuose amplua, jų abiejų implikuojamoje bejėgystėje“⁴¹. Eilėraščiuose unikalčiai pasireiškia autoriaus-subjekto tapatybės vystymasis bei autoriaus ir subjekto tarpusavio ryšio problemiškas.

M. Nastaravičiaus eilėraščių subjektas dažnai savikritiškas, nepatenkintas savo gebėjimais, nusižeminantis kito atžvilgiu („esu mažas šūdukas, / prilipęs prie tavo batų“⁴²). Pasak R. Kmitos, „[n]esusireikšminimas ir sykiu gana radikalus asmeniškumas – toks paradoksalus derinys šioje poezijoje“⁴³. Eilėraščiuose dominuojantis poeto įvaizdis gali būti matomas kaip priešprieša lietuvių šiuolaikinės poezijos lauke paplitusiai idealistinei poetopranašo-genijaus laikysenai (Aido Marčėno, R. Stankevičiaus, Gintaro Bleizgio, Vainiaus Bako atvejai). M. Nastaravičiaus poezijos atveju, nesteigiamas autoriaus-subjekto tobulumas, bet atvirksčiai – nepasitikima savo jėgomis, abejojama talentu (žr. *Mo* rinkinio eilėraštį „jis galvojo, kad yra talentingas“). Autobiografinio rašymo strategija padeda išreikšti subjekto tapatybės problematiką ir svarstyti jos poetinės raiškos sąlygas. Autoriaus-

³⁷Mindaugas Nastaravičius, *Dėmėtų akių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010, p. 77.

³⁸Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014, p. 13.

³⁹Mindaugas Nastaravičius, *Bendratis. Vieno eilėraščio istorija*, Vilnius: Tyto alba, 2018, p. 36.

⁴⁰Mindaugas Nastaravičius, *Dėmėtų akių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010, ketvirtasis viršelis.

⁴¹Dovilė Kuzminskaitė, „Tėvo eilėraštis tėvui“, *Metai*, Nr. 10, 2019, Internetinė nuoroda: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=6679> [tikrinta 2022 03 17].

⁴²Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, p. 13.

⁴³Rimantas Kmita, *op. cit.*, Internetinė nuoroda: <http://www.satnai.lt/2014/09/02/visai-netycia-islankstyta-tikrove/> [tikrinta 2022 03 17].

subjekto tapatybė yra kintanti. Eilėraščiuose polemizuojama su individualizmo retorika, ši polemika skatina atsisakyti genijaus komplekso.

3.1. M. Nastaravičiaus *ars poetica*: „Istorija apie praeitį, dabartį ir visa kita, ko nebus“

M. Nastaravičiaus eilėraščiuose kyla ontologinis poezijos esmės klausimas. Kūrybinio kelio, rašymo strategijos pasirinkimas reflektuojamas antrojo rinkinio eilėraštyje „Istorija apie praeitį, dabartį ir visa kita, ko nebus“. Šiame eilėraštyje atskleidžiama autobiografinės rašymo strategijos pasirinkimo motyvacija ir prasmė. Autorius-subjektas ironiškai atmeta autobiografinį pasakojimą („jokių istorijų tikro / gyvenimo“⁴⁴) kaip eilėraščio kūrimo metodą, kuriuo pagrįsta M. Nastaravičiaus poezija ir dėl kurio autorius sulaukdavo kritikos. Pavyzdžiui, R. Kmita recenzijoje teigia⁴⁵, jog „[p]rie „agrarininko“ M. Nastaravičiaus dar kabinama kita etiketė, kurią galėčiau apibendrinti taip: jis tik pasakoja istorijas ir nekuria jokios poezijos“. Įtampa tarp kūrybinių strategijų užsimezga eilėraščio pradžioje, kai autorius-subjektas, nusprendęs atsisakyti autobiografinio pasakojimo kaip poezijos kūrimo būdo, stengiasi kurti nemimetinę poetiką pagrįstą kūrybą:

ką tik tvirtai apsisprendžiau: pradėsiu
kurti, jau pirmi mano žodžiai bus
daugiau nei užrašyti žodžiai
karvė čia nebus karvė,
jokių istorijų, tikro
gyvenimo, ką tik
viskas pasibaigė⁴⁶

Autorius-subjektas atsisako sau įprasto kalbėjimo būdo ir pasirenka struktūralistinį kalbinio pasaulio kūrimo modelį, kuriame žodis atlieka ženklo funkciją, o ne nurodo į tikrovės objektą. Eilėraštyje pasireiškia M. Nastaravičiaus poezijai būdingas ambivalentiškumas: pradėjus kurti viskas pasibaigia. Komplikuotas „visko“ neapibrėžtumas lemia neaiškumą: ar pasibaigia gyvenimas ir su juo tolimesnio poetinio pasakojimo vystymo galimybė, ar rašymas „struktūralistiniu metodu“ yra „pasaulio pabaiga“, tokio tipo kūrybinė

⁴⁴Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014. p. 50.

⁴⁵Rimantas Kmita, *op. cit.*, Internetinė nuoroda: <http://www.satnai.lt/2014/09/02/visai-netycia-islankstyta-tikrove/> [tikrinta 2022 03 17]

⁴⁶Mindaugas Nastaravičius, *op. cit.*, p. 50.

strategija autoriui-subjektui nieko nepradedą ir tampa pabaigos ženklų.

Skirtingus poezijos modelius, kuriuos renkasi subjektas, eilėraštyje žymi angelo ir karvės įvaizdžiai. Karvė, nors ir naminis gyvūnas, priklauso gamtos sričiai. Angelo įvaizdis yra dažnas šiuolaikinėje lietuvių poezijoje (ypač A. Marčėno poezijoje, prie kurio „augintinių“ V. Cibaruskė priskyrė ir M. Nastaravičių⁴⁷). Tėvo figūra eilėraštyje žymi tradiciją ir pasirodo abiejų kuriamų poezijos modelių atvejais. Angelas siejamas su tyla, jis, kaip antropomorfinė, bet nežmogiška būtybė, simbolizuoja poetinę kryptį, pagrįstą amimetine poetika, išnaudojančia kalbos kaip ženklo galimybes, kuri autoriui-subjektui yra svetima. M. Nastaravičiaus poezijoje dažna gyvulio (šiuo atveju – karvės) figūra eilėraštyje žymi agrariškumą kaip mimetinės poezijos modelį:

tada nebuvo jokio gyvenimo,
tada gyvenau su karve: pririšu,
ji nuėda, kiek pasiekia, skylė
žemėje, kai ištraukiu kuolą,
kai perkeliu į kitą
vietą – dar viena
skylė žemėje⁴⁸

Karvei, skirtingai nei angelui, yra būdingas kūniškumas – realumo modusas. Kuolo ištraukimas ir perkėlimas simbolizuoja naujos kūrybinės medžiagos paieškas. Karvė šiuo atveju traktuojama kaip kūrybinės raiškos simbolis. Karvė nuėda žolę – kūrybinė medžiaga išseikvojama, tuomet ieškoma naujos medžiagos – įvyksta perkėlimas. Išseikvojimas žymimas skylėmis žemėje – pažeidimais, galutiniu kūrybinės medžiagos išnaudojimu.

Ilgainiui sprendimas kurti struktūralistinį pasaulio modelį priveda prie absurdiško dviejų kultūros polių susidūrimo – Katedros aikštėje pririšamos karvės. Į kultūros centrą įvedamas periferijai priklausantis turinys:

nuo kojų trupėjo sudžiūvęs mėšlas, atsivedžiau
karvę į katedros aikštę, ir žmonės tada
kalbėjo, kad nieko gero tai nežada⁴⁹

⁴⁷Virginija Cibaruskė, „Jaunųjų poezija: Nyksta, klesti ar stoviniuoja vietoje?“, *Naujasis židinys. Aidai*, Nr. 4, 2014. p. 43.

⁴⁸Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014. p. 50.

⁴⁹*Ibid.*, p. 50.

Šis autoriaus-subjekto sprendimas sulaukia neigiamo aplinkinių vertinimo. Autorius-subjektas pasirenka visuomenei nepriimtina veiksmą, taip rizikuodamas likti nesuprastas. Absurdišku įvaizdžiu išreiškiama autobiografinio rašymo strategijos komplikacija: jei autorius kurs poeziją, remdamasis sava patirtimi, kuri yra nutolusi nuo urbanistinės kultūros centro gyvenenos, ir bandys kultūriniame lauke įsteigti miesto publikai neatpažįstamą autorinį balsą, jo kūryba tos pačios publikos greičiausiai bus atmesta. Poezijos kūrimas suvokiamas kaip išėjimas iš visuomenės normos ribų, todėl šis veiksmas žmonėms yra nepriimtinas, tačiau taip pat nėra stabdomas. Urbanistinė tapatybė autoriui-subjektui yra primetama kultūrinės aplinkos ir yra jam svetima, nors kitų ir labiau vertinama:

tada aš gyvenau su karve, bet draugas
nuolat kartojo, kad geriausi
poetai yra miesto poetai⁵⁰

Agrarinė tapatybė, kurios neva bandoma išsižadėti, siejasi su autobiografiškumu, o urbanistinė – su simboliniais kalbos resursais ir fiktyvumu. Tėvo reikšminė figūra priklauso agrariniam diskursui. Tėvas, „išdygstantis“ iš sūnaus, – metafora, reiškianti tėvo sukūrimą įamžinant jį eilėraštyje. M. Nastaravičiaus poezijoje tėvo figūra tampa ne vien esminiu eilėraščio komponentu, bet ir jo kūrimo sąlyga. Pasak G. Visockytės, šiame eilėraštyje „tėvo-sūnaus dialogas [...] tampa savotiška poezijos (kūrybos) ir gyvenimo skirties iliustracija“⁵¹. Ironiškai bandoma išsižadėti autobiografiškumo kaip kūrybos galimybės, kuriant perskyrą tarp fikcijos kūrimo ir gyvenimo atpasakojimo. Antroje eilėraščio strofoje subjekto patiriama frustracija išreiškiama pakartojimu:

ir ką man dabar daryti, ką man dabar
daryti, sėdžiu ir ši tylą
nieko gera nesako⁵²

Sąmoningas rašymo strategijos pakeitimas autoriui-subjektui tampa trikdžiu, nes atsisakoma autobiografinių motyvų kaip potencialaus kūrybos šaltinio. Anot Yusefo Komunyakaa, kartais autobiografinis „aš“ sukuria save dėl ego ar patvirtinimo poreikio,

⁵⁰*Ibid.*, p. 51.

⁵¹Gintarė Visockytė, *op. cit.*, p. 49.

⁵²Mindaugas Nastaravičius, *op. cit.*, p. 50.

tačiau paprastai jis save sukuria dėl veiksmo: jis nutraukia tylą.⁵³ Tyla M. Nastaravičiaus eilėraštyje paradoksaliai simbolizuoja nesusitaikymą, ramybės neatradimą, taip pat nerašymą, kūrybos proceso nutrūkimą.

Autorius-subjektas galiausiai apsisprendžia sugrįžti į „savo žemę“, kuri eilėraštyje simbolizuoja autobiografinio rašymo strategijos pasirinkimą, nebandymą apsimesti urbanistinės poezijos kultūros dalimi:

atgal į skyles žemėje,
atgal į gyvenimą,
viskas, bet tėvas
grandinę
nutraukęs,
angelas
žemę
graužia,
ir aš
nežinau
kur juos
perkelti⁵⁴

Eilėraštis veikia dviejuose lygmenyse – fikciniame ir metafikciniame. Fikciniame lygmenyje atsiskleidžia subjekto pastangos sukurti eilėrašį. Metafikciniame lygmenyje atsiskleidžia autoriaus-subjekto sukuriamas tekstas. Tris kartus tekste subjekto išsakytas noras „kurti“ atmetamas paskutinėje eilėraščio dalyje (strofoje): „dabar aš nenoriu kurti“⁵⁵. Šioje dalyje nuneigiama eilėraščio fikcijos prasmė, tačiau remiamasi ankstesniu pasakojimu, jis tęsiamas.

Atsisakęs rašymo, autorius-subjektas susiduria su erdvės iki kūrybos proceso pradžios pokyčiu: tėvo grandinės nutraukimas simbolizuoja gyvenimo pabaigą, žemę graužiantis angelas – kūrybinės medžiagos išgavimo iš praeities patirties metodą. Šie simboliai užima vietą autoriaus-subjekto sąmonėje ir sukelia nežinomybę. Buvusios patirties atsisakymas ir perkėlimas autoriui-subjektui tampa neįmanomi. Žemė, į kurią subjektas grįžta, yra išėikvota

⁵³Yusef Komunyakaa „The Autobiographical „I“: An Archive of Metaphor, Imagery, and Innuendo“, *After Confession: Poetry as Autobiography*, Kate Sontag and David Graham, (Editors), Saint Paul: Graywolf Press, 2001. p. 148.

⁵⁴*Ibid.*, p. 53.

⁵⁵Mindaugas Nastaravičius, *op. cit.*, p. 53.

(grįžtama net ne į ją, bet į skyles joje), tačiau vis vien priimamas pasirinkimas į ją sugrįžti. Nežinomybė ir neapibrėžtumas tampa akstinu tolimesnei kūrybai. M. Nastaravičiaus kūryba paremta klausimų uždavimu, o ne atsakymų pateikimu, tai liudija dažnas nežinios motyvas, pasireiškiantis ir šio eilėraščio pabaigoje. Alogikos principais kuriamas pasaulėvaizdis veikia kaip simbolinis paaiškinimas apie poezijos kūrimo komplikuotumą. Grįžimo stadijoje nebelieka karvės figūros, jos elgseną perima angelo ir tėvo – kultūrinės ir individualios biografijos ženklai. Autobiografinės poezijos rašymo strategija pagrįsta „kūniškumo“ patirties pradimu, jo vietą užima kultūriniai archetipai. Subjektas šiuo atveju išlaiko agrarinę elgseną ir siekia juos perkelti, kaip karvę. Sąlygiškoje kūrybos plotmėje subjektas ir toliau pasirenka elgtis pagal agrarinės gyvensenos kodą. Perkėlimas tampa kūrybos judesiu, net jei jis yra nusakytas nežinojimo modusu.

Eilėraščio pavadinimo reikšmė žymi laiko seką (praeitis, dabartis), tačiau jungtukas „ir“ bei frazė „vis kita, ko nebus“, užimanti logiškai tikėtiną ateities vietą sekoje, implikuoja nesatį. Ši frazė suteikia pavadinimui ambivalentiškumo. Viena vertus, ateityje nebus to, kas buvo praeityje ir dabartyje, taip pabrėžiant istorijos fiktyvumą ir sąsają su užtekstiniu lygmeniu. Kita vertus, nesatis gali būti siejama su nauju kūrybos etapu, kurio paieškos sudaro eilėraščio siužeto pagrindą. Eilėraštis „Istorija apie praeitį, dabartį ir visa kita, ko nebus“ žymi autobiografinį rašymą kaip sąmoningai autoriaus-subjekto pasirinktą strategiją.

3.2. Talento problema – individualizmo krizės apraiška

M. Nastaravičiaus poezija pasižymi kultūrinės konvencijos, apibrėžiančios poeto įvaizdį, kritika. Kūrybai būdinga subjekto talento reikšmės refleksija. Autoriaus-subjekto talento potencialo tema keliama eilėraštyje „Jis galvojo, kad yra talentingas“. Eilėraštis sudarytas iš trijų dalių, kuriose iš skirtingų požiūrio taškų kuriamas pasakojimas. M. Nastaravičiaus subjekto tapatybė kuriama, formuojant ryšius tarp autobiografinio veikėjo „jis“, kalbančiojo subjekto „aš“ ir dar vienos figūros – „tu“, kuri yra „aš“ kreipinio į autobiografinį veikėją subjektas. Kalbančiojo tapatybė yra daugybinė, paradoksaliai autobiografiniais motyvais (namų aplinka, kurią nurodo kaimynas; mokykla) žymimas subjektas yra labiausiai nutolęs nuo kalbančiojo „aš“, tačiau užmezgus su pastaruoju ryšį per „tu“ vaikystės istorija tampa rašymo temos simboline išraiška. Taigi subjekto esaties modusai (aš, tu, jis) susiejami rašymo veiksmu, nustatant simbolinius atitikmenis tarp tam tikros gyvenimiškos veiklos (sportas, kolekcionavimas) ir kūrybos. Principu jis – tu – aš kuriamas priartėjimas iš tolimiausios trečio asmens perspektyvos ir galiausiai pereinama į pirmo asmens poziciją.

Pirmoje eilėraščio dalyje pasakojama vieno veikėjo siekiamo talento ugdymo istorija

iš trečiojo asmens perspektyvos. Pirmose dviejose pirmos dalies strofose nupasakojamas pastangos tobulinti subjekto fizinę jėgą („garaže jis stumdydavo štangą“⁵⁶), trečioje ir ketvirtoje strofose – pasiryžimas gaudyti drugelius mokyklos kolekcijai. Ironiškai žvelgiama į stereotipinį vyriškumo aspektą – fizinės jėgos lavinimas yra priskiriamas talento sferai. Abejais talento lavinimo atvejais konkrečiu pasikartojančiu laiko tarpu („po dviejų savaičių“⁵⁷) nusakomas subjekto nekantrumas, noras skubiai realizuotis, įrodyti savo vertę ir išskirtinumą, kurie laikomi talento požymiais. Subjekto talentui patvirtinti reikalingas balsas iš šalies – vertintojas, kurio vaidmenį pirmu atveju prisiima kaimynas, „patikrinantis“ jo fizinę jėgą – smogiantis į pilvą, o antru – biologijos mokytoja, kritikuojanti surinktą drugelių kolekciją. Taigi implikuojamas požiūris, jog talentas gali atsiskleisti, užsibrėžus konkrečius tikslus ir jų siekiant („nusprendęs užsiauginti rankų ir pilvo / raumenis“⁵⁸, „nusprendęs surinkti didžiausią drugių / kolekciją mokyklos istorijoje“⁵⁹), o šiems pasiekimams būtinas kitų pripažinimas. Eilėraštyje talento, kaip subjekto išskirtinumo, pretenzijos ironizuojamos, nusakant bergždžias pastangas ir menkus pasiekimus (dvi savaitės treniruočių ir šeši surinkti drugiai), kurie neigiamai įvertinami iš „kritikų“ perspektyvos. Veikėjas vertinimui pasirenka kitą asmenį, taip sukurdamas žvilgsnio iš šalies galimybę.

Pasakojimo supoetinimą ir galimą sugretinimą su metaforiškai išreikštu poetiniu talentu lemia antroje eilėraščio dalyje perspiningos dvi anksčiau minėtos siekiamybės:

tu vis dar galvoji, kad esi talentingas,
nors guli susirietęs garažo kampe, gaudai
orą ir įkvepi eilinį kopūstinį baltuką⁶⁰

Pereinama į kalbėjimą antru asmeniu, kuriamas artimesnis santykis tarp eilėraščio „tu“ ir kalbančiojo „aš“. Pirmosios teksto dalies trumpa istorija, potencialiai autobiografinis pasakojimas pajuda prie rašymo temos, todėl tampa galimas toks interpretacijos variantas: drugeliai – eilėraščio metafora, kaimyno smūgiavimas – kritikos, gaudytojai – poetų. Rezultato nepasiekimas nepakeičia veikėjo mąstymo apie savo talento potencialą. Eilėraščio veikėjas nepasiduoda ir toliau stengiasi, nors jo pastangos bevaisės. Vienas iš eilėraščio „kritikų“ akcentuoja veikėjo neišskirtinumą ir pateikia jį kaip priekaištą („daug tokių

⁵⁶Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014, p. 39.

⁵⁷*Ibid.*, p. 39.

⁵⁸*Ibid.*, p. 39.

⁵⁹*Ibid.*, p. 39.

⁶⁰*Ibid.*, p. 39.

gaudytojų“⁶¹).

Trečioje eilėraščio dalyje kalbama pirmo asmens perspektyva. Eilėraščio „tu“ talentas įvardinimas prastu išskirtinumo falsifikavimu:

vienintelis tavo talentas – netobulai
apsimetinėti, kad tu, jis ir aš nesame eiliniai,
kad tavo sąmonė sutampa

su niekieno kito neapčiuopiama drugio
sąmone, kai įkvepi, stojiesi, darkart guliesi
po štanga, kai stumi kuo toliau nuo savęs⁶²

Eilėraštyje nujaučiama eilėraščio ir individo sąmonės sutapimo galimybė. Sukuriamas paradoksas: suvaidintas išskirtinumas tampa talentu, ir tokiu būdu išreiškiama individualizmo kritika, nes jį galima sufalsifikuoti. Savitos poetikos steigtis atsiranda per individualizmo nuneigimą. Štangos stūmimo motyvą galima interpretuoti rašymo temos plotmėje: jei talento atskleidimo priemonės (štanga ir drugeliai) interpretuojame kaip teksto raiškos galios ir turinio simboliką, pajėgi raiška implikuoja galią tekstą nutolinti nuo savęs.

3.3. Rašymo refleksija

Poezijoje reflektuojamos eilėraščio sukūrimo sąlygos. Apie kūrybos procesą kalbama iš skirtingų laikinių perspektyvų (eilėraštis iki užrašymo – „stovėdamas anapus stadiono galvoju – / apie tai parašysiu eilėraštį // tik kol kas nežinau apie ką“⁶³, eilėraštis užrašymo momentu – „jeigu šitoje vietoje įrašyčiau tavo vardą“⁶⁴, eilėraštis po užrašymo – „Rytas po eilėraščio“). Autoriaus-subjekto kalbėjimu kuriami paradoksai atskleidžia probleminę jų tarpusavio santykio raišką. Galima prisiminti struktūralistų ir poststruktūralistų aptartą problematišką santykį tarp autoriaus ir teksto. Problema atsiranda tuomet, kai autorius tampa nebeatskiriamas nuo rašto (*écriture*) ir egzistuoja tik jo ribose, lieka tik sakymas „čia ir dabar“. M. Nastaravičiaus poezijoje neapsiribojama sakymu „čia ir dabar“, eilėraštis tampa ne vien dabarties impresija, bet ir praeities refleksija ar ateities projekcija. Anot

⁶¹*Ibid.*, p. 39.

⁶²*Ibid.*, p. 40.

⁶³Mindaugas Nastaravičius, *Bendratis. Vieno eilėraščio istorija*, Vilnius: Tyto alba, 2018, p. 3.

⁶⁴Mindaugas Nastaravičius, *Dėmėjų akių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010, p. 5.

David'o Greetham'o, jei rašymas yra „amžinai rašomas čia ir dabar“, kalbėtojas tampa ne išraiškos iniciatoriumi ir net ne „autoriumi“, bet „šiuolaikiniu raštu“, kuris gimsta kartu su tekstu ir neperžengia jo ribų⁶⁵. M. Nastaravičiaus poezijos atveju, rašymo refleksijos tema implikuoja autoriaus-subjekto, kaip rašymo iniciatoriaus, reikšmės liekaną.

Pasakojimas apie būseną po eilėraščio sukūrimo, konkretaus teksto neįvardinant, užrašomas eilėraštyje „Rytas po eilėraščio“:

plaukai, parkritę tarp
raidžių, blakstienos

prilipusios ant prigesusio
ekrano, aš, nieko

atgal neklįjuojantis,
aš, vis dar ataugantis⁶⁶

Tekste fiksuojamos eilėraščio sukūrimo pastangos – autoriaus-subjekto kūniški buvimo įrodymai, pėdsakai – jo likučiai – plaukai ir blakstienos. Šie autoriaus kūno atributai tampa nenurodyto eilėraščio dalimi. Paminėti plaukai ir blakstienos eilėraštyje nėra tiesiogiai priskiriami autoriaus-subjekto kūnui, tačiau frazė („aš, vis dar ataugantis“⁶⁷) leidžia teigti, kad jie anksčiau priklausė autoriui-subjektui:

Vienintelė užuomina į jau parašyto eilėraščio egzistavimą yra raidės. Prigęsęs ekranas simbolizuoja skirtį tarp fiktyvaus ir realaus pasaulio. Ekranas šiame eilėraštyje tampa fiktyvaus pasaulio transliavimo įrankiu. Prigęsimo faktas nurodo į autoriaus-subjekto pasyvumą, teksto refleksiją arba atitolimą nuo teksto, nes ekranas prigęsta tuomet, kai vartotojas nebūna aktyvus. „Rytas po eilėraščio“ – atskiras eilėraštis, imanentiškai implikuojantis jau parašytą tekstą, bet jį reflektuojantis ne kaip reikšminį objektą, o kaip raides – paskirus abstrakčius simbolius, nekuriančius konkrečios reikšmės. Hierarchiškai svarbesnis neįvardintas eilėraštis autoriui-subjektui tampa inspiracija sukurti naują tekstą, kuris egzistuoja tik to neįvardinto eilėraščio dėka. Eilėraštis – kūniškojo (autoriaus) buvimo ir kalbos, t. y. rašto materijos (raidžių) mišinys. Eilėraščio kūrimo metu prarasti autoriui-subjektui priklausantys dariniai (plaukai, blakstienos) atgal neklįjuojami ir atauga, t. y.

⁶⁵David C. Greetham, „Intention in the Text“, *Theories of the Text*, Oxford/New York: Oxford UP, 1999, p. 3.

⁶⁶Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014, p. 25.

⁶⁷*Ibid.*, p. 25.

praradimas yra menkavertis, tačiau vis tiek akcentuojamas, nors šie praradimai kūrėjo nepaveikia. Autorius-subjektas atsikuria, nors ir praranda dalį savęs kurdamas, eilėraščiai rašomi toliau, kūryba tęsiasi. Kardinaliai skirtingas požiūris į galimus kūno dalių praradimus išreiškiamas pirmojo rinkinio eilėraštyje „jautrumas aplinkai“:

jautrumas aplinkai, kaip ir jautrumas kūnui,
bijai netekti piršto, kojos, bijai pagalvoti,
ką darytum netekęs odos gabalėlio⁶⁸

Eilėraštyje ironiškai lyginami nelygiaverčiai kūno dalių praradimai: nuo kojos iki odos gabalėlio. Per fizinę plotmę bei jos pažeidimą perteikiamas jautrumas aplinkai. Kūrėjui jautrumas tampa viena iš ypatybių, suteikiančių galimybę reflektuoti aplinką ir sukurti tekstą, kaip šios refleksijos rezultata. Tačiau M. Nastaravičiaus eilėraštyje jautrumas yra hiperbolizuojamas ir pereinantis į paranojišką baimę. Kūno dalių praradimas simboliškai tampa savasties praradimo baime. Aplinkos veikiamas autorius-subjektas praranda atsparumo galimybę. Jautrumas aplinkai ambivalentiškai tampa ne vien kūrybos galimybe, bet ir autoriaus-subjekto silpnybe.

Eilėraštyje „Rytas po eilėraščio“ „aš“ nenaikina autoriaus pėdsakų (neklįjuoja iškritusių blakstienų ir plaukų), tačiau pabrėžiamas jų atotrūkis nuo kūniškosios esaties (kaip įklijuoti atgal iškritusį plauką). Ataugantis „aš“ yra paradoksalus reikšmės posūkis. „Aš“ – trečias teksto elementas tarp raidžių ir tarp kūniškų pėdsakų. Jis atauga iš birios ir fragmentuotos kūniškosios ir kalbos materijos. Ataugimo reikšmė implikuoja tam tikrą organišką vientisumą, savaiminį, „nesukonstruojamą“ procesą, tačiau paradoksas tas, kad toks „aš“ esti „nesančiame“ eilėraštyje – tas, kuris parašytas, bet nežinia, kuris.

Subjekto kaip poeto saviidentifikacija reiškiasi ir per steigtį „Dabar jau esi“ – pirmas rinkinio *Mo* eilėraštis. Eilėraščio pavadinimas šiuo atveju gali funkcionuoti kaip poetinio išsipildymo patvirtinimas, o kartu kaip teksto egzistavimo paliudijimas. Pasak D. Daugintytės, „suvokėją labiau paveikia ne sąmonės grįžimo įspūdis, bet jo įverbalinimas, poetinis įžodinimas“⁶⁹. Poezijoje užmezgamas dialogas su potencialiu tekstu dar ikitekstiniame lygmenyje:

⁶⁸Mindaugas Nastaravičius, *Dėmėtų akių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010. p. 22.

⁶⁹Deimantė Daugintytė. „Tyra sąmonė šalia kiaulių gardo (M. Nastaravičiaus „Mo““), *Metai*, Nr. 07 (liepa), 2014. Prieiga internetu: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/7705-deimante-daugintyte-tyra-samone-salia-kiauliu-gardo-m-nastaraviciaus-mo> [tikrinta 2022 04 26].

tavo raidės tolo viena nuo kitos, todėl nediršau
užrašyti ir dar buvau skaitęs,
kad jei nesujungi

ir jei tavo raštas pasviręs į vieną
pusę, esi labai
labai neprognozuojamas⁷⁰

Autorius-subjektas kuria artimą santykį su tekstu, antru asmeniu kreipiamasi į pačią poeziją. Raštas funkcionuoja kaip autoriaus braižo, autorystės liudijimas ir kartu konkrečios autoriaus savybės (neprognozuotumo) atskleidimas. Anot Paulio Riceouro⁷¹, raštas apsaugo žmogaus diskursą nuo išnykimo. Eilėraštis tampa išlikimo, įsirašymo į kultūrinį lauką galimybe. Autoriaus-subjekto santykis (kaip ir kituose M. Nastaravičiaus eilėraščiuose) su kūryba nedrąsus, netvirtas, tačiau jis vis tiek yra siekiamybė, kurios autorius-subjektas neišsižada ir neatsisako, net jei tai jam nesuteikia išsipildymo jausenos.

Eilėraščio pabaigoje fiksuojama autoriaus-subjekto siekiamybės neatitinkanti kūrinio realizacija: siekiama išlankstyti gervę, o išlankstomas laivas. Subjektas turi idėją sukurti vieną konkretų kūrinį, tačiau sukuria visiškai kitą. Subtiliai atsiskleidžia M. Nastaravičiaus eilėraščiams būdinga poezijos refleksija, kuri realizuojama metaforiškai, per kitas veiklas, arba buitinėje plotmėje (kaip kad anksčiau aptartame eilėraštyje vaizduojamas raumenų treniravimas) arba per kitą meninę veiklą (origami lankstymas). Eilėraštyje keliamas autoriaus intencijos ir jo realizacijos kūrybine veikla klausimas.

Pirmoji knyga baigiasi eilėraščiu „kur esu“, kuriame ryškus baigties, laikinumo motyvas („ne, nesu, neturiu nesibaigiančio laiko“⁷²) ir pabaigos, kaip naujos pradžios apsvaistymas. Kultūrinių įvykių pabaigos (spektaklių, filmų, knygų) gretinamos su žmonių pabaigomis (mirtimis). Kultūros ir gyvenimo klodų sandūra M. Nastaravičiaus eilėraščiuose kuria įtampą tarp dviejų polių, tačiau ši įtampa virsta pagrindiniu kūrybos šaltiniu. Autorius-subjektas jaučia nepasitenkinimą savo kūryba, jos (ne)išpildymu, kartu reflektuoja kitų kūrinių pabaigas. Antrosios knygos pirmasis eilėraštis („Dabar jau esi“) užmezga polemiską dialogą su pirmosios knygos paskutiniu eilėraščiu, steigdamas poezijos prasmę. Skirtingose knygose skiriasi požiūris į kūrybos ir autoriaus-subjekto reikšmę. Antroje knygoje steigiamas užtikrintesnis kalbėjimas, lyginant su debiutine knyga.

⁷⁰Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014. p. 5.

⁷¹Paul Ricoeur, *Interpretacijos teorija: Diskursas ir reikšmės perteklius*, Vilnius: Baltos lankos, 2000.

⁷²Mindaugas Nastaravičius, *Dėmėjų akių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010, p. 90.

Trečiojoje knygoje *Bendratės* svarbus užrašymas, vykstantis „čia ir dabar“:

kad dabar, mums sugrįžus
rašau šiuos žodžius

kurie kada nors labiau už mane

ir bus manimi⁷³

M. Nastaravičiaus poezijoje rašymas suvokiamas kaip gebėjimas fiksuoti įvairius laiko periodus ir juos lydinčius žmones. Tekstas potencialiai išlieka ilgiau už autorių, todėl tampa galimybe įsiamžinti arba bent pratęsti savo būtį. Eilėraštis taip pat virsta įrankiu pasisavinti būtį, tekstas po autoriaus-subjekto baigties taps autoriumi-subjektu, iš „čia ir dabar“ pozicijos kuriama projekcija į ateitį. Svarbiu tampa ir nesugebėjimas užrašyti arba užrašymas, kurį autorius-subjektas vertina kaip netinkamą:

galvoju apie vieną eilėraščių, bet užuot jį parašęs
rašau apie jį – lapas išplėstas iš kasdienybės
prisipildo amžinų iliuzijų⁷⁴

Rašymo refleksija tampa paties eilėraščio dalimi. Akcentuojamas kasdienybės momentų fiksavimas: dalies ištraukimas iš visumos, suvokiant tą dalį kaip unikalią patirtį, kuri reiškia neadekvatų vertinimą, nes yra papildoma iliuzijų. Poezijos raiškos galimybe tampa gyvenimo periodo iškėlimo iš rutinos srauto ir jos ypatingumo lūkestis. M. Nastaravičiaus poezijoje laikinių perspektyvų pažeidimai leidžia kurti gyvenimo pasakojimo užrašymo refleksiją.

3.4. Silpnasis subjektas

Modernistinei poezijai dažniausiai būdingas stipraus subjekto vaizdavimas. Postmodernistiniame diskurse kuriamas silpnojo subjekto modelis, pasireiškiantis poetinio balso neužtikrintumu ir savirefleksija. Savirefleksija siejasi su pasakojimo autobiografiškumu, nes ji implikuoja artimą autoriaus ir subjekto ryšį. M. Nastaravičiaus

⁷³Mindaugas Nastaravičius, *Bendratės. Vieno eilėraščio istorija*, Vilnius: Tyto alba, 2018, p. 60.

⁷⁴*Ibid.*, p. 33.

poezijoje apmąstomas kūrybos netobulumas, o kartu autoriaus-subjekto neišsipildymas. Šios jausenos dažniausiai kyla dėl autoriaus-subjekto nepagrįstų iliuzijų, lūkesčių nepasitvirtinimo. Kūrybai būdingas niekio reflektavimas: šis žodis eilėraščiuose pasikartoja įvairiomis formomis. Tekstuose dažna nejudėjimo, nieko nevykimo, nebūties patirtis – tai išreiškia jau vien oksimoroniški eilėraščių pavadinimai („Kurčias pasimatymas“, „Judesys vietoje“). Teksto buvimo/nebuvimo dialektika ryškiai atsispindi eilėraščiuose „Nėra ką ištrinti“, „Žinutė ir tuščia“. M. Nastaravičiaus eilėraščiuose greta nebūties temos taip pat aptariama kontakto su artimu žmogumi nutraukimo bei teksto kaip ryšio priemonės ribotumo problematika. Abipusio dvasinio ryšio nutrūkimas kontrastiškai žymimas virtualaus ryšio priemonėmis (pavyzdžiui, abiejuose anksčiau minėtuose eilėraščiuose minimi telefonų ekranai).

M. Nastaravičiaus poezijoje aptariamas komplikuotas santykis su tradiciniu poezijos suvokimu. Pirmojo rinkinio eilėraštyje „Esu“ neigiamai vertinamas rimavimas kaip kalbėjimo būdas:

tau nepatinka, kai rimuoju, sakai
tada imu primint berniuką mažą,
mokinį, o mintį

paklaidinu, nebesuvokiu⁷⁵

Rimavimas paradoksaliai pasirenkamas kaip eilėraščio raiškos būdas. Šis pasirinkimas sulaukia neigiamo vertinimo ne iš subjekto, o iš „Kito“ (kuris, šiuo atveju atlieka skaitytojo vaidmenį) pusės. Vertinimas yra pagrindžiamas žvilgsniu iš šalies, „Kito“ sąmone. Prastas rimavimas palyginamas su vaikiškumu (t. y. patirties trūkumu, gabumų stoka). Vaikas simbolizuoja mokinį, trokštantį tobulėti, įvaldyti kalbėjimo būdą, kuris žymi meistriškumą, technikos įvaldymą. Rimavimas siejasi su tradicine poezijos samprata, steigiamą mokyklose, tačiau kartu jis yra vertinamas kaip neįprastas, meninis kalbėjimas. Vertintojas siūlo autoriui-subjektui unikalų rašymo būdą:

sakai, mėgink rašyt kaip niekas
neparašo, išskleisk galingą vaizdą,
turinį ir formą⁷⁶

⁷⁵*Ibid.*, p. 42.

⁷⁶*Ibid.*, p. 42.

Autorius-subjektas sulaukia skatinimo rašyti savaip, iškeliamas individualizmo problematika. Diktuojamas rašymo metodas, kuris nekonkretizuojamas, perteikiamas patetiškai, lyginant su eilėraščio turiniu. Eilėraštyje įvyksta svarbus perspektyvų persimainymas:

taip paprastai lyg būtum uniforma
mokyklinė, kai tau kreida užrašo
esu gaidys

bet grįžęs iš mokyklos nerodai mamai
pats bandai nuplauti, tarybinė kreida,
gali ja pasikliauti

nes sunkiai nusivalo, lieka vaizdo
ir turinio, suprantama, šiek tiek,
kiek ant lentos

kada užrašėm pasistiebę *kas su kuo*
ir mėginu valyti, bet omuo
išvalo *gaidį*

o *esu* palieka⁷⁷

Eilėraščio personažui užrašomas įžeidimas ant mokyklinės uniformos, tačiau vėliau valymo patirtis perteikiama jau autoriui-subjektui. Iš metalygmens pereinama prie autobiografinio pasakojimo. Diskursas apie poetinę steigtį pereina į konkrečią mokyklos patirtį. Silpnumas išreiškiamas nesugebėjimu kokybiškai rimuoti ir tapimu patyčių objektu. Visgi, steigiamas savarankiškumas, kurį žymi uniformos nerodymas motinai ir jos išplovimas pačiam. Plovimo metu, siekiant pašalinti užrašą lieka egzistavimo steigtis „esu“. Vaikystės istorija tampa simboliu pasakojimu apie poezijos rašymą. Vaikiška istorija ironizuojamas rašymas, kuriuo siekiama galios (paprastai sukurti galingą vaizdą, turinį ir formą), tačiau paradoksaliai per pasakojimą istoriją šios ambicijos nusakomos mokyklinės

⁷⁷*Ibid.*, p. 42-43.

uniformos įvaizdžiu, ant kurios įžeidžiantis užrašas – kitų raštas ant subjekto kūno. Mokyklinė uniforma tampa poetinės tradicijos simboliu. Autoriaus-subjekto rašymas yra kitų rašto trynimasis, paliekant „esu“ teiginį. Rimavimo technikos nemokėjimas iššaukia kritiką autoriaus-subjekto atžvilgiu, kurią jis sugeba priimti.

Autoriaus-subjekto autentiško kelio paieškos neapsiriboja savirefleksija. Svarbų vaidmenį subjekto tapatybės pasakojime atlieka tėvų figūros, autobiografiškumo elementai, įtvirtinantys silpną subjekto gyvenimo siužetą, kurį žymi išsisukimas iš lūkesčio nepateisinimo situacijų, bandymų primesti savo valią. Subjekto gyvenimo krypties kontrolė iš tėvų pusės ir skatinimas pasirinkti pagal jų norus atsiskleidžia eilėraštyje „Svarstyklėms, kur persveria si“. Motinos balsas subjektui išsako romantinių santykių perspektyvas pagal zodiako ženklus („tau, sūnau, avine, labiausiai tiktų svarstyklės“⁷⁸), tai – stereotipinio mąstymo steigtis. Tėvai – potencialūs subjekto ateities lėmėjai, patarėjai. To paties rinkinio eilėraštyje „tai kas iš tavęs išėjo“ kontrastuoja sūnaus realizacijos ir tėvų lūkesčiai. Iš tėvų sūnui primetamos skirtingos profesijos, du gyvenimo keliai: iš tėvo pusės siūloma girininko karjeros perspektyva (dėl tikėtinos aplinkinių pagarbos), iš motinos – gydytojo, nes ši profesija naudinga giminei.

Abiejų tėvų perspektyvas jungia moralinis imperatyvas – sūnaus kaip gero žmogaus išpildymo troškimas. Tėvų nesugebėjimas susikurti norimos ateities ir neišsipildę troškimai sutelkiami į sūnaus išsipildymo galimybę, kaip išsipildymą per sūnų. Kuriama sūnaus ateities projekcija – savęs pratęsimas. Tėvų sukurta vaiko ateities projekcija neįvykdyta, tačiau autorius-subjektas susitaiko su šių tėvų primetamų perspektyvų neišpildymu („dėkoju ir jums, ir šitam *išėjimui*, kaip vienintelei / galimybei“⁷⁹). Žodis „išėjimas“ pabrėžiamas kursyvu, pažymint dviprasmiškumą šio eilėraščio kontekste. Išėjimas žymi ne vien autoriaus-subjekto išėjimą iš tėvų namų, bet ir tapatybės susiformavimą bei poezijos „išėjimą“ iš autoriaus. Subjektas atmeta tėvų siūlomus pasirinkimus, nes nei vienas iš tėvų kūrybos kaip potencialaus kelio nemato, o būtent jį autorius-subjektas ir pasirenka.

Autorius-subjektas savikritiškai vertina savo rimavimo pastangas („šlamštas ne rimas čia *gavosi*“⁸⁰), tačiau vis vien neatsisako rimavimo kaip vieno iš sakymo modusų. Autoriaus-subjekto lūkesčių neišpildymas siejasi ir su poezijos autobiografiškumo temos plėtote. M. Nastaravičius, atsiimdamas Rašytojų sąjungos premiją, laureato kalboje teigia, jog kūryba jam nėra lengvas procesas, vykstantis „dorojantis su atsiliepimais, neišpildytais

⁷⁸Mindaugas Nastaravičius, *Dėmėtų akių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010. p. 51.

⁷⁹*Ibid.*, p. 25.

⁸⁰Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014. p. 37.

lūkesčiais, „nes jis vėl rašo apie tą patį“⁸¹. Autorius pasirenka autobiografinio rašymo strategiją: rašymo, pagrįsto remiantis gyvenimo patirtimi, kuri yra unikali, tačiau kartu žymi kūrybos temų ribotumą.

M. Nastaravičiaus poezijoje žaidžiama autobiografiškos poezijos lūkesčiais, kuriant paradoksalias jungtis. Poezijai būdingas ambivalentiškumas: eilėraštyje pabrėžiamas autoriaus-subjekto išskirtinumas, bet jis yra apsimestinis, poezija išlaiko kūniško autoriaus buvimo pėdsakus, bet atsiduria kitame eilėraštyje, autoriaus-subjekto esaties teiginys „esu“ yra simboliškai užrašomas kitų. M. Nastaravičiaus poezijoje veikiantis silpnasis subjektas yra priešprieša Harold'o Bloom'o apibrėžtam stipriajam poetui⁸², kuris varžydamasis su autoritetais, įsirašo į literatūros lauką. M. Nastaravičiui būdinga priešinga laikysena – autoritetams dėkojama, su jais išlaikomas pagarbus ryšys. Kita vertus, nuolankumo ir pagarbos pozicija yra gana būdinga šiuolaikinės lietuvių literatūros erdvei (pavyzdžiui, Gintaro Bleizgio, Rimvydo Stankevičiaus, Aivaro Veiknio, Arno Ališausko poetinės laikysenos). Lietuvių literatūros lauke autoriai rungtiasi tarpusavyje, bet autoritetai dažniausiai lieka nekvestionuojami (išimtis šiuolaikinės lietuvių poezijos lauke būtų Benedikto Januševičiaus, Tomo S. Butkaus, Aušros Kaziliūnaitės atvejai).

⁸¹Mindaugas Nastaravičius, „+“, *Metai*, Nr. 1, 2020, p. 6.

⁸²Harold Bloom, *The Anxiety of Influence: A Theory of Poetry*, Oxford: Oxford University Press, 1997.

4. Veikėjų vaidmuo autobiografiniame pasakojime

Apie M. Nastaravičiaus poezijos veikėjų kūrimą, remiantis autoriaus vaikystės ir paauglystės patirtimis, liudija pasisakymai interviu:

Poezija yra būdas padėkoti Nikolajui už visas jo istorijas, už tai, kad klausydavau ir neabejodavau. Poezija yra būdas nesutikti su tikrove, kurioje Nikolajaus nebėra, būdas vis dar tikėti jo istorijomis arba juoktis iš savęs, kad tikėjai. Poezija yra galimybė su juo susitikti tame pačiame garaže. Atvežti jam „soskę“. Poezija yra galimybė tavo plaukams iš juodų virsti geltonais.⁸³

Šiame autoriaus pasakyme atsiskleidžia poetinė laikysena: poezija – ne tikrovės atpasakojimas, o jos reflektavimas, pabrėžiama galimybė kurti alternatyvą realybei. Kartu svarbus nesugebėjimo išsiskirti su tuo, ko nebėra, aspektas ir praradimo refleksija (esaties ir nesaties santykio problematika). Dalies bendruomenės narių subjekto dabartyje nebėra – jie mirę arba išvykę iš kaimo, pats autorius-subjektas yra pasitraukęs iš vaikystės ir paauglystės erdvės, į ją tik retkarčiais sugrįžtantis. Taigi, autorius-subjektas reflektuoja savo buvimą ir nesatį bendruomenėje, o kartu ir pačios bendruomenės sunykimą. M. Nastaravičius išreiškia padėką tiek literatūriniam veikėjams (pavyzdžiui, anksčiau minėtame epitekste), tiek autoriams (pavyzdžiui, debiutinės knygos eilėraštyje „Norėtuši“).

Eilėraščių erdvės sąsaja su Marijampoliu sukuriama A. Marčėno anotacijoje rinkiniui *Mo* ir autoriaus pasisakymų interviu dėka. Tačiau svarbu paminėti, kad niekur eilėraščiuose Marijampolis nėra įvardijamas kaip konkreti vieta. Subjekto sąsaja su autoriumi skatina autobiografiškai traktuoti dalykus, kurie yra susiję su literatūriškai sukurta subjekto biografija. Autobiografinis laikas reiškiasi pasakojimu, įtraukiančiu atmintį, jungiančią praeities ir dabarties plotmes, o atmintis yra sociali, apima ir tuos, kuriems atmintis bendra. Dėl šios priežasties viena iš autobiografinio rašymo strategijų M. Nastaravičiaus poezijoje tampa bendruomenės atminties kontūrai. Pasak Billy Collins, pagrindinė rizika rašant atmintimi paremtą eilėrašį yra nesugebėjimas pasinaudoti poezijos siūloma vaizduotės laisve.⁸⁴ Svarbų vaidmenį istorijos kūrime užima kaimo bendruomenė, pažinta iš vaikystės ir paauglystės gyvenimo laikotarpio, palikusi ryškią žymę autoriaus-subjekto formavimesi.

Visiems trims M. Nastaravičiaus rinkiniams būdingas šiuolaikinio kaimo gyventojų

⁸³Sauliaus Vasiliausko interviu su Mindaugu Nastaravičiumi, „Mindaugas Nastaravičius: „Viskas, kas nutinka, nutinka ne tik su manimi““, *bernardinai.lt*, Internetinė nuoroda: <https://www.bernardinai.lt/2012-11-12-mindaugas-nastaravicius-viskas-kas-nutinka-nutinka-ne-tik-su-manimi/>, [tikrinta 2022 04 29]

⁸⁴Billy Collins „My Grandfather’s Tackle Box“, *Poetry* Vol. 178, No. 5, August, 2001. p. 278.

portretų kūrimas. Šios bendruomenės nariai atlieka įvairias funkcijas: ugdo subjekto moralę, apsaugo jį, o kartu veikia buityje – atlieka ūkio darbus. Bendruomenės tradicija formuoja subjektą-vaiką. Autorius-subjektas palieka bendruomenę, tačiau reflektuoja ryšį su jos nariais per laiko atstumą. M. Nastaravičiaus eilėraščiuose dažnai iš dabarties perspektyvos žvelgiama į praeitį. Svarbią funkciją šiuo požiūriu atlieka atmintis. Poezijos ašį sudaro patirčių refleksija. Bendruomenės nariai formuoja subjekto etinę laikyseną:

Valasatas, vyresnis draugas, užstojęs praėjusią vasarą
kai nedrįsau katinui išdurti akies –

ei, dalbajobai, valinkit iš čia
kol aš dar geras –

nuo tada padėjau jam su lietuvių
o jis man – išgyventi⁸⁵

Vienas iš bendruomenės narių apsaugo subjektą nuo žiaurios aplinkos ir propaguojamo smurto. Eilėraštyje akcentuojamas bendruomenės nario vyresnis amžius suteikiantis jam galios statusą. Tarp subjekto ir bendruomenės nario įvyksta mainai: Valasatas padeda subjektui fiziškai jį apsaugodamas, atbaidydamas priešiška nusineikusius, o subjektas Valasatui atsidėkoja intelektualine pagalba. Savitarpio pagalba ir bendradarbiavimas yra būtina bendruomenės egzistavimo sąlyga. Ilgainiui keičiasi autoriaus-subjekto vieta bendruomenėje ir jo reikšmė (nereikšmingumas ilgainiui susiformuoja į įvertinimą), tačiau tai nutinka ir dėl autoriaus-subjekto pokyčio visuomenėje, išėjimo iš tos bendruomenės ir tapimo kitos kultūros dalimi. Bendruomenę palikęs ir nuo jos atsiskyres veikėjas yra labiau vertinamas nei savas. Šiam vertinimui įtakos turi autoriaus-subjekto branda. Autorius-subjektas gyvena kaime savo vaikystės paauglystės periodu, todėl jis tuo laikotarpiu bendruomenės narių vertinamas kaip silpnesnis.

Kaimo bendruomenės gyventojams būdingas išskirtinumas – kitoniškumas dėl fizinių ar psichologinių savybių. Autobiografinis personažas tampa personažu, kai jis išsiskiria iš kitų savo veiksmais, poelgiais, darbais. Vienas iš personažo sukūrimo aspektų (jo išskyrimo) yra vardo suteikimas.

⁸⁵Mindaugas Nastaravičius, *Bendraties. Vieno eilėraščio istorija*, Vilnius: Tyto alba, 2018. p. 46.

4.1. (Ne)įvardijimo reikšmė

M. Nastaravičiaus eilėraščiuose svarbios yra vardų reikšmės. Neįvardijant konkretaus veikėjo nutrinama autobiografiškumo galimybė, veikėjas bent iš dalies lieka anonimiškas. M. Nastaravičiaus eilėraščiuose pasitaiko keletas atvejų, kai vardas nesuteikiamas: (1) autoriaus-subjekto vardas nėra minimas, išskyrus epigrafą iš A. Marčėno eilėraščio (žr. *Dėmėtų akių* rinkinio eilėraščių „Bubo bubo“, jis bus aptartas vėliau); (2) eilėraščiuose su autoriumi-subjektu asmenis sieja artimas giminystės ryšys (pvz. tėvas, motina, sūnus etc.) dėl kurio personažai tampa atpažįstami, nors ir nėra įvardijami; (3) vardo nesuteikimas veikėjui gali būti motyvuojamas subjekto ir veikėjo tarpusavio santykio atsitiktinumu, nereikšmingumu, vienkartiškumu arba subjektas gali tiesiog nežinoti veikėjo vardo (pvz. lifto bendrakeleivis vyriškis su kuriuo subjektas apsieičia vos keliais žodžiais eilėraštyje „Laukiu lifto“). Taigi, veikėjų įvardinimo ar neįvardinimo aspektas yra motyvuotas įvairių sąlygų, bet nebūtinai nurodo, jog šie veikėjai nėra reikšmingi autoriui-subjektui. Svarbūs, dažnai pasikartojantys veikėjai lieka neįvardijami, pavyzdžiui, neįvardintais lieka autoriaus-subjekto artimieji (neskaitant parateksto – dedikacijos žmonai, Simonai, *Bendratyje*). Galima surasti ir daugiau panašių neįvardinimo atvejų, pavyzdžiui, eilėraštyje „jis galvojo, kad yra talentingas“ konkrečiais vardais neįvardinta biologijos mokytoja, kaimynas, bet tai priskirtina prie vienkartinų, ne itin reikšmingų veikėjų pasirodymų. Kituose M. Nastaravičiaus eilėraščiuose šie veikėjai neminimi, todėl jiems nėra suteikiamas vardas.

Poezijoje atsiranda ir veikėjų sąmoningai nuslepamos tapatybės atvejais, kai autorius pasirenka neįvardinti tam tikrų autoriui-subjektui svarbių žmonių. Pavyzdžiui, anot Viktorijos Ivanovos, M. Nastaravičiaus eilėraštyje „Skiriu“ „[s]ubjektas spekuliuoja, kas nutiktų, jei eilėraštyje įrašytų buvusios mylimosios vardą ar pavardę“⁸⁶. Pasak autoriaus-subjekto, tapatybės atskleidimas tokiu atveju neva sukeltų nemalonumų adresatės atžvilgiu, todėl veikėja lieka neįvardinta. Mylimosios neįvardinimas suteikia galimybę nepažinti konkrečios subjekto mylimosios ir sulieti istorijas į apibendrintą veikėją. Šiuo atveju svarbesnė yra meilės istorija ir santykis, nei pati mylimoji kaip konkretus personažas.

Įvardinimai M. Nastaravičiaus eilėraščiuose dažnai apsiriboja vardais arba pravardėmis, atpažįstamumą padarydami labai kvestionuotinu. Šiais atvejais atpažįstamumas įmanomas tik bendruomenės nariams arba jų pažįstamiems skaitytojams. Kvestionuotinas atrankos motyvacijos principas įtraukti kai kuriuos veikėjus ir detalizuoti būtent jų istorijas, tačiau jis yra asmeniškasis ir nebūtinai privalo būti racionaliai pagrįstas.

Veikėjų vardų pasirinkimas arba jų pravardžių pasiskyrimas suteikia eilėraščiams

⁸⁶Viktorija Ivanova, *Atmintis Mindaugo Nastaravičiaus poezijoje*, Bakalauro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2017. p. 39.

komiškumo aspektą. Kai kuriais atvejais akcentuojamas veikėjų noras suteikti sau tam tikrus vardus, noras išsiskirti, pabrėžti tam tikrus bruožus (pavyzdžiui, eilėraštyje „papjovėmė, bet nevalgėmė“ Dzykūnas motyvuoja savo pravardės pasiskyrimą, nes „jo kaip arklio“⁸⁷). Kartais vardai tampa aliuzijomis į tam tikrus populiariosios kultūros personažus (pavyzdžiui, eilėraštyje „Balso mutacija“ vienas iš bendruomenės narių yra vadinamas King Kongu), taip pabrėžiant populiariosios kultūros svarbą bendruomenės gyvenime. Vardu taip pat gali būti išreiškiamas noras priklausyti nelietuviškai bendruomenei (pavyzdžiui, eilėraštyje „jautrumas aplinkai“ aprašomas atvejis, kai lietuvišką vardą turintis veikėjas vadinamas nelietuviškai, o tikrasis lietuviškas vardas nepaminiamas). M. Nastaravičiaus poezijoje vardas suponuoja personažo vertę ir priklausymą bendruomenei.

Eilėraščiuose vardus turi ne vien žmonės, vardai suteikiami ir naminiams gyvūnams. Autoriaus-subjekto artimųjų netektys žymimos santykiu su šunimis. Eilėraštyje „Judesys vietoje“ šuns Topsiko mirtį išgyvena subjektas-vaikas, greta eilėraštyje reflektuojama tėvo netektis. *Bendratyje* šunį Rokį parsiveža iš prieglaudos, kai sužinoma apie tėvo suprastėjusią sveikatos būklę, o sapne šuo užpuola tėvą. Su gyvūnais siejama trauminė patirtis, per juos patiriamas susidūrimas su mirtimi, jie tampa mirties simboliais. Gyvūnams suteikiami vardai, taigi jie taip pat yra reikšmingi eilėraščio veikėjai, kuriuos sieja glaudus ryšys su subjektu.

Eilėraštyje „papjovėmė, bet nevalgėmė“ karvės įvardinimas „Žvaigždute“ reiškiasi kaip individualizmo kritikos užuomazga, nes ironiškai žvelgiama į neva retą karvės bruožą, kuris iš tiesų vis pasikartoja:

kiek besirinkdavome, visada gimdavo
juodai baltas gyvulys ir kiekvieną kartą
gaudavo vardą *Žvaigždutė*

atseit – balta dėmė ant kaktos,
atseit – retas atvejis⁸⁸

Išskirtinumas M. Nastaravičiaus kūryboje neretai pašiepiamas, abejojama jo galimybe. Kvestionuojamas vardo suteikimas kaip unikalumo pabrėžimas, nes vardo suteikimas, remiantis tuo pačiu bruožu yra daugybinis procesas – išskirtinumo priešybė. Kita vertus, išskirtinumo vertinimas yra bendruomenės nulemtas dalykas, būtent jos nariai sutartinai

⁸⁷Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014. p. 22.

⁸⁸*Ibid.*, p. 21.

nusprendžia, kad karvės bruožas yra unikalus, nors iš tiesų toks nėra. Pabrėžiama bendruomenės vieningo balso svarba ir sutartinis išskirtinumo pobūdis.

Paminėjimų skaičius pabrėžia veikėjo svarbą subjekto gyvenimo pasakojime. Valasatas – dažniausiai M. Nastaravičiaus rinkiniuose minamas personažas. Valasato personažo istorija praplečiama ir papildoma skirtingose poezijos knygose. Personažo istorijos kūrimo eigą lemia selektyvi autoriaus-subjekto atmintis. Vieni prisiminimai akcentuojami kitų atžvilgiu, atsiveria skirtingos personažo vertės subjektui paskirstymas iš laikinės perspektyvos. Valasato istorija negali būti iki galo papasakota pirmame ir antrame M. Nastaravičiaus rinkinyje, nes veikėjas miršta 2014 m. (eilėraštyje paminimas mirties laikas – penkeri metai po Micheal'o Jackson'o mirties), taigi jau po pirmų dviejų M. Nastaravičiaus knygų išleidimo, todėl autobiografinio veikėjo istorijos praplėtimas paminint jo laidotuves (remiantis autoriaus-subjekto pasakojimu) galėjo atsirasti tik trečiame rinkinyje. Valasato istorija praplečiama ir papildoma veikėjui jau numirus. Mirtis nustato egzistencijos ribas ir motyvuoja autorių-subjektą išsaugoti prisiminimą, užfiksuojant jį eilėraštyje. Po veikėjo mirties pasikeičia autoriaus-subjekto požiūris į veikėjo svarbą. Prioritetas M. Nastaravičiaus poezijoje teikiamas mirusiesiems, taip išlaikant juos gyvus eilėraščio pasakojime (galima prisiminti autoriaus-subjekto tėvo mirties refleksiją autoriaus kūryboje). M. Nastaravičiaus poezijoje atmintis nuolat pildosi, o personažo istorija plėtojasi. Visuose trijuose eilėraščiuose mirtis įreikšmina būti, poezijai būdingas mirusių būties aptarimas.

Įvardinimas vardais ir pravardėmis sukuria tikroviškumo efektą, sustiprina autobiografiškumo konvenciją. Linkstame tapatinti vaikystės atminties elementus su autoriumi. Poetinio atminties naratyvo fragmentuose veikėjų sąsaja atsiskleidžia autobiografiniam tekstui būdinga subjekto tapsmo tema. Eilėraštis tampa galimybe žaisti autoriaus biografijos (taip pat ir literatūrinės) kodais. Eilėraščių subjekto formavimasis lydimas kitų personažų įtakos. Paauglių bendruomenės veikėjai yra ryškūs ir įsimintini, todėl tampa išskirtiniais autoriaus-subjekto gyvenimo pasakojime. Tokiu būdu užmezgama polemika su individualizmo siekiu, nes subjektas, bendruomenės narys, susiformuojantis iš pirmo žvilgsnio neišskirtinėje, nekultūringoje bendruomenėje, meta iššūkį individualizmo nuostatai, iš naujo ją perkurdamas: iš agrarinės poezijos tradicijos perimamas žingsnis poetizuoti kaimo kasdienybę, tačiau atsisakoma ją romantizuoti, sudvasinti, kas įprasta ankstesnei *ikiparulskiškajai* lietuvių poezijos tradicijai.

Agrarinės bendruomenės būties / nebūties refleksija šiuolaikinėje lietuvių poezijoje nėra naujas reiškinys. M. Nastaravičiaus poezija temų plėtotės atžvilgiu kritikų dažnai

lyginama su S. Parulskio. Kaimo bendruomenės narių esaties ir nesaties dichotomija ryški „Mirusiųjų“ rinkinio eilėraštyje „Subjektyvi kronika“⁸⁹. Eilėraštis pradedamas epigrafu – Cesar’io Vallejo eilėraščio „Valandų smurtas“ pirma eilute: „Visi jau mirę“⁹⁰. S. Parulskis iš „Valandų smurto“ perima kaimo bendruomenės narių (ne)būties reflektavimą, pasitelkiant mirties ir gyvenimo aplinkybių išvardijimo principą. Įvyksta kultūriniai mainai: tai, ką S. Parulskis pasiima ir perkuria iš C. Vallejo, M. Nastaravičius pasiima ir perkuria iš S. Parulskio. Visgi perkūrimas pagrįstas jau asmenine, o ne kultūrine patirtimi, kuriamas ne S. Parulskio ar C. Vallejo poezijoje aprašytos kaimo bendruomenės paveikslas, o autorių-subjektą suformavusios aplinkos vaizdinys.

Visi trijose knygoje veikiantys personažai priklauso subjekto gyvenimo laikotarpiui bendruomenėje. Buvimo ir nebuvimo bendruomenėje tematika tampa M. Nastaravičiaus kūrybos jungtimi.

4.2. Autoriaus-subjekto santykis su „Kitu“ ir „Kita“.

Autoriaus-subjekto gyvenimo pasakojime svarbi tampa „Kito“ ir „Kitos“ figūros. Praeities autorius-subjektas tampa „kitu aš“ dabarties perspektyvoje ir sutampa su „Kito“ figūra. „Kitas“, su kuriuo eilėraščiuose užmezgamas dialogas, dažnai lieka nekonkretizuotas. Jis gali veikti kaip nuoroda subjektui į save patį arba vidinį cenzorių, pavyzdžiui, eilėraštyje „Dialogai su paaiškinimais“ fiksuojamas dabarties „aš“ bendravimas su praeities „aš“ (suaugęs subjektas bendrauja su vaikystės etapo savimi). J. Tumasonytė recenzijoje pastebi, kad M. Nastaravičiaus poezijoje „[i]š praeities traukiami vaikystėje patirti fenomenai ir čia pat apžiūrimi suaugėlio akimis. Subjektas atsiskiria nuo savęs ir netgi užmezga būto ir esamo dialogą.“⁹¹ Sąsaja su praeitimi ir jos refleksija – viena iš pagrindinių autobiografinio rašymo strategijų. Eilėraštyje „Dialogai su pasiaiškinimais“ dialogas su „Kitu“ persipina su monologo raiška. Dabarties subjekto balsas (išskiriamas kursyvu) kaltina, o praeities subjekto balsas atsako į kaltinimus, teisinasi, pripažindamas kaltinimą, tačiau papildydamas tam tikromis neva išteisinančiomis aplinkybėmis. Kursyvu išskirtas kaltintojo balsas veikia kaip *super ego* (sąžinės balsas) teisiantis *ego* (subjektą). Situacija forma ir turiniu primena dviejų nelygiaverčių figūrų (tėvo ir sūnaus) pokalbį. Dabarties subjekto balsas šiuo atveju užima aukštesnę poziciją hierarchinėje sistemoje. Tačiau antroje eilėraščio dalyje paskutinė strofa šią interpretacijos galimybę paverčia keblesne:

⁸⁹Sigitas Parulskis, *Mirusiųjų*, Vilnius: Baltos lankos, 1994. p. 11.

⁹⁰Sesaris Valjechas, *Atitolink nuo manęs šią taurę*, iš ispanų k. vertė Vytautas Bložė, Vilnius: Vaga, 1980. p. 22.

⁹¹Jurga Tumasonytė, *op.cit.*, Internetinė nuoroda: <http://www.satnai.lt/2010/11/05/pro-svetimas-akis/> [tikrinta 2022 03 17]

*tokius vadina negražiais žodžiais, o tau nelabai tinka,
kai taip kalbi, juk negražu sakyti „pašikau“ – su kuo tu kalbi,
vaike, kas ten stovi šalia tavęs, kas tu esi, vaike?*⁹²

Kursyvu išskirtas balsas kritikuoja kalbėjimo formą kaip netinkančią subjekto tapatybei. Kitas balsas kvestionuoja adresato buvimą ir adresanto tapatybę, o kreipinys „vaike“ nurodo, jog veikiausiai kreipiamasi į jaunesnį asmenį, galimai sūnų. Įvyksta dialogo daugiabalsiškumo komplikacija, nes balsai persipina: į kursyvu žymimą balsą kreipiamasi „vaike“. Kursyvu išskirtas balsas turi pirmenybę ne vien hierarchine prasme, bet ir teksto kompozicijoje: kiekvienoje strofoje jis eina pirmas, o kursyvu neišskirtas balsas eina paskiau. Kursyvas kaip išraiškos būdas pasitelkiamas norint pabrėžti svarbą arba neįprastumą (pavyzdžiui, eilėraštyje „Apie priežastį“ kursyvu išskiriamas Piloto vardas, eilėraštyje „Papjovėme, bet nevalgėme“ – Žvaigždutė, Valasatas, Dzykūnas), visgi dažniausiai išskiriamas „Kito“ balsas („Dialogai su paaiškinimais“, „Kurčias pasimatymas“, „Balso mutacija“). M. Nastaravičiaus poezijai būdingas subjekto daugiabalsiškumas. Subjektas susidaro iš nenuspėjamo, gyvenimiško subjekto, autoriaus (rašančiojo, rašymo veiklos subjekto) ir kalbinio subjekto, eilėraščio kalbančiojo santykio.

M. Nastaravičiaus poezijoje svarbų vaidmenį užima „Kita“, su kuria subjektą sieja romantinis santykis. Autobiografinio rašymo tema dažnai yra romantinė tema. Ryšys su „kita“ M. Nastaravičiaus eilėraščiuose išlieka nekonkretus. „Kita“ potencialiai tampa ir autoriaus-subjekto rašymo dingstimi – mūza, nors į terminą „mūza“ pats subjektas žvelgia ironiškai („mane vimdo / išgirdus kažką apie *mūzas*, nes mūza esi, ne muziejus jausmų“⁹³). „Kita“ eilėraščiuose dažniausiai apibūdinama tik lakoniškai, adresatė lieka *incognito*, eilėraščiuose akcentuojamas santykis su ja, pažinties aplinkybės, o ne ji pati:

mums susitikus pirmąjį kartą, po dviejų
valandų ištarei, kad *nieko nebus*

po mėnesio ir aš pasakiau, kad nebus,
o tu nueidama atsisukai, kad *šiaip tai
nieko ir nevyksta*⁹⁴

⁹²Mindaugas Nastaravičius, *Dėmėtų akių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010. p. 18.

⁹³*Ibid.*, p. 50.

⁹⁴Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014. p. 54.

Eilėraštyje nepateikiamas „Kitos“ psichologinių ar fizinių savybių apibūdinimas, susitelkiama į patį tarpusavio ryšį. Pasak D. Satkauskytės, „turingai (tuo labiau – poetinei) komunikacijai reikalinga tam tikra nesusipratimo galimybė, jos kuriama įtampa“⁹⁵. M. Nastaravičiaus eilėraštyje įvyksta veikėjų nesusikalbėjimas, pavėluota subjekto reakcija laikinės neatitikties atžvilgiu (tai ką „Kita“ suvokia po dviejų valandų, subjektas supranta tik po mėnesio). Išryškinant konkrečias dialogo detales, neromantizuojant ir neidealizuojant, sukuriama nepavykusių santykių eskizas, iš kurio galima suprasti subjekto ir „Kitos“ ryšio esmę. Eilėraščiuose „Kitai“ tenka skirtingi vaidmenys: skaitytojos, vertintojos, įkvėpėjos. Prarastos moters ilgesys aptariamas eilėraščiuose („Nuotrauka, kurios nematei“, „Žemėtas, amžinas“, „Kas yra ir kas nėra mo“), tokiais atvejais, tekstas funkcionuoja kaip būdas išsaugoti mylimosios prisiminimą arba įprasminti jos netektį.

Rašymas M. Nastaravičiaus poezijoje kartais išreiškiamas kaip bandymas suvokti „Kito“ perspektyvą. Eilėraštyje „dialogai su pasiaiškinimais“ rašymas suvokiamas kaip savęs ir kitų varginimas. Tekstuose taip pat mezgamas santykis su potencialiu skaitytoju. Eilėraštyje „baigiu susitaikyti“ steigiama skaitytojo interpretacija, kuriamas numatomas naratyvas:

perskaičiusi šitą eilėrašį
pasiteirausi, ar čia viskas
yra apie tave⁹⁶

Sukurto eilėraščio apmąstymas, matymas reiškiasi rinkinyje *Mo*. Eilėraštis tampa skaitytojos reakcijos spėliu, nes šis nuspėjimas yra įteigiamas, nedvejojant, būsimuoju laiku įvardinant konkrečią reakciją. „Kitas“ ir „Kita“ komplikuoja M. Nastaravičiaus poezijos autobiografiškumą, tačiau romantinis santykis tarp subjekto ir „Kitos“ tampa viena iš pagrindinių M. Nastaravičiaus autobiografinės poezijos temų, o dialogas su „Kitu“ apibrėžia autoriaus-subjekto tapatybę.

4.3. Bendruomenės narių funkcijos

Kaimo bendrijos nariai prisiima tam tikrus vaidmenis legitimuodami savo reikšmę ir funkciją. Eilėraščių autorius-subjektas – šios bendruomenės narys, o kartu stebėtojas,

⁹⁵Dalia Satkauskytė, *op.cit.*, p. 30.

⁹⁶Mindaugas Nastaravičius, *op.cit.*, p. 38.

fiksuotojas, tarsi prisiimantis antropologo vaidmenį. Stebėjimas ir fiksavimas leidžia autoriui-subjektui sukurti išskirtines bendruomenės narių biografijas. Eilėraščiuose dažnai tvirtinamas autoriaus-subjekto panašumas į kitus veikėjus, tačiau subjektas teigia jų nepasiilgstantis, tokiu būdu žymimas atsiskyrimas nuo bendruomenės, praicityje – jie visi buvo panašūs, o dabartyje panašumas ir bendrystė sunykę:

kiek begalvočiau stovėdamas prie tuščio gyvulių
namo, kad ir kiek apsimentinėčiau, kad esu
išskirtinis, atseit – kažką jaučiantis

tada visi gyvenome panašiai: vienas,
kurį vadinome *Valasatu*, kirpdavosi tik
prieš gimtadienį, vienintelis mokėjo melžti

kitas įsiprašęs, kad jį vadintumėm
Dzykūnu, atseit – jo kaip arklio

ir aš – nei vieno, nei kito
nepasiilgstantis⁹⁷

Eilėraštyje gyvuliškumas persipina su žmogiškumu. Gyvuliškumas dominuoja žmoniškumo atžvilgiu ir šis dominavimas nėra primestinis, o pasirenkamas pačio žmogaus (Valasato nevalyvumas, Dzykūnas savo atributą palygina su arklio), net pats subjektas gyvūnus įvardija kaip užimančius svarbesnę padėtį nei žmonės. Eilėraštyje vaizduojamas žmonių nežmogiškumas, supanašėjimas su gyvuliais („keistas žmogus – labai smirdėdavo tvartu“⁹⁸). Kaimo gyventojų savybės atsiskleidžia per gyvulius, ryšį su jais, šiems veikėjams labiau būdingos gyvulių, o ne žmonių savybės, bruožai, jie eilėraščiuose yra labiau gyvuliški nei žmogiški. Eilėraštyje fiksuojamas bendruomenės modelis besiremiantis agrarine tradicija, kaip nuolatinis pasikartojantis ciklas, tačiau kartu jam būdingas sunykimas, kurį simbolizuoja tuščias tvartas prie kurio autorius-subjektas stovi dabartyje. Agrarinė genezė suformuoja dabarties autoriaus-subjekto pasaulėžiūrą.

Subjektas-vaikas ugdomas pagal bendruomenės modeliui priklausančias normas, jis užaugęs jis turėtų atrasti bendruomenėje vietą, kuri būtų įprasminta, kokio nors ūkio darbo

⁹⁷Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014. p. 22.

⁹⁸*Ibid.*, p. 21.

mokėjimu, meistriškumu. Veikėjai dažnai minimi per bendruomenei kuriamą naudą, su konkrečiu veikėju siejamas konkretus ūkio darbas. Autorius-subjektas nebuvo pagrindinis, centrinis personažas bendruomenėje, jis užėmė mokinio poziciją, taip ir niekada netapo pilnaverčiu bendruomenės nariu, o vėliau iš jos pasitraukia.

Eilėraščiuose bendruomenės ritualai atsiskleidžia kaimo buitės darbuose, kurie įprasmina ir užima pagrindinių veikėjų būtį, o kartu iliustruoja hierarchinius tarpusavio santykius (kiekvienas bendruomenės narys atlieka tam tikrą funkciją). Eilėraščiai parodo autoriaus-subjekto sąmonės kaitą per santykius su kolektyvu. Neretai vaizduojamas vaikystės aplinkos sunykimas žymi praeities laikotarpio netektį. Pasak M. Nastaravičiaus, „*Mo* yra apie tuštėjimą – vaikystės namų, gimtojo Marijampolio kaimo šalia Vilniaus, atminties.“⁹⁹ Kalbantysis atsiriboja nuo praeities kolektyvo, kartu pripažindamas ir jo svarbą savo tapatybės susiformavimui.

M. Nastaravičiaus eilėraščiams būdingi kaimo bendruomenės veikėjų istorijų aprašymai, jungiantys skirtingus rinkinius. Bendruomenės nariai – agrarinės ir urbanistinės kultūrų sankirtos atstovai. Gyventojų kasdienybė paženklinta gyvenimo erdvėje tarp miesto ir kaimo kultūros – rajone. M. Nastaravičiaus poezijai būdingas detalus ūkio darbų aprašymas (kiaulės pjovimas, veršiavimasis) nebūdingas subjekto dabarčiai, sietinas su praeitimi nuo kurios atitolstama ir šis atitolimas reflektuojamas autoriaus-subjekto dabartyje.

Su literatūros ir kultūros lauku nieko bendro neturinčių personažų įtraukimas į poetinį diskursą, leidžia sukurti individualaus, naujo šiuolaikinėje lietuvių literatūroje kalbėjimo galimybę. Unikalus poetinis balsas susiformuoja per išskirtinumo paneigimą. Viena vertus, autoriaus kuriami veikėjai priklauso rajonui, jie nėra išskirtiniai joje, tačiau užrašomi jie tampa saviti, įdomūs, komiški ir tuo patrauklūs skaitytojui. Šiuolaikinės lietuvių literatūros lauke esama ir daugiau tokios paribio asmenų literatūros apraiškų (jau minėtas E. Striogaitės poezijos rinkinys *Žmonės*; prozoje – Vido Morkūno *Pakeleivingų stotys*, 2019; Vilmos Fioklos Kiurės – *Rožynas*, 2021). Palikdamas vieną bendruomenę (kaimo), autorius-subjektas siekia įsirašyti į kitą (literatūros).

⁹⁹Saulius Vasiliauskas, „Mindaugas Nastaravičius: „Viskas, kas nutinka, nutinka ne tik su manimi““, *bernardinai.lt*, Internetinė nuoroda: <https://www.bernardinai.lt/2012-11-12-mindaugas-nastaravicius-viskas-kas-nutinka-nutinka-ne-tik-su-manimi/>, [tikrinta 2022 04 29].

5. Choras kaip autobiografinio pasakojimo simbolinis kodas

Choras M. Nastaravičiaus poezijoje turi kelias reikšmes: (1) eilėraščiuose veikiančios bendruomenės narių susibūrimą; (2) epitekstuose minimą literatūros bendruomenę, į kurią autorius bando įsirašyti. Nors rimavimas M. Nastaravičiaus poezijoje siejamas su infantilumu arba neišsipildymu, antros knygos kertinę ašį sudaro sonetai (žr. *Mo chorai ma, me, mi, mo, mu*). Pasak M. Nastaravičiaus¹⁰⁰, šiuolaikinė lietuvių poezija funkcionuoja kaip vienas didelis choras, antroji knyga suvokiama kaip prasidainavimas, einant į chorą. Atsižvelgiant į šią autoriaus poziciją, galima teigti, jog autorius atmeta savo pirmą knygą, o antra knyga poetui tampa rimtesne pretenzija įsirašyti į lietuvių literatūros erdvę, nors pirmojoje pretenzijos į ją įsirašyti perteikiamos atvirai (padėkomis autoritetams).

Choras eilėraščių rinkinyje *Mo* funkcionuoja ne tik kaip literatūrinės bendruomenės, bet ir kaimo gaujos reprezentacija. Eilėraštyje „Balso mutacija“ jaunuolių bendruomenė veikia choro principu: nėra solistų, choras funkcionuoja kaip vienas sutelktinis veikėjas. Subjektas pats pavieniui nėra reikšmingas, tačiau kai „dainuoja chore“ tampa bendruomenės nariu ir įgauna reikšmę. M. Nastaravičiaus poezijoje autobiografinės patirties refleksija derinama su buvimu kultūriniame lauke. Poeto autobiografinio pasakojimo dalyviai savo istorijų komišku, neįtikėtinumu susiję su poetinės tradicijos simboliniais veikėjais (anksčiau darbe minėtais G. Grajausko Santaliučija, M. Martinaičio Kukučiu).

M. Nastaravičiaus poezijoje choras žymi bendruomenės susiformavimą. Eilėraščio pavadinime („Balso mutacija“) slypi ironija, kuriama per paradoksą, nes kai keičiasi balsas, neįmanoma tinkamai dainuoti. Kaimo bernų muštynės perrašomos per choro vaizdiniją, demonstruojama subjekto kitoniška žiūra, jo balsas mutavęs, jis jau nebeprisitaiko bendruomenei, yra nuo jos atsiskyres ir būtent atskirties dėka įgauna vieno iš „chorvedžių“ King Kongo pripažinimą. M. Nastaravičiaus poezijoje svarbus paauglystės laikotarpio aptarimas, tuometinis santykis su bendruomenės nariais. Eilėraštyje „Balso mutacija“ žymi pokytį, įžangą į brandą. Choras – bendruomenės narių susibūrimas muštynėms su kitu rajonu. Chore kiekvienas veikėjas atlieka vaidmenį, veikia pagal tam tikrus hierarchinius principus, bet kartu sukuriama bendrystė. Subjektas-paauglys čia užima nesvarbią diskanto poziciją. Pozicijos apsikeičia eilėraščio pabaigoje suaugusiam subjektui sutikus vieną „choro“ narį (King Kongą) ir po trumpo pokalbio, atsisveikinant, King Kongui subjektą pavadinant bosu, o šiam neprieštaraujant.

Choro ir sovietinės armijos diskurso derinimo principu sukuriamas veikėjų

¹⁰⁰Benediktas Januševičius, „Mindaugas Nastaravičius apie „mo“, I dalis Internetinė nuoroda: https://www.youtube.com/watch?v=yteoVL9Xxp0&t=988s&ab_channel=%C5%BEiemos%C5%BEod%C5%BEiai [tikrinta 2022 03 17].

kategorizavimas: diskantai, salagos, kuriems priklauso ir eilėraščių subjektas, dramatiniai tenorai ir lyriniai baritonai (kuriems priklauso King Kongas). Kai kurie choro dalyviai veikia ir kituose eilėraščiuose: pavyzdžiui, Dzykūnas – pats pasiprašęs, kad jį taip jį vadintų bendruomenės nariai (eilėraštyje „Papjovėme, bet nevalgėme“), lyrinis baritonas (eilėraštyje „Balso mutacija“). Tačiau kitų personažų įvardijamas apsiriboja eilėraščiu „Balso mutacija“: pavyzdžiui, Mėlkas – dramatinis tenoras, anot King Kongo, nusižudęs. Veikėjai prisimenami, susiejant juos su kurioziškais, komiškais konkrečiais įvykiais. Jų dėka susiformuoja eilėraščių artimumas anekdotui. Kaimo bendruomenės narių gyvenimų istorijos sukuria progą sukurti makabrišką pasakojimą. Kiekviename veikėjo paminėjime sužinome vis daugiau detalių apie jį, galima suprasti kiekvieno veikėjo svarbą autoriaus-subjekto tapatybės formavimesi.

M. Nastaravičiaus poezijoje svarbiu tampa autoriaus ir autoritetų santykis. Bandymų įstoti į literatūrinį chorą pagrindu dažniausiai tampa kiti šiuolaikiniai lietuvių poetai (pavyzdžiui, A. Marčėnas, S. Parulskis). M. Nastaravičius autoritetais pasirenka šiuolaikinės lietuvių poezijos kanone esančius autorius, kurių estetinės nuostatos jam yra artimos. Ankstyvojoje poezijoje juntamas poreikis įsitvirtinti literatūriniame lauke, sekti atpažįstamą stilių ir tapti atpažįstamu kito kūrybos dėka, lyginimo principu. Lietuvių literatūros erdvėje debiutuojantys poetai dažnai stengiasi prisišlieti su jau kultūroje įsitvirtinusiems autoriams (pavyzdžiui, M. Nastaravičius, Nerijus Cibulskas, R. Brundzaitė literatūros kritikų¹⁰¹ buvo priskirti prie A. Marčėno poezijos linijos sekėjų). M. Nastaravičius savo poeto laikysena neatitinka nei S. Parulskio atsiskyrėliško triksterio, nei A. Marčėno gyvojo klasiko tipo, tačiau jam šie autoriai yra svarbūs poetiniu pasaulėvaizdžiu, kurį autorius iš jų skolinasi. Autoritetų svarbą literatūrinio savivaizdžio formavimosi pradžioje patvirtina ir tai, kaip dažnai M. Nastaravičius juos įvardina epitektuose: pavyzdžiui, viename interviu M. Nastaravičius teigė, jog „pradžioje bandėme kažką sekti, atkartoti, mėgdžioti, galvodami, kad jeigu mums pavyks padaryti taip, tiksliau daug blogiau, bet bent panašiai, kaip darė kažkas iš mums patinkančių poetų, pavyzdžiui, Sigitas Parulskis, ar Aidas Marčėnas, ar Gintaras Grajauskas, tai mes jau būsim poetai.“¹⁰² M. Nastaravičius teigia, jog poetų mokytojų mėgdžiojimą pasitelkia siekdamas įgyti meistriškumo ir tai įvardija kaip savo kartos poetų bruožą. Pasisakyme atsiskleidžia nuosaiki poeto pozicija autoritetų atžvilgiu.

Autoritetų įtaka poezijoje pasireiškia nevienodu intensyvumu. Trečiojoje M.

¹⁰¹Virginija Cibarauskė, *op.cit.*, p. 43.

¹⁰²„Mindaugas Nastaravičius apie „mo“, I dalis“, Internetinė nuoroda: https://www.youtube.com/watch?v=yteoVL9Xxp0&t=988s&ab_channel=%C5%BEiemos%C5%BEod%C5%BEiai [tikrinta 2022 05 05]

Nastaravičiaus knygoje *Bendraties* vienintelis ryškesnis autoriteto pėdsakas – S. Parulskio anotacija, tačiau ji jau ne M. Nastaravičiaus kūrybos dalis. Autobiografinis rašymas yra kultūrinė dinamiška patirtis, susitelkusi tarp individualios autoriaus ir kultūros patirties. G. Kazlauskaitė analizuodama trečiąją M. Nastaravičiaus knygą išvelgia savito balso susiformavimą: „Lietuvių poezijoje Mindaugui Nastaravičiui nebėra paskui ką sekti (sudie, poetiniai tėvai).“¹⁰³ Poetas iš autoritetų sekėjo tapo autentiškos poezijos kūrėju. Prasminga tyrinėti kelią iki savito autorinio balso susiformavimo. Šis kelias ryškiausiai atsiskleidžia poetiniame debiute – pirmoje knygoje *Dėmėtų akių*. M. Nastaravičiaus poezijoje kyla formali ryšio tarp autobiografinės ir kultūrinės patirties problema, sukurianti įtampą tarp šių dviejų kūrybos inspiracijos šaltinių.

5.1. Autoriteto pėdsakai anotacijose

M. Nastaravičiaus poezijos atveju, anotacijos, pasitelkiant autoritetų vertinimą, formuoja autoriaus įvaizdį. Poezijos knygų anotacijose atsiskleidžia autoriaus ir jo kūrybos pristatymo strategijos. Dvi pirmas M. Nastaravičiaus knygas lydi A. Marčėno žodžiai. Debiutinės M. Nastaravičiaus knygos anotacijoje jos redaktorius, A. Marčėnas, remiasi kito autoriteto, Valdemaro Kukulo, žodžiais, teigiančiais, jog iš pirmos knygos konkursui pateiktų rankraščių, būtų galima spausdinti septynis, bet, deja, išeis tik viena knyga¹⁰⁴. A. Marčėnas lakoniškai atsiliepia apie debutanto knygą: „Jautriai mąstančio, ieškančio, jau atrandančio, savitai artikuluojančio jauno žmogaus *poezija*“¹⁰⁵. Tačiau knygos redaktorius anotacijoje išreiškia ir neigiamų aspektų: priekaištuoja autoriui dėl daugiažodžiavimo. Pirmosios knygos anotacija naują autorių lietuvių skaitytojams pristato atsargiai ir santūriai.

Antrosios M. Nastaravičiaus knygos *Mo* anotacijoje A. Marčėnas knygos pavadinimu kreipiamasi į skaitytoją. Anotacijos pabaigoje pavadinimas apverčiamas įgalinant Rytų kultūros interpretacijos galimybę. Pažymima atminties svarba M. Nastaravičiaus poezijoje – „[a]tmintis, nepakartojamai asmeniškai ir nesumeluotu asmeniškumu universali, yra centrinė antrosios Mindaugo Nastaravičiaus poezijos knygos veikėja“¹⁰⁶. A. Marčėnas pamini S. Parulskį kaip galimą autoritetą, inspiravusį autorių, tačiau kartu išlaisvina M. Nastaravičių nuo S. Parulskio įtakos: „skerdžia (aukoja) Mindaugas Nastaravičius ne Sigito Parulskio (kaip dauguma postparulskinių poetų miesčionių), bet savo kiaulę“¹⁰⁷. Šiuo atveju

¹⁰³Giedrė Kazlauskaitė, *op.cit.*, Internetinė nuoroda: <http://www.pdr.lt/lt/tekstai/item/132-krumpliaratis> [tikrinta 2022 02 15].

¹⁰⁴Mindaugas Nastaravičius, *Dėmėtų akių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010. p. 95.

¹⁰⁵*Ibid.*, p. 95.

¹⁰⁶Mindaugas Nastaravičius, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014. Ketvirtasis viršelis.

¹⁰⁷*Ibid.*, Ketvirtasis viršelis.

galima išvelgti ir autobiografiškumo akcentavimą, nes A. Marčėnas vartoja įvardį, nurodantį į patirties priklausymą pačiam autoriui (M. Nastaravičiui), atsisakoma mėgdžioti kitą autoritetą (S. Parulskį) ir atrandamas savitas kalbėjimo būdas. A. Marčėnas nusako M. Nastaravičiaus atvejį kaip išskirtinį lietuvių poezijos lauke. Jei pirmos knygos anotacijoje išskirtinumas nepabrėžiamas, debutanto poezijos pozicijos literatūriniame lauke nesiekiamą apginti, antrojoje autoritetas jau legitimuoja autorių ir randa jam vietą šiuolaikinės lietuvių literatūros erdvėje.

Trečiosios knygos anotacijos autorius S. Parulskis pabrėžia subjekto kaip sūnaus ir subjekto santykį kaip stipriausią knygos dramatinį aspektą. Knygoje pasireiškiantis sūnaus ir tėvo ryšys – viena ryškiausių bendratyje plėtojamų temų. Trečiosios knygos atveju matome kito autoriteto pasirinkimą, tačiau nesišalinama nuo galimo gretinimo, pasirenkamas autorius, su kurio kūryba yra dažnai lyginama M. Nastaravičiaus poezija.

5.2. Kultūrinės tradicijos ir autobiografinio rašymo strategijos sankirta

M. Nastaravičiaus poezijoje ryškus perėjimas iš kultūrinės tradicijos sekimo į autobiografinės poezijos kūrimą. Pasak Ramunės Brundzaitės, M. Nastaravičiaus poeziją inspiruoja „empirinės poetinės sąmonės patirtys ir jos sugeriamą literatūros, kultūros tradicija.“¹⁰⁸ Autobiografinis ir kultūrinis klodai susipina ir išsiskiria – trečiojoje autoriaus knygoje autobiografinis tampa dominuojančiu. Iš autobiografiškumo ir kultūrinės patirties sankirtos M. Nastaravičiaus kūryboje kyla estetinė įtampa. Autoritetų įtaka labiausiai juntama debiutinėje knygoje. Šios knygos eilėraščiuose susikuria autobiografiškumo (buitinių scenų, prisiminimų iš vaikystės etc.) ir kultūrinių klotų (intertekstų) samplaika. Pavyzdžiui, eilėraštyje „Bubo bubo“ kuriamas vaikystės pažinimo (jaunųjų ornitologų stovykla) naratyvas pereina į kultūrinį atpažinimą (A. Marčėno eilėraštis). Kultūrinis intertekstas pasirodo jau eilėraščio epigrafe:

Mindaugai tavo apuokas
bus miręs ir
sunku bus pamėgdžioti
jo graudų ūbavimą¹⁰⁹

¹⁰⁸Ramunė Brundzaitė, „Supantis tarp pradžios ir pabaigos“, *Metai*, Nr. 6, 2011. Internetinė nuoroda: <http://tekstai.lt/zurnalas-metai/6590-ramune-brundzaitė-supantis-tarp-pradžios-ir-pabaigos?catid=671%3A2011-m-nr-6-birzelis> [tikrinta 2022 05 06]

¹⁰⁹Mindaugas Nastaravičius, *Dėmėtų akių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010. p. 14.

A. Marčėno eilėraštyje „Indėniška Giesmė Broliui Mindaugui“ iš rinkinio *Šulinys* (1988) kreipiamasi į Mindaugą, išnaudojamas autoriaus ir A. Marčėno eilėraštyje minimo veikėjo vardų sutapimas. Intertekste A. Marčėno subjektas kreipiasi į brolių, tačiau šis aspektas nepaaiškėja iš M. Nastaravičiaus knygoje pateikiamos citatos, nes nenurodomas eilėraščio pavadinimas ar didesnė eilėraščio dalis, kuri leistų daryti tokią prielaidą. Šiuo nutylėjimu kuriamas reikšmių dekonstravimas, konstruojamas dialogas su literatūrine tradicija. M. Nastaravičiaus eilėraštyje svarbus pažinimo ir atpažinimo motyvas. A. Marčėno eilėraštyje indėnų kultūros mitu perteikiamas brolystės ryšys. Eilėraštyje „Bubo bubo“ sąsaja su A. Marčėno eilėraščiu išreiškiama tik paskutinėje strofoje implicitiškai („atradęs / mylimiausio poeto eilėraštį, kuriame tasai *bubo bubo*“¹¹⁰). Epigrafas išduoda skaitytojui, kad A. Marčėnas yra autoriaus-subjekto mėgstamiausias poetas, nes abiejuose kalbama apie apuoką. A. Marčėno subjektas funkcionuoja kaip mito veikėjas, šiuo atveju eilėraštyje nėra tiesioginės autoriaus-subjekto raiškos. M. Nastaravičiaus eilėraštyje atsiranda autorius-subjektas reflektuojantis savo ankstesnes patirtis ir jas fiksuojantis. M. Nastaravičiaus eilėraštyje subjektas atlieka tyrėjo vaidmenį, o A. Marčėno subjektas – veikėjo. Eilėraštis „Bubo bubo“ žymi autobiografinės patirties perėjimą į kultūrinę patirtį, sutapatinimą su ja, „įsibrolinamas“ autoritetas. Eilėraštyje svarbiomis tampa apsimetimo kitu ir atpažinimo aplinkybės. Susitapatinimas įvyksta mėgdžiojant svetimą balsą. Šis mėgdžiojimas naikina skirtį tarp literatūrinio autoriteto ir individualaus autorinio balso (autorius-subjektas nebeatskiria savęs nuo „paties“).

Kitame rinkinio eilėraštyje „Norėtusi“ vėl minimas A. Marčėnas. „Norėtusi“ – bene deklaratyviausias eilėraštis iš visų trijų M. Nastaravičiaus knygų. J. Tumasonytė recenzijoje teigia, jog autoriaus poezijoje „[s]antykis su poetais prilygsta epifanijos momentui: tik jiems lyrinis subjektas lenkiasi, meldžiasi.“¹¹¹ Eilėraštyje įvardinami autoritetai – konkretūs lietuvių autoriai: A. Marčėnas, Sigita Geda, S. Parulskis, V. Bložė, G. Grajauskas, Donaldas Kajokas. Autorius-subjektas eilėraštyje suformuoja kanoną, kuriuo seka ir tai deklaratyviai manifestuoja. Asociatyviai aprašomos autoritetų poetikos (nuorodos į konkrečius eilėraščių rinkinius, pavyzdžiui, „dėkoti Sigitui Parulskiui už ilgesio troškulį“¹¹² – aliuzija į eilėraščių rinkinį *Iš ilgesio visa tai*). Įvairiomis formomis žodis „dėkoti“ eilėraštyje pakartojamas tris kartus, taip išryškinant autoriaus-subjekto nuolankumą. Tačiau paskutinėje eilėraščio strofoje atsiribojama nuo padėkų autoritetams ir reflektuojama patirtis iki užrašymo:

¹¹⁰*Ibid.*, p. 15.

¹¹¹Jurga Tumasonytė, *op. cit.*, Internetinė nuoroda: <http://www.satnai.lt/2010/11/05/pro-svetimas-akis/> [tikrinta 2022 05 05]

¹¹²Mindaugas Nastaravičius, *op. cit.*, p. 16.

ir staigiai pašoki, mėgindamas rasti bet ką, kas rašytų,
bet niekada nesi to užrašęs, bet visad tiki, kad įmanoma,
nes vis dar tiki, kad norėtūsi¹¹³

M. Nastaravičiaus poezijoje autoritetai simboliškai tampa „rašikliais“, kurie įgalina autorių-subjektą kurti, tačiau atsiribodamas nuo jų, autorius-subjektas praranda kūrybos galimybę – neranda rašiklio. Bandymas rasti rašiklį simbolizuoja autorinio balso paieškas. Autoriaus-subjekto siekiamybė parašyti trumpą trieilį kartojama nuo pat eilėraščio pradžios: strofoje po vieną sykį, iš viso penkiose strofose (užsibrėžtas tikslas neminimas tik paskutinėje eilėraščio strofoje). Kiekviena eilėraščio strofa sudaryta iš trijų eilučių (trieilių), tai reiškia, kad autorius-subjektas ne tik užsibrėžia tikslą, eilėraštyje jį įvardindamas, bet ir jį realizuoja pačiu eilėraščiu. M. Nastaravičius kalbėjimui pasitelkia antro asmens perspektyvą, kuri liudija knygoje dominuojantį dialogiškumą. Subjektą išbudina eilėraščio atsiradimo akimirka patiriamas nerimas, liudijantis apie iki tol nepatirtą galimybę sukurti eilėrašį, kurį autorius-subjektas siekia sukurti.

Nors pirmose knygose ryški autoritetų įtaka, visgi autobiografinio rašymo strategija užima jei ne reikšmingesnę, tai bent jau lygiavertę poziciją estetinio suvokimo formavimesi. Debiutinio rinkinio eilėraštyje „Žemėtas, amžinas“ aprašoma pirmo eilėraščio istorija nurodanti, jog visgi pradinis autoriaus-subjekto kūrybinis impulsas susiformavo ne iš autoritetų įtakos, o iš asmeninės patirties. M. Nastaravičius literatūrinėje anketoje teigia, jog patirtį – išgyventą, apmąstytą, nugirstą, susapnuotą – vertina kaip literatūros branduolį, aplink kurį juda visos kitos struktūros: talentas, įgūdžiai, išmonė, fantazija.¹¹⁴ Eilėraštyje „Žemėtas, amžinas“ atsiskleidžia iš bendro knygos konteksto išsiskiriantis santykis su tradicija. Subjektas deklamuodamas Maironio eilėrašį „Trakų pilis“ apsievia – išreiškiamas ryškus nepasitenkinimas tradicija. Tradiciją reprezentuoja Maironio programinio eilėraščio dalis („pelėsiais ir kerpėm“¹¹⁵), kuri ironiškai implikuoja tradicinės poezijos apibūdinimą – sena, apleista, nepatraukli. Mokykloje diegiamas prievartinis santykis su tradicija (privalomas eilėraščio deklamavimas atmintinai) subjekto atmetamas.

¹¹³*Ibid.*, p. 16.

¹¹⁴Virginija Cibarauskė ir Jurga Tumasonytė, „Rašytojų išpažintys: Neringa Abrutyte, Gintaras Bleizgys, Danutė Kalinauskaitė, Giedrė Kazlauskaitė, Rimantas Kmita, Mindaugas Nastaravičius, Sigitas Parulskis, Giedra Radvilavičiūtė, Povilas Šklėrius, Aivaras Veiknys“, *Literatūra ir menas*, Nr. 27, 2017 07 07. Internetinė nuoroda: <https://literaturairmenas.lt/literatura/rasytoju-ispazintys-neringa-abrutyte-gintaras-bleizgys-danute-kalinauskaite-giedre-kazlauskaite-rimantas-kmita-mindaugas-nastaravicius-sigitas-parulskis-giedra-radvilaviciute-povilas-sklerius-aivaras-veiknys> [tikrinta 2022 05 05]

¹¹⁵Mindaugas Nastaravičius, *op. cit.*, p. 77.

Šis subjekto maištas prieš tradiciją yra simptomiškas (objektas prieš kurį maištaujama gana įprastas), stebinantis nebent brutalia išraiška. Visgi, eilėraščio „žemėtas, amžinas“ pagrindu tampa pirmo eilėraščio istorija (eilėraščio kūrimo ir tęsimo istorija realizuojama knygoje *Bendratės*). Savo eilėraščių, skirtingai nei Maironio, subjektui pavyksta perskaityti – individualumas įveikia sekimą tradicija.

Autoritetų paieškose neapsiribojama lietuvių literatūros lauku. Eilėraštyje „išnešiojęs“ įvardinami pasaulinės literatūros kanono autoriai (Rilkė, Eliotas, Brodskis etc.), tačiau jiems jau nedėkoma, jie įvardinami paviršutiniškai, o galop tiesiog apibendrinama „turiu visus pasaulio poetus“¹¹⁶. Autoritetai (jų knygos) yra paliekami subjektui išsiskiriant ir, anot *kitos*, jų padarysį laimingą.

M. Nastaravičiaus deklaruojami autoritetai neapsiriboją literatūros autoriais, pavyzdžiui, eilėraštyje „tai apie lietuvių kalbos mokytoją“ reflektuojamas autoriaus-subjekto mokytojos autoritetas. Eilėraščio pavadinimas nurodo autoritetą, į kurį netiesiogiai kreipiamasi tekste. Tekste neišvengiama sentimentalumo, panegirikos, tačiau prie jų autorius-subjektas prieina intencionaliai:

nemėgstate tų sentimentų, kaip ir aš
jų nemėgstu, bet kartais kitaip *neišeina*¹¹⁷

Sentimentalumas autoriui-subjektui tampa neišvengiamybe. Ankstyvo gyvenimo patirtys (dalyvavimas filologų konkursuose) tampa svarbia eilėraščio pasakojimo dalimi. Autorius-subjektas mokytojai jaučia dėkingumą už dėmesio skyrimą, lydėjimą ir išklusimą. Tapatybės formavime mokytojas atlieka reikšmingą vaidmenį. Tekstų atsiradimo sąlyga tampa dėkingumas. Autorius-subjektas hiperbolizuodamas nusižemina, sumenkina savo pasiekimus („lietuvių kalbos nemokėdamas“¹¹⁸, „moksleivį, su savo paikais rašinėliais“¹¹⁹). Ši nusižeminusio neišmanėlio pozicija būdinga šiuolaikinės lietuvių poezijos autorių laikysenai. Anot V. Cibarauskės, M. Nastaravičiaus poetikai būdingas „nuosaikus, taikus ir net atvirai pagarbus santykis su tradicija, santūri poetinė laikysena“¹²⁰. Keletą sykių eilėraštyje minimas Adomas Mickevičius. Mokytojo figūra persipina su kultūrine figūra, kurioje ieškoma kūrybinio pagrindo. Eilėraščio viduryje įvyksta permaina: apie mokytoją nebekalbama trečiu asmeniu, o kreipiamasi antru. Pradžioje palaikoma pagarbi distancija,

¹¹⁶*Ibid.*, p. 27.

¹¹⁷*Ibid.*, p. 20.

¹¹⁸*Ibid.*, p. 20.

¹¹⁹*Ibid.*, p. 21.

¹²⁰Virginija Cibarauskė, *op. cit.*, p. 43.

eigoje pereina į sentimentalų kreipimąsi – artimumas įveikia formalumą. Paskutinėse eilėraščio eilutėse atrandame nuorodą į A. Mickevičiaus poemą „Gražina“:

o jeigu dabar – jau galėčiau užbėgti ant laužo,
dabar jau – sudegčiau kartu, moterie karžygio kūne¹²¹

Intertekstu atkartojamas Poemos veikėjo kunigaikščio pasiaukojimas. Patetiška frazė išreiškiama pagarba. Kultūrinės patirties dėka bandoma įprasminti autobiografinę patirtį. Autorius-subjektas prisiima riterišką moralinę laikyseną. Susideginimas ant laužo žymi subjekto susitapatinimą su autoriteto moraline nuostata.

Eilėraštyje „Baigtinis“ manifestuojama autoriaus-subjekto iš autoriteto perimta poetinė laikysena. Autoritetas eilėraštyje konkrečiai neįvardijamas („mėgino patarti vienas gyvųjų poetų“¹²²). Autorius-subjektas pasidalina su autoritetu savo kūryba, siekdamas žvilgsnio iš šalies. Eilėraščiu išreiškiama autoriteto pozicija ir jo patarimai autoriui-subjektui, deklaruojama kūrybinė pozicija:

vengt *filosofijų*, vengt *tuščio žodžio*,
suprast aiškų skyrių dviejų pastarųjų,
nerašyt apie nieką, apie ką parašyti nemoku¹²³

M. Nastaravičiaus autoritetai ne visada yra kultūrine patirtimi atitolę nuo autoriaus. Eilėraščio „Vienas“ epigrafas – Tomo Vaisetos citata. T. Vaiseta – M. Nastaravičiaus kartai priklausantis prozininkas. Nors eilėraščio pavadinimas nurodo į vienišumą, tačiau M. Nastaravičius kūrybiniame kelyje nėra vienas. Eilėraštyje mezgamas dialogas su bendraminčiu kartos atstovu. *Bendratyje* taip pat aptinkama akivaizdi nuoroda į T. Vaisetos romaną „Orfėjas, kelionė pirmyn ir atgal“. Šio mitologinio personažo įtraukimas į eilėrašį kritikuojamas G. Kazlauskaitės recenzijoje¹²⁴ kaip perteklinis šiandieninėje lietuvių literatūroje (taip pat minimi S. Parulskio ir T. Vaisetos kūrybos atvejai).

M. Nastaravičiaus poezijoje požiūris į autoritetus ir santykį su literatūros tradicija kinta. Eilėraščių knygoje *Mo* kuriamas kitoniškas santykis su epigrafu (t. y. ironiškas, nebėra nurodoma į konkretų autorių, o pasakymo autoriumi nurodomi: žmogus, liftas, pokalbis).

¹²¹Mindaugas Nastaravičius, *op. cit.*, p. 21.

¹²²*Ibid.*, p. 45.

¹²³*Ibid.*, p. 45.

¹²⁴Giedrė Kazlauskaitė, *op. cit.*, Internetinė nuoroda: <http://www.pdr.lt/lt/tekstai/item/132-krumpliaratis> [tikrinta 2022 02 15].

Vienintelė išimtis atsiranda eilėraštyje „papjovėme, bet nevalgėme“, kuris prasideda epigrafu – prozininko Romualdo Granausko žodžiais, pasakytais viename kūrybos vakare („dabar jaunieji poetai užauga nematę gyvos kiaulės“¹²⁵.) Ši mintis veikia tarsi priekaištas naujosios kartos poetams dėl perėjimo iš agrarinės kultūros sąmonės į urbanistinę (agrarinės kultūros nepatyrimo). M. Nastaravičiaus eilėraštis šiuo atveju veikia kaip antitezė R. Granausko minčiai, nes jame aprašomas gyvulio skerdimas. Viena vertus, cituojamas klasikas ir remiamasi autoriteto mintimi. Kita vertus, eilėraštis nuneigia R. Granausko išsakytą mintį. Vienos žymiausių R. Granausko apysakų „Jaučio aukojimas“ atspirties taškas – senovės lietuvių religija – pagonybė. Religinės ritualinės apeigos – jaučio aukojimas tampa svaria apysakos ašimi, M. Nastaravičiaus eilėraštyje vaizduojamas panašus, bet kartu ir labai skirtingas procesas – gyvulio skerdimas. M. Nastaravičiaus kūrybos santykis su literatūros tradicija tampa sudėtingesnis.

Kultūros atminties elementai funkcionuoja M. Nastaravičiaus kūryboje kaip svarbi poezijos dalis, tačiau jie yra nuolat apsvarstomi ir kvestionuojami. Autobiografinio rašymo strategija persidengia su kultūrine patirtimi, o vėliau ir ima dominuoti (*Bendraties* atveju). Poezijoje pastangos išlaikyti santykį su lietuvių literatūros kanonu yra akivaizdžios, bet dažniausiai apsiribojama amžininkų kūrybos refleksija. Paradoksalu, tačiau M. Nastaravičiaus kūryba kritikų įvertinama būtent tuomet, kai autoriui pavyksta išsilaisvinti nuo kanono ir autoritetų įtakos. *Bendratyje* atrandamas individualus autorinis balsas, pagrįstas autobiografinio rašymo strategija ir tai suteikia galimybę poetui įsitvirtinti šiuolaikinės lietuvių literatūros chore.

¹²⁵Valentinas Sventickas, „Romualdas Granauskas atsako į Valentino Sventicko klausimus“. Internetinė nuoroda:https://www.youtube.com/watch?v=RagPs01PE5c&t=54s&ab_channel=%C5%BEiemos%C5%BEod%C5%BEiai [tikrinta 2022 05 06]

6. *Bendraties* – autobiografinio pasakojimo tęstinumas

Šiuolaikinės literatūrologijos kontekste naratyvumas poezijoje analizuotas retais atvejais ir neišsamiai, nors naratyvumo tyrinėjimo tradicija gimė iš poetinių tekstų nagrinėjimo¹²⁶. Šio aspekto šiuolaikinėje lietuvių poezijoje tyrimai taip pat reti, nors šiandieninė lietuvių poezija dažnai pasižymi prozišku pasakojimu. Lietuvių poezijos naratyvumo tyrimų diskurse išsiskiria Dalios Satkauskytės monografija *Lietuvių poezijos kalbinė savimonė: Raidos tendencijos*, kurioje struktūralistiniu metodu tiriama lietuvių poezija ir prieinama prie išvadų, kokie naratyvų tipai atsiskleidžia skirtingais atvejais.

Bendraties pasakojimą verta nagrinėti dėl kelių aspektų: rinkiniui būdingas ciklinės kompozicijos elementas, fragmentiško pasakojimo forma kuriami stipresni knygos tarptekstiniai ryšiai. Anot literatūrologo Stefan'o Kjerkegaard'o, įprastai autobiografinė lyrinė poezija perteikia subjekto, siejamo su autoriumi, gyvenimo įvykius, bet šių įvykių perteikimas transformuojamas keliais būdais: naratyvas susiaurinamas, o lyriškumas pabrėžiamas, tampa svarbu, kas yra kalbantysis, ypač kai jis yra veikiamas lyrinės transformacijos, dėl skirtingos poetinės raiškos skiriasi potencialus skaitytojo naratyvumo (ir patirties) lūkestis.¹²⁷ *Bendratyje*, kuriant poetinį pasakojimą, išryškinami svarbiausi subjekto atminties momentai. Erdvėlaikio struktūros pažeidimai M. Nastaravičiaus poezijoje steigia poetinį kalbėjimą ir redukuoja poezijos „proziškumą“. D. Kuzminskaitė pastebi, kad „poetas gerai valdo kalbą, moka subtiliai žaisti su gramatikos normomis, o tai yra esminis dalykas, rašant poeziją, kuri ką nors pasakoja, mat tai padeda išvengti į eilutes sudalytos prozos efekto“.¹²⁸ Eilėraščiuose kuriama poetinio sakymo ir naratyvumo dermė.

Teminiu požiūriu šis rinkinys vientisesnis už ankstesnius: *Bendratyje* pasakojimas tampa pastanga susitaikyti su tėvo netektimi, ją reflektuojant, taip atskleidžiama intymi gedulo patirtis. Autoriaus-subjekto ryšys su tėvu išreikštas stipriau, nei ankstesniuose rinkiniuose, detaliau atskleidžiami tėvo ligos ir mirties motyvai: pavyzdžiui, slaugos ligoninė, yra viena iš pagrindinių rinkinio erdvių. „Vieno eilėraščio istorijoje“ supinamos kelios istorijos (tėvo netekties ir tapimo tėvu), autorius-subjektas perima tėvystės pareigą. Patirties redukcijos pagalba pasakojimas išgryninamas iki eilėraščio.

6.1. Autobiografinio kompozicijos reikšmė ir pasakojimo struktūra

Bendraties pavadinimo reikšmė pasižymi dviprasmiškumu: (1) nekaitoma

¹²⁶Brian McHale, „Beginning to Think about Narrative in Poetry“, *Narrative*, Vol. 17, No. 1, January 2009, p. 11.

¹²⁷Stefan Kjerkegaard, *op. cit.*, p. 185–186.

¹²⁸Dovilė Kuzminskaitė, *op. cit.*, Internetinė nuoroda: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=6679> [tikrinta 2022 05 06]

veiksmazodžio forma; (2) krumpliaratis:

kaip mēlsta nagai, kaip sukasi
kruvinas beñdratis¹²⁹

Žodis „bendratis“ kelia asociatyvų ryšį su bendryste ir bendruomene, kurios yra viena iš esminių M. Nastaravičiaus poezijos temų, besireiškiančių ir šiame rinkinyje. Eilėraščio kaip pasakojimo realizaciją implikuoja M. Nastaravičiaus knygos pavadinimo paantraštė („vieno eilėraščio istorija“). Šiuolaikinės lietuvių poezijos lauke pasirinkimas netradiciškai apibūdinti eilėraščių rinkinio žanrą nėra retas reiškinys: pavyzdžiui, Gyčio Norvilo *Akla valtis* – 2021, – įvardijama kaip eilėraščiai proza ir kiti įvykiai, Dainiaus Gintalo *Vienos vasaros giesmė* – 2021, – eilėraštis upė, Tomo S. Butkaus *Ežero Žemė* – 2020, – eilėraščių ir poemų romanai. Galima teigti, jog šie sprendimai žymi postmodernistinei estetikai būdingą žanro krizę. Tačiau M. Nastaravičiaus knygos struktūra pateisina neįprastą įvardinimą: teksto segmentai sujungiami į visumą (temos, stiliaus, naratyvo atžvilgiu) ir tampa vienu išbaigtu pasakojimu. *Bendraties* paantraštę galima interpretuoti dviem būdais: (1) vieno eilėraščio atsiradimo istorija; (2) istorija, nusakoma vienu eilėraščiu. Kiekviena kūrinio dalis išsitenka viename puslapyje, tačiau išskyrimas reikšmiškai yra minimalus (segmentai yra išskirti punktyrais). *Bendraties* ciklo dalis išskirtas punktyrais tolimesnėje analizėje vadinsime segmentais, o ne atskirais eilėraščiais.

Knygos svarbią reikšminę funkciją atlieka grafinė raiška. Brian McHale aptardamas išskirtinę poezijos savybę, nurodo fragmentiškumą, kuris išreiškiamas tarpais¹³⁰. Šiuo atžvilgiu tarpai poezijoje atlieka pauzės ir tylos funkcijas. *Bendratyje* kiekviena kūrinio dalis yra palydima tokia pauze. Grafinė raiška realizuojama pasakojimo kūrimo strategija: pirmus trisdešimt tris puslapius eilėraštis dėstomas nelyginiame puslapyje, o lyginis puslapis lieka tuščias, o toliau kryptis keičiasi – eilėraštis išdėstomas lyginiame puslapyje, o nelyginis puslapis lieka tuščias. Šis grafinės raiškos sprendimas motyvuotas pasakojimo pokyčiu teminiu atžvilgiu: pirmoje knygos dalyje pasakojama sūnaus, prarandančio tėvą ir kontempliuojančio šią netektį, istorija, antroje dalyje – tas pats sūnus tampa tėvu ir apmąsto savo tėvystės patirtį. Grafinės struktūros ir teminis pokytis išreiškia šį tėvystės vaidmenų pasikeitimą: paskutinis segmentas iki minėto pokyčio žymi ir teminį perėjimą:

kad tapsime tėvais, sužinojau likus dienai

¹²⁹Mindaugas Nastaravičius, *Bendraties. Vieno eilėraščio istorija*, Vilnius: Tyto alba, 2018, p. 27.

¹³⁰Brian McHale, *op. cit.*, p. 14.

iki tėvo mirties¹³¹

Tuščius puslapius tarp segmentų galima traktuoti kaip pauzes ir tylą. Anot Claudia'os Rankine, laužoma sintaksė ir fragmentiškas tekstas pasitelkiami, norint perteikti ir galbūt reflektuoti buvimo laike procesą: teksto pertrūkiai, pauzės sugestijuoja pradinę būties tylą¹³². Baltų puslapių tyla lydi M. Nastaravičiaus eilėraščio ramų kalbėjimą. *Bendraties* kompozicija lemia pasakojimo fragmentiškumą, o kartu didesnę vientisumą nei ankstesniuose poezijos rinkiniuose. Lietuvių literatūros tradicijoje sprendimas neskirstyti knygos skyriais ar pavadinimais nėra dažnas ir liudija autoriaus poezijos išskirtinumą, savitumo susiformavimą, tačiau M. Nastaravičiaus poezijos unikalumas šiuolaikinės lietuvių literatūros diskurse reiškiasi ne vien šiuo aspektu.

6.2. Atmintis – pagrindinė autobiografinio pasakojimo medžiaga

Bendratyje atmintis veikia dviem būdais: 1) atsiminimai tampa poetinio naratyvo sąlyga ir leidžia kurti poetinį pasakojimą; 2) atminties ir užmaršties santykis tampa poetinės refleksijos objektu. Anot Stanley'io Plumly'o¹³³, autobiografiniame pasakojime praeities patirtis išgryninama iki prisiminimų, akcentuojant subjektui esminius praeities elementus, taip atskleidžiamas atminties selektyvumas. Pasakojimų elementų fragmentiškumas gali tapti lyrinio subjekto patirties apibendrinimais, kurie pasireiškia redukuotos erdvės atžvilgiu „miestas – stotis ir turgus“¹³⁴. M. Nastaravičius viename interviu¹³⁵ teigia, jog paauglystėje Vilnius jam „buvo autobusų stotis ir geležinkelio stotis“. Šiuo atveju, redukcija pasireiškia tam tikrų vietų aktualizavimu, savo patirtimi sukuriant apibendrintą konkretaus miesto peizažą. M. Nastaravičiaus poezijoje atminties aspektai išryškinami vietovių ir laiko sankirtomis, vienos detalės išryškinamos kitų atžvilgiu (pavyzdžiui, *Bendratyje* kartojasi važiavimo autobusu motyvas – žr. ketvirtas viršelis, 3 p., 5 p., 36 p., 58 p.). Poetinis pasakojimas išlieka lakoniškas, eilėraščio pasaulėvaizdžiui būdingas fragmentiškumas. Šiandieninėje lietuvių poezijoje galime atrasti autobiografinio pasakojimo strategijos tipų: pavyzdžiui, jau minėta D. Gintalo *Vienos vasaros giesmė*, tačiau šiai knygai būdingas metaforinis, srautinis, perteklinis kalbėjimas, o M. Nastaravičiaus *Bendratyje* pasirenkamas atminties „išgryninimas“ iki autoriaus-subjekto gyvenimo pasakojimui svarbiausių

¹³¹Mindaugas Nastaravičius, *op. cit.*, p. 33.

¹³²Claudia Rankine, „Autobiography and archetype“, Kate Sontag and David Graham, (eds.), *After Confession: Poetry as Autobiography*, Saint Paul: Graywolf Press, 2001. p. 134.

¹³³Stanley Plumly, „Autobiography and archetype“, Kate Sontag and David Graham (eds.), *After Confession: Poetry as Autobiography*, Saint Paul: Graywolf Press, 2001, p. 105.

¹³⁴Mindaugas Nastaravičius, *op. cit.*, p. 3.

¹³⁵Rytis Zemkauskas, „Pasivaikščiojimai. Mindaugas Nastaravičius.“ Internetinė nuoroda: https://www.youtube.com/watch?v=49Lucw_DGbE&t=1303s&ab_channel=AlchemijaTV [tikrinta 2022 05 17]

elementų.

Poetinio pasakojimo siužeto pagrindas – autoriaus-subjekto santykis su tėvu, prisiminimai ir tėvystės pradžios patirtis. *Bendraties* pasakojimas kuriamas perteikiant kelias skirtingas perspektyvas: tėvo, sūnaus ir motinos. Autoriaus-subjekto perspektyva išlieka dominuojanti kitų atžvilgiu. Liudijimas iš tėvo perspektyvos leidžia sukurti dar glaudesnę ryšį, perteikti neišvengiamos mirties artėjimo ir nesusitaikymo su ja potyrį. Tėvas ir motina pasakojime veikia kaip atskiri balsai, pasižymintys autonomiškumu, tačiau nefunkcionuoja kaip atskiri istorijos pasakotojai. Tėvo ir motinos balsai išreiškiami dialogo arba monologo forma, kurio numatomas adresatas – pasakotojas sūnus. Dialogiškumas arba monologiškumas dažniausiai išreiškiamas tiesiogiai nurodant sakantįjį (pavyzdžiui, „nežinau, ar verta / su jais susipažinti – ištaria tėvas“¹³⁶, „dabar atsiklaupk ir sukalbėk dešimt sveikamarijų / ir dar ką nors – sako mama“¹³⁷).

Verta prisiminti jau minėtą S. Kjerkegaard'o įvykių pasakojimo transformaciją autobiografiniame eilėraštyje – subjekto kalbos iškraipymą, pasitelkiant lyrines priemones, būtent šiuo būdu remiamasi *Bendratyje*, kuriant poetinį naratyvą, nes M. Nastaravičiaus tekste kalbėjimas yra susijęs su subjekto perspektyva, subjektas kartais atlieka „perpasakotojo“ funkciją, ne visada akivaizdu, iš kurios perspektyvos kalbama. Pirmo segmento pasakojimas kuriamas iš dviejų perspektyvų veikėjų atžvilgiu (vaiko ir motinos) ir laiko atžvilgiu (praeities ir dabarties). Pavyzdžiui, tėvas taria žodžius, adresuotus subjektui sūnui, į kurį kreipiamasi:

tu čia gimei, gal ir aš prasidėsiu iš naujo
grįšiu atgal – taria tėvas

per trisdešimt metų niekas nepasikeitė
ten, matai, šalia parko – gimdymo namai
o čia – slaugos ligoninė¹³⁸

Šiame segmente subjektas sūnus atlieka „perpasakotojo“ funkciją: perteikia tėvo balsą. Eilėraštyje dokumentuojami tėvo sūnui adresuojami žodžiai, autorius-subjektas pasireiškia kaip užrašytojas.

Skirtingų pasakotojų skirtingi nesutampantys pasakojimai, kaip atminties

¹³⁶Mindaugas Nastaravičius, *op. cit.*, p. 13.

¹³⁷*Ibid.*, p. 9.

¹³⁸*Ibid.*, p. 5.

subjektyvumo ir tiesosakos kvestionavimas, pasireiškia per konkretų objektą – *Šilelį* – kuri motina įvardina kaip „nespalvotą, mažiuką“¹³⁹, tėvas – „didelį, spalvotą“¹⁴⁰, sūnus – „nespalvotą“¹⁴¹, taip patvirtindamas motinos pasakojimo patikimumą. Šiuo atveju, tėvas atlieka nepatikimo pasakotojo funkciją, nesusitaikančio su tikrove ir ją iškraipančio.

Šeštame segmente išryškėja tėvo santykis su mirtimi: pabrėžiamas nesusitaikymo aspektas, nors tėvo gyvenimo baigtį kaip neišvengiamybę suvokia subjektas sūnus („suprantu, kad čia jis numirs“¹⁴²). Tolimesnio segmento tėvo pasakyme reflektuojama žmonių, gulinčių palatoje, būklė ir suvokiama jų lemtis, tačiau atsisakoma pripažinti savo būsimą mirtį ir išreiškiamas tikėjimas gyvenimo tęstinumu:

nežinau, ar verta
su jais susipažinti – ištaria tėvas

tu supranti, žmonės, gulintys šalia, niekas
apie tai su jais nekalba, bet visi jie –

suprantu, sakau tėvui

kai grįšiu namo, teks gyventi kitaip
nes rankos ir kojos nusilpo¹⁴³

M. Nastaravičiaus poezijoje žaidimas gramatikos normomis kuria paradoksus, suteikiančius poetiniam sakymui ambivalentiškumo. Ši poezijos savybė *Bendratyje* steigia neišvengiamybės prisijaukinimo jos vengiant reikšmę (mirties teigimas, jos neminint). Tėvas išreiškia netikėjimą savo egzistencijos nutrūkimu ir atsisako priimti realybę tokią, kokią ji yra, ją atmesdama arba iškraipydama jos suvokimą. Artimų ryšių dinamikoje subjektas sūnus atlieka ne vien „perpasakotojo“ funkciją, sapno patirtyje tėvo ir sūnaus patirtis persipina:

sapne jis nutrūks nuo grandinės

¹³⁹*Ibid.*, p. 3.

¹⁴⁰*Ibid.*, p. 11.

¹⁴¹*Ibid.*, p. 15.

¹⁴²*Ibid.*, p. 11.

¹⁴³*Ibid.*, p. 13.

puls svirduliuojantį tėvą
ir gerklę, rankas, ir kraujas

varvės mano pirštais
ir tėvas

atgal nepareis¹⁴⁴

Sapno fragmento įpynimas į eilėraščio pasakojimą, naratyvui suteikia alogikos žaismės. Tokiu būdu pasakojime pasireiškia subjektyvumas, emocionalumas, tačiau M. Nastaravičiui pavyksta išvengti patetikos, atviro jausmingumo, poezija kuriama konkrečiais vaizdiniais, susijusiais su autobiografiniais motyvais ir kultūros pasaulėvaizdžiu (pavyzdžiui, prie sienos prikalamo senelio įvaizdis¹⁴⁵, simbolizuojantis kančią). Gyvenimo patirtis užrašoma pasakojimu, kuriam būdingas fragmentiškumas, tam tikrų fragmentų išryškinimas. Poezija tampa praeities patirties interpretacijos būdu.

Sūnaus gimimo vieta iš tėvo perspektyvos gali tapti tėvo atgimimo vieta („tu čia gimei, gal ir aš prasidėsiu iš naujo / grįšiu atgal – taria tėvas“¹⁴⁶) *Bendratyje* subjekto gimimas per erdvės sutapimą (ligoninę) žymi sąsają su tėvo mirtimi. Tėvo figūra atsiduria mieste, kuris yra subjekto išėjimo iš namų vieta, taip netiesiogiai primenant kaimo ir miesto kultūrų konfliktą, sūnaus ir tėvo gyvenimo pasakojimų išsiskyrimą.

Autoriaus-subjekto šeimos nariai veikia kaip pagrindiniai poetinio naratyvo dalyviai. Savo istorijos pasakojimas neišvengia pradžios problemos, kuri yra ir gyvenimo pradžia, įtraukianti tėvą ir motiną. *Bendratyje* į autoriaus-subjekto kuriamą poetinį pasakojimą reaguoja abi tėvų figūros. Artimųjų paraginimai tampa paskata kurti eilėraščių, tačiau šie raginimai yra nevienareikšmiški ir komplikuoti. Pavyzdžiui, tėvo prašyme parašyti eilėraščių išreiškiamas noras, kad autorius-subjektas jo neminėtų eilėraštyje:

būtinai apie tai parašyk
bent vieną eilėraščių

kur manęs nebūtų¹⁴⁷

¹⁴⁴*Ibid.*, p. 7.

¹⁴⁵*Ibid.*, p. 44.

¹⁴⁶*Ibid.*, p. 5.

¹⁴⁷*Ibid.*, p. 11.

G. Kazlauskaitė recenzijoje teigia, jog „toks imperatyvas primena žmogaus, kuris jaučiasi nebegražus, nenorą būti fotografuojamam“¹⁴⁸, tačiau šis tėvo pasakymas subjektui sūnui kartu implikuoja, kad visuose kituose autoriaus-subjekto parašytuose eilėraščiuose tėvas yra minimas ir tokiu atveju steigiasi kaip esminė poezijos dalis. Tėvas pripažįsta sūnų kaip poetą, kūrėją, nors jo pasaulėvaizdis skiriasi nuo sūnaus pasirinkto kelio, agrarinės kultūros išsižadėjimo ir išėjimo į miestą. Tėvas – poetinės galios figūra, tampanti eilėraščio atspirties tašku ir jo kertine tematine ašimi. Galima daryti prielaidą, kad tėvo figūra dominuoja *Bendratyje*, o taip pat ir kitose M. Nastaravičiaus knygoje, nes įteisina poetinio pasakojimo egzistavimą, skatina autoriaus-subjekto tolimesnę kūrybą, tampa atmintimi pagrįsto autobiografinio pasakojimo išeities tašku.

6.3. Atminties figūros autobiografiniame pasakojime

Svarbią vietą *Bendraties* pasakojimo paradigmoje užima ne kartą minimi netolimos praeities relikvai – atminties figūros. Atminties figūra – tai Jan'o Assmann'o sukurta sąvoka¹⁴⁹ žyminti sąvokinės ir patirtinės plotmės jungtis, patirties įreikšminimo būdą. *Bendratyje* atminties figūros siejamos su sutrikdytos veiklos reikšmėmis, suteikiančiom poetiniam pasakojimui išskirtinių savybių. *Šilelis* žymi subjekto egzistencijos pradžia, tėvų ir sūnaus tarpusavio ryšį (tėvas jį padovanoja motinai gimdymo namuose, sūnaus gimimo proga). Atminties figūros transliacijos sutrikimai tampa tėvo mirties metafora:

į dvigulę lovą sugrįžo mama, nespaltotas „Šilelis“
pradžioje cypia, tada atsimerkia, prabyla, kurį laiką

švyti, tada išbąla, suvaitoja ir užgęsta¹⁵⁰

Mirties metafora kuriama pasitelkiant su velioniu tėvu susijusio objekto neįprastu veikimu (gedimu, trikdžiais), o galiausiai ir nustojimu veikti. Personifikacija (atsimerkia, prabyla) pagrindžia atminties figūros veikimo/neveikimo kaip artimojo buvimo tarp gyvenimo ir mirties interpretacijos galimybę. Televizoriui būdingos savybės (švyti) derinamos su žmogaus savybėmis (suvaitoja). *Šilelis* yra minimas šeimos narių gyvenimo kontekste (subjekto gimimas, tėvo atsigulimas į ligoninę, tėvo mirtis), todėl tampa esmine

¹⁴⁸Giedrė Kazlauskaitė, *op. cit.*, Internetinė nuoroda: <http://www.pdr.lt/lt/tekstai/item/132-krumpliaratis> [tikrinta 2022 02 15].

¹⁴⁹Jan Assmann, *Cultural Memory and Early Civilization*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, p. 23.

¹⁵⁰*Ibid.*, p. 17.

šeimoms narių tarpusavio santykių sąsaja. Televizoriaus nefunkcionavimas simbolizuoja šeimoms narių ryšio nutrūkimą. Autoriaus-subjekto šeimoms patirtys ir išgyvenimai susiję su konkrečia atminties figūra (*Šileliu*), paverčia jį asmenišku ir individualizuotu tarpusavio ryšio simboliu.

prie spalvoto „Šilelio“ iškėlęs laikau anteną
kreipiu ją į miesto pusę, gaudau signalą –
dabar jau gerai, taip ir stovėk

ir taip kiekvieną vakarą – priešais savo šeimą
su antena rankose, pro langą matydamas išsijungusį
kaimą, netenkantį atminties¹⁵¹

Subjekto veiksmas – antenos pakreipimas į miesto pusę, ieškant signalo, tampa projekcija į tolimesnę subjekto ateitį (pasitraukimą iš kaimo bendruomenės). Autoriui-subjektui nukreipus anteną į miesto pusę, sulaukiama tėvų patvirtinimo, šis nukreipimas simbolizuoja tolimesnį autoriaus-subjekto gyvenimo išpildymą, paliekant erdvę, kurioje netenkama atminties – autoriaus-subjekto kūrybinės sąlygos. Technologinis kaimo buitės ribotumas žymi ir bendruomenės egzistencinį trapumą, kartais išsakomą su humoru.

Konkretūs daiktai arba kultūros reiškiniai (*Bendraties* atveju populiariosios kultūros nuorodos: *Santa Barbara* ir *Vergė Izaura*; Micheal'o Jackson'o *mėnulio eisena*) kelia atpažįstamumo efektą, galimybę pasakojimui priskirti konkretų laikotarpį – gariūnlaikį. Pasitelkiant tam tikram periodui būdingus objektus ir kultūrinės realijas konkretizuojamas autobiografinio pasakojimo laikas.

Santa Barbara žymi šiek tiek siauresnį laikotarpį ir siejasi jau su subjekto vaikystės ir paauglystės prisiminimais. *Santa Barbara* kaimo bendruomenei funkcionuoja kaip „ugdymosi“ priemonė („prarasti atmintį mes išmokome žiūrėdami / „Santą Barbarą““¹⁵²), melodramos veikėjų atminties praradimas (amnezija) ironiškai siejamas su kaimo bendruomenės atminties praradimo ugdymu. Eilėraštyje fikciniai elementai (*Santa Barbara*) papildo bendruomenės buitį:

palikę televizorius, mūsų tėvai sugrįždavo į laukus
riaumodavo, kupini įkvėpimo, ant traktorių, kaltino

¹⁵¹*Ibid.*, p. 46.

¹⁵²*Ibid.*, p. 19.

veidmainystėmis, neištikimybe, o mūsų motinos

melždamos karves atverdavo širdis Kruzui ir Meisonui –
tas tai šlykštus, baisnis už tėvą, kaip gerai,
kad jo neprisimenu¹⁵³

M. Nastaravičiaus pasakojimo komiško efekto kuriamas neįprastu palyginimu – traktorių personifikacija. Jiems suteikti veidmainystės ir neištikimybės bruožai priklauso romantiniam diskursui, būdingam melodraminiams televizijos serialams, o ne eilėraštyje minimiems objektams. Šiuo atveju, atsiskleidžia kita neištikimybės reikšmė, žyminti priemonės nefunkcionavimą arba netinkamą funkcionavimą, kuris šiame eilėraštyje sukelia tėvų nepasitenkinimą: vyrai įgauna traktoriams būdingų savybių – riaumoja. Savybių apkeitimu ir dviprasmiškumu kuriamas pasakojimo komizmas. Eilėraštyje svarbus tikrovės ir fikcijos santykis, *Santa Barbara* ne tik „moko“ ir „auklėja“ bendruomenės narius, bet ir veikia kaip akstinas toliau darbuotis („įkvepia“). Eilėraštyje kaimo kultūra yra pagrįsta duonos ir žaidimų principu (šiuo atveju duoną bendruomenei užtikrina ūkio darbai, žaidimus – populiariosios kultūros elementai, užimantys bendruomenės narių laisvalaikį).

M. Nastaravičiaus *Bendračiai* būdingas intertekstualumas – minimi serialo *Santa Barbara* personažai ir bendruomenės susidomėjimas šiuo serialu bei fikcinių personažų gyvenimais. Šalia M. Nastaravičiaus autobiografinių personažų atsiranda fikciniai iš televizijos serialo: Meisonas, Kruzas. *Santa Barbara* žymi bendruomenės gyvenimo sublimaciją. Provincijos bendruomenės narių gyvenimus ir santykius pakeičia per televizorių matomų veikėjų gyvenimai ir santykiai. Fikciniai personažai ir jų likimai yra aptariami pačių veikėjų, mėgdžiojami (Valasato atveju), jais žavimasi, o apie tarpusavio ryšius nebekalbama, jie nutrūksta. Melodraminių televizijos serialų žiūrėjimas tampa bendruomenės ritualu, apjungiančiu kaimą, nes šis populiariosios kultūros vartojimo požymis būdingas visiems bendruomenės nariams.

Humoro aspektas praskaidrina poetinio pasakojimo tamsumą (*Bendratyje* tėvo mirties istorija). Pasakojimo elemento keistumas ir neįprastumas suteikia istorijai anekdotiškumo atspalvį. Pasitelkiant klaidingą interpretaciją sukuriama naujos reikšmės galimybė:

ar jūs žinote, kad Santa reiškia šventas, o Barbara -
nu tai čia kaip barbarai – Valasato gandas
greitai sklido¹⁵⁴

¹⁵³*Ibid.*, p. 19.

¹⁵⁴*Ibid.*, p. 21.

Klaidingas vieno iš kaimo bendruomenės narių aiškinimas susieja *Santą Barbarą* su šventu barbariškumu. Viena autobiografinio pasakojimo kaimo bendruomenė mėgdžioja kitą (fikcinę), laikydama ją pavyzdžiu ir tampančia realios bendruomenės gyvenimo pakaitalu. *Šilelis, Santa Barbaros* fikcinio naratyvo transliuotojas, paveikia kaimo bendruomenės narių elgseną, įgauna papildomą ne vien anksčiau tyrime minėtą simbolinę reikšmę. Serialo vaizdiniu atskleidžiama kultūrinė kaimo bendruomenės transformacija, kuri implikuotai vertinama kaip degradacija, regresas – Valasato interpretacija yra savotiška identifikacijos formulė.

Atminties figūros M. Nastaravičiaus poetiniame pasakojime turi kelias reikšmes: (1) dinamiško ryšio tarp autobiografinio pasakojimo dalyvių; (2) kaimo bendruomenės kultūros apibrėžties; (3) egzistencinės ir kultūrinės prarasties. Atminties figūros daugiareikšmiškumas įgalina ją kaip svarbų autobiografinio pasakojimo elementą.

Bendratis tęsia ir pildo ankstesniuose rinkiniuose plėtotas temas, tačiau stilius pakinta: rinkiniui būdingas fragmentais kuriamas vientisas pasakojimas. Nors M. Nastaravičiaus poezija pasižymi mirties refleksija ir ji yra viena iš pagrindinių poezijos temų, *Bendračiai* būdingas ramus kalbėjimas su humoro elementais. Humorą yra epizodiškas, jo nedaug – M. Nastaravičiaus poezijos tikslas nėra juokinti. Į prisiminimus žvelgiama su švelnia ironija, sukūrus juoko distanciją, prieinama prie jautrių temų.

Trečiojoje poezijos knygoje išsilaisvinama nuo autoritetų įtakos, nebelieka bandymo išsiteisinti, išsivaduojama nuo autoriaus-subjekto nepilnavertiškumo komplekso, kuris buvo ryškus debiutinėje ir antrojoje knygoje.

Išvados

M. Nastaravičiaus kūryboje autobiografinis paktas reiškiasi paratekstais ir poetinį pasakojimą kuriančiais autobiografiniais naratyvo elementais. Tekstuose savitai pasinaudojama autobiografinė poezijai būdinga glaudesne subjekto ir autoriaus reikšmine sąsaja kaip istoriškai tvaria literatūrine konvencija.

M. Nastaravičiaus autobiografinio rašymo strategija yra nukreipta į tapatybės refleksiją. Eilėraščiuose autorius-subjektas pozicionuoja save kaip poetą, taip sugestijuodamas subjekto ir autoriaus galimą tapatumą. Apmąstant šią subjekto tapatybę poezijoje išreiškiama abejonė poetinės reikšmės kūrimo galimybe, kaip būdinga tipiniam postmodernistinės poezijos silpną subjekto modeliui.

Poezijoje kritikuojamas tradicinis poeto įvaizdžio stereotipas ir net pretenduojama į su šiuo įvaizdžiu susijusio individualizmo paneigimą. Rašymo refleksija tampa reikšminga poetinio naratyvo dalimi. Erdvėlaikio struktūros pažeidimai poezijoje steigia poetinį kalbėjimą ir redukuoja poezijos „proziškumą“.

Autobiografinės poezijos kūrimas žymi autoriaus-subjekto gyvenimo pradžią, įtraukiančią į gyvenimo istoriją tėvą ir motiną. Agrarinei aplinkai priklausanti tėvo figūra įteisina M. Nastaravičiaus poetinio pasakojimo kūrimą ir funkcionuoja kaip svarbus naratyvo teminis elementas.

M. Nastaravičiaus poezijoje kuriamas savitas simbolinis kodas – choras, skiriantis du poliūs – kaimo ir literatūros bendruomenės. Patirties kaimo bendruomenėje refleksija formuoja dabartinę autoriaus-subjekto pasaulėžiūrą. Bendruomenės veikėjų istorijų įtraukimas į poetinį pasakojimą neretai suteikia M. Nastaravičiaus poezijai anekdotiškumo aspektą.

M. Nastaravičiaus santykis su poetine tapatybe jo rinkiniuose kinta: *Dėmėtų akių* pasižymi atvira autoritetų deklaracija ir siekiu per kitų autorių balsus suformuoti savo poetinį balsą; *Mo* teikiama rimtesnė pretenzija įstoti į lietuvių literatūros chorą; *Bendratyje* įvyksta autoriaus-subjekto išsivadavimas nuo nepilnavertiškumo komplekso, galutinai susiformuoja savitas autorinis balsas. Kultūrinių klodų refleksijos ir autobiografinio rašymo strategijos derinimas kuria M. Nastaravičiaus poezijos savitumą lietuvių literatūros lauke.

Mo rinkinio eilėraštyje „Istorija apie praeitį, dabartį ir visa kita, ko nebus“ reflektuojama nemimetinės rašymo strategijos pasirinkimo galimybė ir autobiografinio pasakojimo strategijos tęsimo pasirinkimas.

Bendratyje autobiografiškumas reiškiasi fragmentiškai, išryškinant prisiminimų detales ir tokiu būdu vystant poetinį pasakojimą. Atmintis tampa poetinio naratyvo sąlyga, leidžiančia kurti poetinį pasakojimą. Atsiminimų ir užmaršties ryšys tampa poetinės

refleksijos objektu. Vardų suteikimas M. Nastaravičiaus poezijoje sustiprina autobiografiškumo konvenciją, tokiu būdu suteikiama galimybė tapatinti vaikystės atminties elementus su autoriumi.

Priklausymo šiuolaikinio kaimo bendruomenei ir pasitraukimo iš šios bendruomenės tematika yra M. Nastaravičiaus poezijos rinkinių jungtis. Autoriaus-subjekto identiteto paieškas žymi būtis tarp miesto ir kaimo kultūrų įtampa.

Stebėjimas ir fiksavimas suteikia galimybę autoriui-subjektui kurti išskirtines bendruomenės narių biografijas. Bendruomenės atminties kontūrai poetinį pasakojimą jungia į skirtingas laikines plotmes. Patirties kaimo bendruomenėje refleksija formuoja dabartinę autoriaus-subjekto pasaulėžiūrą, o bendruomenės veikėjų istorijų įtraukimas į poetinį pasakojimą neretai suteikia M. Nastaravičiaus poezijai anekdotiškumo aspektą, išryškėjantį per šių dviejų kultūrinių aplinkų kontrastą. M. Nastaravičiaus poezijoje atminties aspektai išryškinami vietovių ir laiko sankirtomis.

Pasakojimo anekdotiškumas yra viena iš M. Nastaravičiaus autobiografinio rašymo strategijų, tampanti kitos plotmės pasakojimo simboliniu naratyvu. Anekdotiškumas jungia tris poeto rinkinius, tačiau *Bendratyje* jis pereina į egzistencinę refleksiją (santykis su tėvais, kaimo bendruomenė ir jos likimas), kuri iš dalies siejama su rašymo refleksija. Humoras jautriam autobiografiniam pasakojimui suteikia juoko distancijos galimybę. Poetinio pasakojimo fragmentų anekdotiškumas išskiria poeto kūrybą iš lietuvių autobiografinės poezijos lauko, panaikindamas M. Nastaravičiaus kūrybos sąsają su vadinamąja išpažintine poezija. Kultūrinių klodų refleksijos ir autobiografinio rašymo strategijos derinimas kuria M. Nastaravičiaus poezijos savitumą lietuvių literatūros lauke.

Autobiografiniame poetiniame pasakojime dalyvaujanti „Kito“ figūra komplikuoja M. Nastaravičiaus poezijos autobiografiškumą, tačiau kartu suteikia galimybę apibrėžti autoriaus-subjekto tapatybę. „Kitos“ figūra suteikia autobiografiškam pasakojimui romantinę plotmę.

Gyvenimo patirtis užrašoma fragmentišku poetiniu pasakojimu, poezija tampa praeities patirties interpretacijos būdu. Autobiografinio laiko elementai M. Nastaravičiaus poezijoje kuria gyvenimo tarpsnių seką, reikšmingų įvykių refleksiją ir įtraukia atminties perspektyvą. Svarbią vietą *Bendraties* pasakojimo paradigmoje užima ne kartą minimi netolimos praeities relikvai – atminties figūros.

Atminties figūra žymi sąvokinės ir patirtinės plotmės jungtis, patirties įreikšminimo būdą. *Bendratyje* atminties figūros siejamos su sutrikdytos veiklos reikšmėmis suteikiančiom poetiniam pasakojimui išskirtinių savybių. Atminties figūros atpažįstamumo efektas priskiria autobiografiniam pasakojimui konkretų laikotarpį.

Tolimesnė darbo plėtros galimybė yra bręstančio poeto socialinės aplinkos vaizdo rekonstrukcija lietuvių poezijoje. Galima agrarinės kultūros temos šiuolaikinėje lietuvių literatūroje plėtotė, lyginant kelių skirtingų kartų autorius ir įtraukiant M. Nastaravičiaus atvejį. Potencialus tyrimo kelias – A. Marčėno ir S. Parulskio, kaip vienu iš svarbiausių autoritetų šiuolaikinės lietuvių literatūros diskurse, įtakos jaunesnės kartos poetams analizė. Galima tolimesnė tyrimo plėtra įtraukiant ne vien M. Nastaravičiaus poeziją, bet ir dramaturgiją, eseistiką.

Autobiografiškumas tampa M. Nastaravičiaus poezijos kūrimo galimybe, autentiškumo pagrindu, o autobiografinių išgyvenimų ir patirčių modifikacija supinta su kultūrine tradicija – kūrybos pagrindu.

Literatūros sąrašas

Šaltiniai

1. Cibarauskė, Virginija ir Tumasonytė, Jurga, „Rašytojų išpažintys: Neringa Abrutyte, Gintaras Bleizgys, Danutė Kalinauskaitė, Giedrė Kazlauskaitė, Rimantas Kmita, Mindaugas Nastaravičius, Sigitas Parulskis, Giedra Radvilavičiūtė, Povilas Šklėrius, Aivaras Veiknys“, *Literatūra ir menas*, Nr. 27, 2017 07 07. Internetinė nuoroda: <https://literaturairmenas.lt/literatura/rasytoju-ispazintys-neringa-abrutyte-gintaras-bleizgys-danute-kalinauskaite-giedre-kazlauskaite-rimantas-kmita-mindaugas-nastaravicius-sigitas-parulskis-giedra-radvilaviciute-povilas-sklerius-aivaras-veiknys> [tikrinta 2022 05 05]
2. Januševičius, Benediktas, „Mindaugas Nastaravičius apie „mo“, I dalis“ Internetinė nuoroda: https://www.youtube.com/watch?v=yteoVL9Xxp0&t=988s&ab_channel=%C5%BEiemos%C5%BEod%C5%BEiai [tikrinta 2022 03 17].
3. Januševičius, Benediktas, „Mindaugas Nastaravičius apie „mo“, II dalis“ Internetinė nuoroda: https://www.youtube.com/watch?v=QA3VXxlmwkc&ab_channel=%C5%BEiemos%C5%BEod%C5%BEiai [tikrinta 2022 04 27].
4. Jonynas, Antanas A., *Naujieji sonetai*, Vilnius: Tyto alba, 2020.
5. Marčėnas, Aidas. *Šulinys*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1988.
6. Nastaravičius, Mindaugas, *Dėmėtų akių*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010.
7. Nastaravičius, Mindaugas, *Mo*, Vilnius: Tyto alba, 2014.
8. Nastaravičius, Mindaugas, *Bendratis. Vieno eilėraščio istorija*, Vilnius: Tyto alba, 2018.
9. Nastaravičius, Mindaugas, įžanginis žodis Poetinio Druskininkų Rudens konkursų laureatų apdovanojimų metu prieš perskaitant eilėrašį. 2013 spalio 5 d. Druskininkai, Internetinė nuoroda: https://www.youtube.com/watch?v=d0CJHz4aaPw&ab_channel=žiemosžodžiai [tikrinta 2022 05 07]
10. Nastaravičius, Mindaugas, „+“, *Metai*, Nr. 1, 2020, p. 5-7.
11. Navakas, Kęstutis, *Iš gyvenimo garstyčių bei krienyų: pokštai – eiliuoti ir ne*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2007.
12. Striogaitė, Erika, *Žmonės*, Kaunas: Naujasis lankas, 2019.
13. Sventickas, Valentinas, „Romualdas Granauskas atsako į Valentino Sventicko klausimus“. Internetinė nuoroda:

https://www.youtube.com/watch?v=RagPs01PE5c&t=54s&ab_channel=%C5%BEiemos%C5%BEod%C5%BEiai [tikrinta 2022 05 06]

14. Valjechas, Sesaris, *Atitolink nuo manęs šią taurę*, iš ispanų k. vertė Vytautas Bložė, Vilnius: Vaga, 1980.

15. Vasiliauskas, Saulius, „Mindaugas Nastaravičius: „Viskas, kas nutinka, nutinka ne tik su manimi““, *bernardinai.lt*, Internetinė nuoroda: <https://www.bernardinai.lt/2012-11-12-mindaugas-nastaravicius-viskas-kas-nutinka-nutinka-ne-tik-su-manimi/>, [tikrinta 2022 04 29]

16. Zemkauskas, Rytis, „Pasivaikščiojimai. Mindaugas Nastaravičius.“ Internetinė nuoroda: https://www.youtube.com/watch?v=49Lucw_DGbE&t=1303s&ab_channel=AlchemijaTV [tikrinta 2022 05 17]

Literatūra

17. Abbs, Peter, „Autobiography and Poetry“, *Encyclopedia of Life Writing. Autobiographical and Biographical Forms*. Vol. I. Margaretta Jolly (ed.), London/Chicago: Fitzroy Dearborn, 2001.

18. Anderson, Linda, *Authobiography*, London: Routledge, 2001.

19. Assmann, Jan, *Cultural Memory and Early Civilization*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

20. Barthes, Roland Gérard, „Autoriaus mirtis“, iš prancūzų k. vertė Paulius Jevsejevas, *Metai*, Nr. 4, 2022, p. 104-112.

21. Bloom, Harold, *The Anxiety of Influence: A Theory of Poetry*, Oxford: Oxford University Press, 1997.

22. Bode, Frauke, „Autobiographical/Autofictional Poetry“, Martina Wagner Egelhaaf (ed.), *Handbook of Autobiography/Autofiction*, Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2019.

23. Brundzaitė, Ramunė, „Supantis tarp pradžios ir pabaigos“, *Metai*, Nr. 6, 2011. Internetinė nuoroda: <http://tekstai.lt/zurnalas-metai/6590-ramune-brundzaite-supantis-tarp-pradzios-ir-pabaigos?catid=671%3A2011-m-nr-6-birzelis> [tikrinta 2022 05 06].

24. Buividavičiūtė, Lina, „2020 metų laimėtojas. Kategorija: Poezijos knygos“, *Skaitymo metai*, 2020. Internetinė nuoroda: <https://skaitymometai.lnb.lt/index.php?2696940817> [tikrinta 2022 04 26].

25. Cibarauškė, Virginija, „Jaunųjų poezija: Nyksta, klesti ar stoviniuoja vietoje?“, *Naujasis židinys. Aidai*, Nr. 4, 2014. p. 37-46.

26. Cibarauškė, Virginija, „Išpažintinė poezija šiandien – ar vien tik apie jausmus?“,

Skaitymo metai, 2017. Internetinė nuoroda:

<http://specialistams.skaitymometai.lt/index.php?-1968974662> [tikrinta 2022 03 17].

27. Cibarauskė, Virginija, *Literatūrinė biografija kaip kultūros atminties struktūra: Nijolės Miliauskaitės ir Sigito Parulskio atvejai*: Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017.

28. Collins, Billy, „My Grandfather’s Tackle Box“, *Poetry* Vol. 178, No. 5, August, 2001. p. 278-287.

29. Daugintytė, Deimantė, „Tyra sąmonė šalia kiaulių gardo (M. Nastaravičiaus „Mo“)“, *Metai*, Nr. 07 (liepa), 2014 Prieiga internetu: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/7705-deimante-daugintyte-tyra-samone-salia-kiuliu-gardo-m-nastaraviciaus-mo> [tikrinta 2022 04 26].

30. Foucault, Michel, „Kas yra autorius?“, iš anglų k. vertė Vida Gumauskaitė, *Metai*, Nr. 9/10, 1992, p. 129-139.

31. Gérard, Genette, *Palimpsests: Literature in the Second Degree*, Channa Newman and Claude Doubinsky (trans.), Lincoln: University of Nebraska Press, 1997.

32. Greetham, David C., *Theories of the Text*, Oxford/New York: Oxford UP, 1999.

33. Ivanova, Viktorija, *Atmintis Mindaugo Nastaravičiaus poezijoje*, Bakalauro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2017.

34. Lejeune, Philippe, *L'autobiographie en France*, Paris: Armand Colin, 1998.

35. Kazlauskaitė, Giedrė, „Krumpliaratis“, *Poetinis Druskininkų ruduo*. Internetinė nuoroda: <http://www.pdr.lt/lt/tekstai/item/132-krumpliaratis> [tikrinta 2022 02 15].

36. Kjerkegaard, Stefan, „In the Waiting Room: Narrative in the Autobiographical Lyric Poem, Or Beginning to Think about Lyric Poetry with Narratology“, *Narrative*, Vol. 22, No. 2, 2014, p. 185-202.

37. Kmita, Rimantas, „Visai netyčia išlankstyta tikrovė“, *Šiaurės Atėnai*, 2014 09 02. Internetinė nuoroda: <http://www.satenai.lt/2014/09/02/visai-netycia-islankstyta-tikrove/> [tikrinta 2022 03 17].

38. Kuzminskaitė, Dovilė, „Tėvo eilėraštis tėvui“, *Metai*, Nr. 10, 2019, Internetinė nuoroda: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=6679> [tikrinta 2022 03 17].

39. Lotman, Jurij, „Literatūrinė biografija kultūros istorijos kontekste (Apie tipologinį teksto ir autoriaus asmenybės santykį)“, iš rusų k. vertė Virginija Cibarauskė, *Colloquia*, 2014, Nr. 32, p. 137-153.

40. McHale, Brian, „Beginning to Think about Narrative in Poetry“, *Narrative*, Vol. 17, No. 1, January 2009, p. 11-27.

41. Satkauskytė, Dalia, *Lietuvių poezijos kalbinė savimonė: raidos tendencijos*, Vilnius:

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1996.

42. Tamaliūnaitė, Aušra, „Tylos skambėjimas: Nijolės Miliauskaitės gyvenimas ir poezija“, *Darbai ir dienos*, 2005, Nr. 42, p. 7–56.
43. Venskevičiūtė, Daina Julija, *Tomas Venclova: asmeninės legendos kontūrai*: Magistro baigiamasis darbas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007.
44. Visockytė, Gintarė, *Metafizinis fiziologizmas Sigitos Parulskio, Dainiaus Gintalo ir Mindaugo Nastaravičiaus poezijoje*: Magistro baigiamasis darbas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2016.
45. Toločka, Mantas, „Apie bendratį“, *Naujasis Židinys-Aidai*, Nr. 1, 2019, p. 64-65.
46. Tranströmer, Tomas, *Memories look at me: A Memoir*, Robin Fulton (trans.), New York: New Directions, 2011.
47. Tumasonytė, Jurga, „Pro svetimas akis“, *Šiaurės Atėnai*, 2010 11 05. Internetinė nuoroda: <http://www.satenai.lt/2010/11/05/pro-svetimas-akis/> [tikrinta 2022 02 15].
48. Ricoeur, Paul, *Interpretacijos teorija: Diskursas ir reikšmės perteklius*, Vilnius: Baltos lankos, 2000.
49. Sontag, Kate and Graham, David, (eds.), *After Confession: Poetry as Autobiography*, Saint Paul: Graywolf Press, 2001.

Abstract

In this master's thesis, the expression of autobiographical writing strategies in the poems of Mindaugas Nastaravičius is analysed according to the principles of immanent critique of the text. Literary theorists recognize that the writings of this contemporary Lithuanian poet are marked by the autobiographical motif, which is relevant to our topic. This study is focused on the writings of this particular poet because of the emergence of autobiographical tendencies in the field of contemporary Lithuanian literature. Autobiographical writing strategies manifest by poetic elements which imply the relation between the author and the subject of the text. We are making an assertion that in the case of poetry of M. Nastaravičius, the author-subject relation is established by specific paratexts, epitexts, and by the aspects of a poem's narrativity.

The motivation behind the autobiographical narrative in poetry is perceived as capable to exist as an individual poetic expression. In the theory section, we reveal the problems regarding autobiographical expression in poetry. The concept of author's function is explained in light of how it shifts according to which theoretical approach is chosen. The autobiographical pact that is made between the reader and the author is explained as a determining factor which allows us to equate the subject with the author. The autobiographical poetry of M. Nastaravičius is discussed in light of the direction that Lithuanian literature is taking, and it is also compared with the other noteworthy examples of Lithuanian poetry.

In the poetry of M. Nastaravičius, the author-subject expresses a doubt as to whether the poetic meaning can be created. The author's thoughts on writing become a significant factor in the poetic narrative both by complicating and by simplifying the influence of „prosaism“. The fluidity of subject's identity is manifested by reflections on unfulfillment and by assuming the point of view of the helpless subject. In the writings of M. Nastaravičius, the figures of cultural authority are treated tentatively. Influential authors act as an important source of inspiration for the first two poetry collections by M. Nastaravičius, but in the third collection, *Infinitive*, the unique tone of the author emerges from the search for individual poetic expression.

The autobiographical experiences and the difficulty in capturing them, which lies in the cultural codes that determine the autobiographical expression, unfold in the poetic narrative. In the writings of M. Nastaravičius, poetic narrative is expressed retrospectively, through reflections on earlier life in cultural backwater. Poetic account on life becomes a part of poetry's semantic structure.

The poetry of M. Nastaravičius forms a symbolic autobiographical code that manifests

through a choir, which has a few meanings: the gathering of community, which operates in the poems, and the Lithuanian literary community that is mentioned in the epitext. The combination of two writing strategies, which are based on cultural reflection and autobiographical experience, becomes a keystone in the poetry of M. Nastaravičius. Autobiographical writing strategy prevails in the third collection, *Infinite*. There, the narrative of the poem unfolds by being directly paralleled by the narrative of author's own life. In the poetry of M. Nastaravičius, narrative fragments are presented in anecdotal fashion, thus becoming a symbolic narrative of the story from a different plane.

The poetic narration of the author is marked by the importance of retrospective elements which create a dynamic connection between the participants of autobiographical narrative; describe the culture of rural community which operates in the poems; and highlight the existential and cultural decline of community. The presence of father figure in agrarian settings validates the creation of poetic narrative of M. Nastaravičius and functions as an important narrative subject.

Author's poetry reflects the crisis of increasing individualism and makes us wonder about the significance of poetic reflection. The disruption of temporal perspectives in *Infinite* allows for the reflection of written biographical narrative. Autobiographical writing strategy becomes possible in the poetry of M. Nastaravičius, it is the source of authentic expression.